

BHAVAN'S LIBRARY

This book is valuable and
NOT to be **ISSUED**
out of the Library
without Special Permission

॥अथ वेदांतस्तोत्रसंग्रह प्रारंभः॥

४१

विद्यार्थस्तोत्रसंग्रहस्य
द्वितीयो भागः

सूचीपत्रं

स्तोत्र.	पत्रांक.	स्तोत्र.	पत्रांक.
१. हारमिडे	१	३ साधनपंचकम्	१२
२. आत्मवोधः	६	४ चतुःश्लोकीभागवतम्	१३

श्रीसच्चिदानंदात्मने नमः॥अथ हरिस्तुति प्रारंभः॥
 स्तोत्रे भक्त्या विष्णुमनादिं जगदादिं यस्मिन्नेतत्सं
 सृतिचक्रं भ्रमतीत्यम्॥ यस्मिन्द्दृष्टे नश्यतितत्संसृ-
 तिचक्रं तं संसारध्वांतविनाशं हरिमीडे ॥ १ ॥ य-
 स्मैकांशादित्यमशेषं जगदेतत् प्रादुर्भूतं येनपिनद्धं
 पुनरित्यम्॥येन व्याप्तं येन विबुद्धं सुखदुःखै स्तंसं
 सारध्वांतविनाशं हरिमीडे॥२॥सर्वज्ञो यो यश्च हि
 सर्वः सकलो यो यश्चानंदोऽनंतगुणो यो गुणधामा॥
 यश्चाव्यक्तो व्यस्तसमस्तः सदसद्यस्तं संसारध्वा-
 तं ॥३॥ यस्मादन्यनास्त्यपि नैवं परमार्थं दृश्या-

दन्यो निर्विषयज्ञानमयत्वात् ॥ ज्ञातृज्ञानज्ञेयविही-
 नोपि सदा ज्ञ स्तं संसार० ॥ ४ ॥ आचार्येभ्यो
 लब्धसुसूक्ष्माच्युतत्वा वैराग्येणाभ्यासवलञ्चिव
 इडिम्ना ॥ भक्त्यैकाग्रध्यानपरा यं विदुरीशं तंसंसा-
 र० ॥ ५ ॥ प्राणानायम्योमितिचित्तं हृदि रूढ्वा ना-
 न्यत्स्मृत्वा तत्पुनरत्रैव विलाप्य ॥ क्षीणे चित्ते भाट-
 शिरस्मीति विदुर्यं तंसंसार० ॥ ६ ॥ यं ब्रह्मारण्यं
 देवमनन्यं परिपूर्णं हृत्स्थं भक्तैर्लभ्यमजं सूक्ष्ममत-
 क्यं ॥ ध्यात्वात्मस्थं ब्रह्मविदो यं विदुरीशं तंसंसा
 र० ॥ ७ ॥ मात्रातीतं स्वात्मविकाशात्मविबोधं

ज्ञयोतीतं ज्ञानमयं हृद्युपलभ्यम् ॥ भावग्राह्यानंदमन-
न्यं च विदुर्यं तं संसारं ॥ ८ ॥ यद्यद्वेद्यं वस्तुस-
तत्त्वं विषयाख्यं तत्तद्ब्रह्मैवेति विदित्वा तदहं च ॥
ध्यायंत्येवं यं सनकाद्या मुनयोऽजंतं संसारं ॥ ९ ॥
यद्यद्वेद्यं तत्तदहं नेति विहाय स्वात्मज्योतिर्ज्ञानमया-
नंदभवाप्य ॥ तस्मिन्नस्मीत्यात्मविदो यं विदुरीशं
तं संसारं ॥ १० ॥ हित्वा हित्वा दृश्यमशेषं सवि-
कल्पं मत्वा शिष्टं भादृशिमंत्रं गगनाभं ॥ त्यक्त्वादे-
हं यं प्रविशंत्य च्युतभक्ता स्तंसंसारं ॥ ११ ॥ सर्व-
त्रास्ते सर्वशरीरी न च सर्वः सर्वं वेत्येवेहन यं वेत्ति च

सर्वः॥सर्वत्रातर्यामितयेत्यं यमयन्या॥स्तं संसार०
 ॥१२॥सर्वं दृष्ट्वा स्वात्मनि युस्त्या जगदेतद् दृष्ट्वात्मानं
 चैवमजं सर्वजनेषु ॥ सर्वात्मिकोऽस्मी तिविदुर्यं जन
 हृत्स्थं तं संसार० ॥ १३ ॥ सर्वत्रैकः पश्यति जि
 व्रत्यथ भुंक्ते स्मष्टा श्रोता बुध्यति चेत्याहुरिमं यं ॥
 साक्षी चास्ते कर्तृषु पश्यन्निति चान्ये तं संसार०॥
 ॥१४॥पश्यन् शृण्वन्नत्र विजानन् रसपन्नसन् जि
 घ्रन्विभ्रद्देहमिमं जीवतयेत्यं॥इत्यात्मानंयं विदुरीशं
 विपयज्ञं तं संसार० ॥ १५ ॥ जाग्रदृष्ट्वास्थूलप
 दार्थानियमायां दृष्ट्वास्वप्नेथापिसुषुप्तौसुखनिद्रां ॥

इत्यात्मानं वीक्ष्यमुदास्तेचतुरीये तं संसार० ॥१६॥
पश्यन्शुद्धोप्यक्षरएकोगुणभेदान्नाकारान् स्फा
टिकवद्भातिविचित्रः ॥ भिन्नच्छिन्नश्चायमजःकर्म
फलैर्यं स्तंसंसार० ॥ १७ ॥ ब्रह्माविष्णुरूद्रद्वुता-
शौरविचंद्रा विंद्रोवासुर्यज्ञइतीत्यंपरिकल्प्य ॥ एकं
संतंपंधुधहृर्मतिभेदा तं संसार० ॥१८॥ सत्यंज्ञा-
नं शुद्धमनन्तं व्यतिरिक्तं शांतगुहं निष्कलमानंदम-
नन्यं ॥ इत्याहादौ यंवरुणोऽसौ भृगवेजं तं संसार०
॥१९॥ कोशानेतान्पंचरसादीऽनतिहाय ब्रह्मास्मीति
स्वात्मानिनिश्चित्य दृशिस्थः ॥ पित्रा दिष्टो वेदभृगुं

यजुरंते तं संसार० ॥२०॥ येनाविष्टो यस्यचशक्त्या
 यदधीनः क्षेत्रज्ञोपं कारयिता जंतुषुकर्तुः ॥ कर्ता
 भोक्तात्मात्राद्विच्छिद्यत्स्यधिरूढ स्तंसंसार० ॥२१॥
 सृष्ट्वसर्वं स्वात्मतयैवेत्यमतर्क्यं व्याप्याथांतःकृत्स्न
 मिदंसृष्टमशेषं ॥ सच्चत्यच्चाभूत्परमात्मासयएक स्तं
 संसार० ॥ २२ ॥ वेदांतैश्चाध्यात्मिकशास्त्रैश्वपुरा
 णैः शास्त्रैश्चान्यैः सात्वततंत्रैश्चयमीशं ॥ दृष्ट्वाथांत
 श्वेतसिद्धुच्चाविविगुर्यं तं संसार० ॥ २३ ॥ श्रद्धा
 भक्तियानशमाद्वैर्यतमानैर्ज्ञातुंशक्योदेवइहैवाशुय
 ईशः ॥ दुर्विज्ञेयो जन्मशतैश्चापि विनातै स्तंसंसार ॥

॥ २४ ॥ यस्यातर्कर्यस्वात्मविभूतेः परमार्थसर्वस्व-
 ल्वित्पत्र निरुक्तं श्रुतिविद्धिः ॥ तज्जादित्वादविद्यत-
 रंगाभमभिन्नं तं सारं ॥ २५ ॥ दृष्ट्या गीतास्वक्षरतत्त्वं
 विधिनाजं भक्त्या गुर्व्या लक्ष्य हृदस्थं दृशि मात्रं ॥
 ध्यात्वा तस्मिन्नस्म्यहमित्यत्र विदुर्यं तं संसारं
 ॥ २६ ॥ क्षेत्रज्ञत्वं माप्य विभुः पंचमुखैर्यो मुक्तेऽजस्रं
 भोग्यपदार्थान् प्रकृतिस्थः ॥ क्षेत्रक्षेत्रेऽपि स्वदुवदेको
 बहुधाऽऽस्ते तं संसारं ॥ २७ ॥ युक्त्या लोढ्य व्या-
 सवचांस्यत्र हि लक्ष्यः क्षेत्रक्षेत्रज्ञांतरविद्धिः पुरुषा-
 ल्यः ॥ यो हं सो सौ सोऽस्म्यहमेवेति विदुर्यं तं संसां ॥

॥२८॥ एकीकृत्यानेकशरीरस्थमिमं ज्ञं यं विज्ञायिहे-
 व स एवाशु भवति ॥ यस्मिँलानानेह पुनर्जन्म लभते
 तं संसार ॥२९॥ द्वेद्वेकत्वं यच्च मधु ब्राह्मणवाक्यैः
 कृत्वा शक्रोपासनमासाद्य विभूत्या ॥ योऽसौ सोहं
 सोऽस्म्यहमेवेति विदुर्यं तं संसार ० ॥ ३० ॥ योयं
 देहे चेष्टयितांतःकरणस्थः सूर्ये चासौ तापयिता सो-
 स्म्यहमेव ॥ इत्यात्मैक्योपासनयार्थं विदुरीशं तं सं-
 सार ० ॥ ३१ ॥ विज्ञानांशो यस्य सतः शक्त्यधिरूढो
 बुद्धिर्बुध्यन्त्रवहिवोध्वपदार्थान् ॥ नैवातस्यं बुध्य-
 तियं बोधयितारं तं संसार ० ॥ ३२ ॥ कोयं देहे देव इती

त्थं सुविचार्य ज्ञाता श्रोता नंदयिता चैष हि देवः इत्या-
 लोच्य ज्ञांश इहास्मीति विदुर्यं तं संसार० ॥ ३३ ॥
 को ह्येवान्यादात्मनि न स्यादयमेषः ह्येवानंदः प्राणि-
 ति चापानिति चेति ॥ इत्यस्ति त्वं वक्त्युपपत्त्या श्रुति-
 रेषा तं संसार० ॥ ३४ ॥ प्राणो वाऽहं वा कृश्रवणादीनि
 मनो वा बुद्धिर्वाऽहं व्यस्त उताहोपि समस्तः ॥ इत्या-
 लोच्य ज्ञप्तिरिहास्मीति विदुर्यं तं संसार० ३५ ॥
 नाहं प्राणो नैव शरीरं न मनोहं नाहं बुद्धिर्नाहमहं का-
 रधियौ च ॥ योत्र ज्ञांशः सोऽस्म्यहमेवेति विदुर्यं तं संसा-
 र० ॥ ३६ ॥ सत्तामात्रं केवलं विज्ञानमजं सत् सूक्ष्मं

नित्यं तत्त्वमसीत्यात्मसुताय ॥ साम्नामंते प्राहृषितायं
 विभुमाद्यं तं संसारं ॥ ३७ ॥ मूर्तामूर्ते पूर्वमपोद्वाथ
 समाधौ दृश्यं सर्वं नेति चनेतीति विहाय ॥ चैतन्यं शो
 स्वात्मनि संतं च विदुषं तं संसारं ॥ ३८ ॥ ओतं
 प्रोतं यत्र च सर्वं गणनांतं योस्थूलानष्वादिषु सिद्धो-
 ऽक्षरसंज्ञः ॥ ज्ञाताऽतो न्यो नेत्युपलभ्यो न च वेद्यस्तं
 संसारं ॥ ३९ ॥ तावत्सर्वं सत्यमिवाभाति यदंत-
 द्यावत्सोस्मीत्यात्मनि योजोन हि दृष्टः ॥ दृष्टे तस्मिन्
 सर्वमसत्यं भवतीदं तं संसारं ॥ ४० ॥ रागामुक्तं
 लोहयुतं हेम यथाऽग्नौ योगाद्यंगैरुज्ज्वलितज्ञानम-

थाग्नौ दग्ध्वाऽऽत्मानं ज्ञं परिशिष्टं च विदुर्यंतं संसार०
४१ यं विज्ञानज्योतिषमाद्यं सुविभातं तद्द्वयैर्कद्वऽग्न्यो
कसमीड्यं तडिदामं ॥ भक्त्याऽऽराध्यैहव विशंत्या-
त्मनि संतं तं संसार० ॥ ४२ ॥ पायाद्भक्तं स्वात्म-
नि संतं पुरुषं यो भक्त्या स्तौतीत्यांगिरसं विष्णु-
रिमं मां । इत्यात्मानं स्वात्मनि संहृत्य सदैकस्तं
संसार० ॥ ४३ ॥ इत्थं स्तोत्रं भक्तजनेड्यं भवभीति-
ध्वांतार्कभिमं भगवत्पादीयमिदं यः ॥ विष्णोर्लोकं पठ-
ति शृणोति व्रजति ज्ञो ज्ञानं ज्ञेयं स्वात्मनि चाप्नोति
मनुष्यः ॥ ४४ ॥ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य

श्रीमच्छंकरचार्यविरचिताहरिस्तुतिः समाप्ता ॥१॥
 ॥ श्रीसच्चिदानंदाय नमः ॥ श्रीसद्गुरुभ्यो नमः ॥
 अथात्मबोधप्रारंभः ॥ तपोभिः क्षीणपापानां शांता
 नां वीतरागिणां ॥ मुमुक्षूणामपेक्ष्यो यऽमात्मबाधो वि
 धीयते ॥ १ ॥ बोधोन्यसाधनेभ्यो हि साक्षान्मोक्षैक-
 साधनं ॥ पाकस्य वह्निवज्ज्ञानं विना मोक्षो न सि-
 ध्यति ॥ २ ॥ अविरोधितया कर्म न विद्यां विनिवर्तये-
 त् ॥ विद्याविद्यां निहंत्येव तेजस्तिमिरसं ऽधवत् ॥ ३ ॥
 परिच्छिन्न इवाज्ञाना तन्नाशे सति केवलः ॥ स्वयं प्र-
 काशते ह्यात्मा भेदापायैशुमानिवा ॥ ४ ॥ अज्ञानकलुषं

जीवं ज्ञानाभ्यासाद्धिनिर्मलं॥कृत्वाज्ञानं स्वयं नश्ये-
ज्जलं कतकरेणुवत् ॥६॥संसारः स्वप्नतुल्यो हिरा-
गद्वेपादिसंकुलः ॥ स्वकाले सत्यवद्भ्रति प्रबोधे स-
त्यसद्भवेत्॥६॥तावत्सत्यं जगद्भ्रति शुक्तिकारज-
तं यथा॥यावन्न ज्ञायते ब्रह्म सर्वाधिष्ठानमद्वयं॥७॥
सच्चिदात्मन्यनुस्यूते नित्ये विष्णौ प्रकल्पिताः॥व्य-
क्तयो विविधाः सर्वाद्वाटके कटकादिवत्॥८॥यथा-
काशो हृषीकेशोः नानोपाधिगतो विभुः ॥ तद्भेदाद्भि-
न्नवद्भ्रति तन्नशे सतिकेवलः॥९॥नानोपाधिवशा-
द्देव जातिवर्णाश्रमादयः ॥ आत्मन्धारोपितास्तोये

रसवर्णादिभेदवत् ॥१०॥ पंचकृतमहाभूतऽसंभवं
 कर्मसंचितं ॥शरीरं सुखदुःखनां भोगायतनमुच्यते
 ॥११॥ पंचमाणमनोबुद्धिः दशैन्द्रियसमन्वितं ॥ अपं-
 चीकृतभूतौत्थं सूक्ष्मांगं भोगसाधनं ॥१२॥ अनाद्य-
 विद्यानिर्वाच्या कारणोपाधिरुच्यते ॥ उपाधित्रित-
 यादन्यऽमात्मानमवधारयेत् ॥१३॥ पंचकोशादियो-
 गेनतत्तन्मय इव स्थितः ॥ शुद्धात्मानीलवस्त्रादि योगो-
 न स्फटिको यथा ॥१४॥ वपुस्तुषादिभिः कोशैर्युक्तं
 युक्त्यावघाततः ॥ आत्मानमंतरं शुद्धं विविच्यात्तदुलं
 यथा ॥१५॥ सदा सर्वगतोऽप्यात्मान सर्वत्रावभासते ॥

बुद्धावववाभासेत स्वच्छेषु प्रतिबिंबवत् १६ देहद्रिय-
 मनोबुद्धि प्रकृतिभ्यो विलक्षणं॥तद्भृत्तिसाक्षिणं वि-
 द्यात्माऽनंराजवत्सदा १७ व्यापृतेष्विन्द्रियेष्वत्मा
 व्यापारीवाविवेकिना॥दृश्यतेभ्रेषु धावत्सु धावन्निव
 ग्रथा शशी॥१८॥ आत्मवैतन्यमाश्रित्य देहद्रियम-
 नोधियः॥स्वकीयार्थेषुवर्तते सूर्यालोकं यथा जना-
 ॥१९॥देहद्रियगुणान्कर्माऽण्यमले सच्चिदात्मनि ॥
 अद्यस्पत्पविवेकेन गगने नीलतादिवत्॥२०॥अ-
 ज्ञानान्मानसोपाधेः कर्तृत्वादीनिचात्मनि॥कल्प्यं-
 तैर्बुगते चंद्रे चलनादि यथांभसः ॥२१॥ रागेच्छा

सुखदुःखादि बुद्धौ सत्यां प्रवर्तते ॥ सुपुत्रो नास्तित-
 न्नाशे तस्माद्बुद्धस्तु नात्मनः ॥ २२ ॥ प्रकाशोऽर्कस्य
 तोयस्य शैत्यमग्नयेर्यथोष्णता ॥ स्वभाव सच्चिदानंदनि-
 त्य निर्मलतात्मः ॥ २३ ॥ आत्मनः सच्चिदंशश्च बुद्धिर्हृ-
 त्तिरिति द्वयं ॥ संयोज्य चाविवेकेन जानामीति प्रवर्तते
 २४ आत्मनो विक्रिया नास्ति बुद्धेर्वोधो न जात्विति
 जीवः सर्वमलं ज्ञात्वा कर्ता द्रष्टेति मुह्यति ॥ २५ ॥
 रज्जुसर्पवदात्मानं जीवं ज्ञात्वा भयं वहेत् ॥ नाहं जीवः
 परात्मेति ज्ञातं चेन्निर्भयो भवेत् ॥ २६ ॥ आत्मावभा-
 सयत्येको बुद्ध्यादीर्नादियाणि हि ॥ दीपो घटादिव

त्स्वात्मा जडैस्तेन विभास्यते ॥२७॥ स्वबोधे नान्य-
 बोधेच्छ बोधरूपतयात्मनः ॥ न दीपस्यान्यदीपेच्छा
 यथा स्वात्मा प्रकाशते ॥२८॥ निषिध्य निखिलोपा-
 धीन्निति नेतीति वाक्यतः ॥ विद्यादैक्यं महावाङ्मयैर्जी-
 वात्मपरमात्मनोः ॥२९॥ अविद्यकं शरीरादि दृश्यं
 बुद्बुदवत् क्षरं ॥ एतद्विलक्षणं विद्यादहं ब्रह्मेति निर्म-
 लं ॥३०॥ दिहान्यत्वान्ममे जन्मजराकार्श्यलयादयः
 शब्दादिविषयैः संगो निरिन्द्रियतया न च ॥ ३१ ॥ अ-
 मनस्त्वान्ममे दुःखरागद्वेषभयादयः ॥ अप्राणो ह्यम-
 नाः शुभ्र इत्यादि श्रुतिशासनात् ॥ ३२ ॥ निर्गुणो नि-

क्क्रिया नित्यो निर्विकल्पो निरंजनः ॥ निर्विकारो नि
 राकारो नित्यमुक्तोऽस्मि निर्मलः ॥ ३३ ॥ अहमाकाश-
 वत्सर्वं बहिरंतर्गतोऽच्युतः ॥ सदा सर्वसमः शुद्धो निः
 संगो निर्मलोचलः ॥ ३४ ॥ नित्यशुद्धविमुक्तैकमखं
 डानंदमद्वयं ॥ सत्यं ज्ञानमनंतं यत् परं ब्रह्माहमे वत-
 त् ॥ ३५ ॥ एवं निरंतराभ्यस्ता ब्रह्मवास्मीति वास-
 ना ॥ हरत्यविद्या विक्षेपान् रोगानिव रसायनं ॥ ३६ ॥
 विविक्तेः देश आसीनो विरागो विजितेंद्रियः ॥ भाव-
 येदेकमात्मानं तमनंतमनन्यधीः ॥ ३७ ॥ आत्मन्ये-
 वाखिलं दृश्यं प्रविलाप्य धिया सुधीः ॥ भावयेदेक

मात्मानं निर्मलाकाशवत्सदा ॥३८॥ रूपवर्णादिकं
 सर्वं विहाय परमार्थवित् ॥ परिपूर्णचिदानंदस्वरूपे-
 णावतिष्ठते ॥ ३९ ॥ ज्ञातृज्ञानज्ञेयभेदः परात्मनि न
 विद्यते ॥ चिदानंदकरूपत्वाद्दीप्यते स्वयमेव हि ॥
 ॥४९॥ एवमात्मारणौ ध्यानमथने सततं कृते ॥ उदि-
 तावगतिज्वाला सर्वाज्ञानंधनं दहेत् ॥ ४९ ॥ अरु-
 णेनेव बोधेन पूर्वसंतमसे हते ॥ तत आविर्भवेदात्मा
 स्वयमेवांशुमानिव ॥ ४९ ॥ आत्मा तु सततं प्राप्नो-
 प्यप्राप्तवदविद्यया ॥ तन्नाशे प्राप्तवद्भाति स्वकंठाम-
 र्णयया ॥ ४९ ॥ स्थायी पुरुषवद्भात्या कृताब्रह्माणि

जीवता॥जीवस्य तात्विके रूपे तस्मिन् दृष्टे निवक्त-
 र्त्ते॥४४॥तत्त्वस्वरूपानुभवादुत्पन्नं ज्ञानमंजसा ॥
 अहंममेति चाज्ञानं बाधते दिग्भ्रमादिवत् ॥४५॥
 सम्यग्विज्ञानवान् योगी स्वामन्येवाखिलं स्थितं ॥
 एकं च सर्वमात्मान दीक्षते ज्ञानचक्षुषा ॥४६॥आ-
 त्मैवेदं जगत्सर्वमात्मनोन्यन्न विद्यते ॥ मृदो यद्वद्ब-
 टादीनि स्वात्मानं सर्वमीक्षते॥४७॥जीवन् मुक्तस्तु
 तद्विद्वान् पूर्वोपाधिगुणांस्थजेत् ॥ स च्छिदानंदरूप
 त्वा ब्रवेद्धमरकीटवत्॥४८॥ तीर्त्वा मोहार्णवं हत्वा
 रागद्वेषादिराक्षसान्॥योगी शान्तिसमायुक्तो ह्यात्मा

रामो विराजते ॥४९॥ उपाधिस्थोपि तद्धर्मनलितो
व्योमवन्मुनिः॥सर्वविन्मूढतिष्ठे दसक्तो वायुवच्चरेत्
॥५०॥वाह्यानित्यसुखासक्तिं हित्वात्मसुखनिवृत्तः॥
घटस्थदीपवत्स्वच्छः स्वांतरेव प्रकाशते ॥ ५१ ॥
उपाधिविलयाद्विष्णो निर्विशे पंविशेन्मुनिः॥जले
जलं वियद्ब्रह्मि तेजस्तेजसिवा यथा ॥५२॥ य-
ल्लाभान्नापरो लाभो यस्सुखान्नापरं सुखं॥यज्ज्ञा-
नान्नापरं ज्ञानं तद्ब्रह्मेत्यवधारयेत् ॥५३॥ यद्ब्रह्म
नपरं दृश्यं यद्ब्रह्म न पुनर्भवः ॥ यज्ज्ञात्वान परं ज्ञेयं
तद्ब्रह्मेत्यवधारयेत् ॥५४॥ तिर्यगूर्ध्वमधः पूर्णं स

जीवता॥जीवस्य तात्विके रूपे तस्मिन् दृष्टे निवव-
 र्त्तते॥४४॥तत्त्वस्वरूपानुभवदुत्पन्नं ज्ञानमंजसा ॥
 अहंममेति चाज्ञानं बाधते दिग्भ्रमादिवत् ॥४५॥
 सम्यग्विज्ञानवान् योगी स्वामन्येवाखिलं स्थितं ॥
 एकं च सर्वमात्मान दीक्षते ज्ञानचक्षुषा ॥४६॥आ-
 त्मेवेदं जगत्सर्वमात्मनोन्यन्न विद्यते ॥ मृदो यद्वद्भ-
 टादीनि स्वात्मानं सर्वमीक्षते॥४७॥जीवन् मुक्तस्तु
 तद्विद्वान् पूर्वोपाधिगुणांस्यजेत् ॥ स च्छिदानंदरूप
 त्वा ऋवेद्भ्रमरकीटवत्॥४८॥ तीर्त्वा मोहार्णवं हत्वा
 रागद्वेषादिराक्षसान्॥योगी शान्तिसमायुक्तो ह्यात्मा

रामो विराजते ॥४९॥ उपाधिस्थोपि तद्धर्मैर्नलिप्तो
 व्योमवन्मुनिः॥सर्वविन्मूढतिष्ठे दसक्तो वायुवच्चरेत्
 ॥५०॥वाह्यानित्यसुखासक्तिं हित्वात्मसुखनिर्दृतः॥
 घटस्थदीपवत्स्वच्छः स्वांतरेव प्रकाशते ॥ ५१ ॥
 उपाधिविलयाद्विष्णो निर्विशे पंविशेन्मुनिः॥जले
 जलं वियद्वयोमि तेजस्तेजसिवा यथा ॥५२॥ य-
 ल्लामान्नापरो लाभो यत्सुखान्नापरं सुखं॥यज्ज्ञा-
 नान्नापरं ज्ञानं तद्वक्षेत्यवधारयेत् ॥५३॥ यद्दृष्ट्वा
 नपरं दृश्यं यद्भूत्वा न पुनर्भवः ॥ स्रज्ज्ञात्वान परं ज्ञेयं
 तद्वक्षेत्यवधारयेत् ॥५४॥ तिर्यगूर्ध्वमधःपूर्णं स

च्चिदानंदमव्ययम् ॥ अनंतं नित्यमेकं यत्तद्ब्रह्मेत्य-
 वंधारयेत् ॥५५॥ अतद्ब्रह्मावृत्तिरूपेण वेदांतैर्लक्ष्यते
 व्ययं ॥ अखंडानंदमेकं यत्तद्ब्रह्मेत्यवधारयेत् ॥५६॥
 अखंडानंदरूपस्य तस्यानंदलवाश्रिताः ॥ ब्रह्माद्या-
 स्तास्तस्येन भवस्यानंदिनोऽखिलाः ॥५७॥ तद्युक्त-
 मखिलं वस्तु व्यवहारस्तदन्वितः ॥ तस्मात्सर्वगतं
 ब्रह्म क्षीरे सर्पिरिवाखिले ॥५८॥ अनण्वस्थूलमह-
 स्व मदीर्घमजमव्ययं ॥ अरूपगुणवर्णारण्यं तद्ब्रह्मे
 त्यवधारयेत् ॥५९॥ यद्भासा भासतेर्कादि भास्यैर्ध-
 तुन भास्यते ॥ येन सर्वमिदं भाति तद्ब्रह्मेत्यवधारयेत्

॥६०॥ स्वयमंतर्वहिर्याप्य भासयन्नखिलं जगत् ॥
ब्रह्म प्रकाशते वन्दि प्रतप्तायसपिंडवत् ॥ ६१ ॥ ज
गद्विलक्षणं ब्रह्म ब्रह्मणोन्यत्रकिंचन ॥ ब्रह्मान्यद्भ्रति
चेन्मिथ्या यथा मरुमरीचिका ॥ ६२ ॥ दृश्यतेश्रू-
यते यद्यद्ब्रह्मणो न्यन्नतद्भवेत् ॥ तत्त्वज्ञानञ्चऽतन्नह
सच्चिदानंदमह्यं ॥६३॥सर्वगं सच्चिदात्मानं ज्ञानच
क्षुर्निरीक्षते ॥ अज्ञानचक्षुर्नेक्षत भास्वंतं भानुमंधवत् ॥
॥ ६४ ॥ श्रवणादिभिरुद्दीप्तो ज्ञानाग्निपरितापितः ॥
जीवःसर्वमलान्मुक्तः स्वर्णवद्द्योतते स्वयं ॥६५॥
हृदाकाशोदितो ह्यात्मा बोधभानुस्तमोऽपहृत् ॥

सर्वव्यापी सर्वधारी भाति सर्वं प्रकाशते ॥ ६६ ॥
 दिग्देशकालाद्यनपेक्ष्य सर्वगं शीतादिहन्नित्यसुखं
 निरंजनं ॥ यः स्वात्मतीर्थं भजते विनिष्क्रियः स सर्व
 वित्सर्वगतोऽमृतो भवेत् ॥ ६७ ॥ इति श्रीमत्परम
 हंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यकृतआत्मबो
 धः समाप्तः ॥ ॥ शुभं भवतु ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ विदो नित्यमधीयतां तदुदितं कर्म
 स्वनुष्ठीयतां ते ने शस्यविधीता मपचितिः काम्ये म
 तिस्त्यज्यतां ॥ पापौघः परिधूयतां भवसुखे दोषानु
 संधीयतां मास्मेच्छाव्यवसीयतां निजगृहात्तूर्णविवनि

गम्यताम् ॥ १ ॥ संगः सत्सुविधीयतां भगवतो भक्ति
द्विधाधीयतां शांत्यादिःपरिचियतां हृदतरं कर्माशुसं
त्यज्यतां ॥ सद्बिद्यानुपसर्पतां प्रतिदिनं तत्पाठुकेसे
व्यतां ब्रह्मेकाक्षरमर्थ्यतां श्रुतिशिरो वाक्यंसमाक
र्ष्यतां ॥ २ ॥ वाक्यार्थश्चविचार्यतां श्रुतिशिरःपक्षःस
माश्रीयतां दुस्तर्कात्सुविरम्यतां श्रुतिमतस्तर्कानुसं
धीयतां ॥ ब्रह्मैवास्मि विभाव्यता महर्हो गर्वः परि
त्यज्यतां देहेहं मतिरुज्जतां बुधजनैर्वादःपरित्यज्य
ताम् ॥ ३ ॥ शुद्ध्याधिश्चचिकित्स्यतां प्रतिदिनं भिक्षो
पधंसुज्यतां स्वाहन्नं नतु याच्यतां विधिवशात्प्राप्तेन
संतुष्यतां ॥ शीतोष्णादिविषह्यतां नतुसुधा वाक्यंस-

मुच्चार्यता मौदासीन्यमभीप्स्यता जनकृपा नेष्टुर्यमु
 त्सृज्यताम्॥४॥ एकान्ति सुखमास्यतां परतरे चेतःस-
 माधीयतां पूर्णात्मासुसमीक्ष्यतां जगदिदं तद्वाधितद-
 इयतां प्राक्कर्मप्रविलाप्यतां चितिवलान्नाप्युत्तरेः श्लि-
 ष्यतां प्रारब्धं त्विहमुज्यता मथपरं ब्रम्हात्मनास्थी
 यतां॥५॥ यः श्लोकपंचकमिदं पठते मनुष्यः संचित
 यत्यनु दिनं स्थिरता मुपेत्य॥ तस्य शशुसंसृतिदवानल-
 तीव्र घोरतापः प्रशांतिमुपयाति चितिप्रसादात्॥६॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं साधनपंचकं संपूर्णम्
 श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ज्ञानं परमगुह्यं

मे यद्विज्ञानसमन्वितम् । सरहस्यं तदंगं च गृहाण गदि
 तं मया ॥ १ ॥ यावानहं यथाभावो यद्गुणकर्मकः ॥
 तथैव तत्त्वविज्ञानमस्तु ते मदनुग्रहात् ॥ २ ॥ अहमेवा
 समेवाऽग्रे नान्यद्यत्सदसत्परं ॥ पश्चाद्दहं यदेतच्च यौवऽ
 शिष्ये तसोऽस्म्यहम् ॥ ३ ॥ ऋतेऽर्थयत्प्रतीयत न प्रती
 येत चात्मनि ॥ तद्विद्यादान्मनो मायां यथा भासो य-
 थात्मः ॥ ४ ॥ यथा महींति भूतानि भूतेषूच्चावचेष्वनु ॥
 प्रविष्टान्य प्रविष्टानि तथा तेषु न तेष्वहं ॥ ५ ॥ एताव
 देव जिज्ञास्यं तत्त्वजिज्ञासुनाऽत्मनः ॥ अन्वयव्यपतिरे
 काभ्यां यस्यात्सर्वत्र सर्वदा ॥ ६ ॥ एतन्मतं समाति

ए परमेण समाधिना ॥ भवान्कल्पविकल्पेषु न विमु
 ह्यतिकर्हिचित् ॥ ७ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणेऽ
 षादशसाहस्र्यां संहितायै व्यासिक्रियं द्वितीयस्कंधे
 भगद्ब्रह्मसंवादे चतुःश्लोकी भागवतं समाप्तम् ॥
 गुरुर्न सस्थात्स्वजनोनसस्या त्पितानसस्याज्जननी
 नसास्यात् ॥ देवं न तत्स्यान्नपतिश्च सस्यान्नमोच
 येयः समुपेतमृत्युं ॥ १ ॥ नीरक्षीरनेन तथ्यवितथे
 संपिंडिते पंडिते दुर्बोधे सकले विवचयतयः श्रीशंक
 राख्यो मुनिः ॥ हंसोयं परमोस्तु ये पुनरिहाशक्तास्त
 मस्ताः स्थिता जंभान्निवफलाशनैकरसिकान्काका

नमून्मन्महे ॥१॥ कपिलपतंजलिगौतमकणभूक्
प्रमुखाःक्षमांमयिकुरुध्वं ॥ स्वधनंभवत्सुमोहाच्छु
तिगंविस्मृत्यशोधितमुधा ॥ १ ॥ समाप्तम् ॥

इदं पुस्तकं पण्डित ज्येष्ठरामात्मजं रविशंकरेण
गुजराती मुद्रणालये मुद्रितम् ॥

शके १८२३ संवत् १९५७

पण्डित नारायणमूलजी

कालवादेविरोड रामवाडी एतेपां पुस्तकालये लभ्येत.

हमारे पुस्तकालयमें संस्कृत, हिंदिभाषाके, मराठी
इंग्रजी इत्यादि पुस्तकें मिल सकते हैं.

॥ इति वेदांतस्तोत्रसंग्रह समाप्तः ॥

॥अथ वेदांतस्तोत्रसंग्रह प्रारंभः॥

वेदांतस्तोत्रसंग्रहस्य द्वितीयोभागः

सूचीपत्रं

स्तोत्र.	पत्रांक.	स्तोत्र.	पत्रांक.
१ हरिमीडे	१	३ साधनपंचकम्	१२
२ आत्मवोधः	६	४ चतुःश्लोकीभागवतम्	१३

श्रीसच्चिदानंदात्मने नमः॥अथ हरिस्तुति प्रारंभः॥
 स्तोत्रे भक्त्या विष्णुमनादिं जगदादिं यस्मिन्नेतत्सं
 सृतिचक्रं भ्रमतीत्यम्॥ यस्मिन्द्दष्टे नश्यतितत्संसृ-
 त्तिचक्रं तं संसारध्वांतविनाशं हरिमीडे ॥ १ ॥ य-
 स्यैकांशादित्यमशेषं जगदेतत् प्रादुर्भूतं येनपिनद्धं
 पुनरित्यम्॥येन व्याप्तं येन विबुद्धं सुखदुःखै स्तंसं
 सारध्वांतविनाशं हरिमीडे॥२॥सर्वज्ञो यो यश्च हि
 सर्वः सकलो यो यश्चानंदोऽनंतगुणो यो गुणधाम्॥
 यश्चाव्यक्तो व्यस्तसमस्तः सदसद्यस्तं संसारध्वा-
 तं ॥३॥ यस्मादन्यनास्त्यपि नैवं परमार्थं दृश्या-

दन्यो निर्विषयज्ञानमयत्वात्॥ज्ञातज्ञानज्ञेयविही-
 नोपि सदा ज्ञ स्तं संसार० ॥ ४ ॥ आचार्येभ्यो
 लब्धसुसूक्ष्माच्युततत्त्वा वैराग्येणाभ्यासवलाञ्छैव
 द्रष्टिन्ना ॥ भक्त्यैकाग्रध्यानपरा यं विदुरीशं तंसंसा-
 र० ॥५॥ प्राणानायम्योमितिचित्तं हृदि रूढ्वा ना-
 न्यस्मृत्वातत्पुनरत्रैव विलाप्य ॥ क्षीणे चित्ते माह-
 शिरस्मीति विदुर्यं तंसंसार० ॥ ६ ॥ यं ब्रह्मारव्यं
 देवमनन्यं परिपूर्णं हृत्स्थं भक्तैर्लभ्यमजं सूक्ष्ममत-
 क्यं ॥ ध्यात्वात्मस्थं ब्रह्मविदो यं विदुरीशं तंसंसा-
 र० ॥ ७ ॥ मात्रातीतं स्वात्मविकाशात्मविबोधं

ज्ञयोतीतं ज्ञानमयं हृद्युपलभ्यम् ॥ भावग्राह्यानंदमन
 न्यं च विदुष्यं तं संसारं ॥ ८ ॥ यद्यद्वेद्यं वस्तुस
 तत्त्वं विषयाख्यं तत्तद्वैवेति विदित्वा तदहं च ॥
 ध्यायंत्येवं यं सनकाद्या मुनयोऽजंतं संसारं ॥ ९ ॥
 यद्यद्वेद्यं तत्तदहं नेति विहाय स्वात्मज्योतिर्ज्ञानमया-
 नंदभवाप्य ॥ तस्मिन्नस्मीत्यात्मविदो यं विदुरीशं
 तं संसारं ॥ १० ॥ हित्वा हित्वा दृश्यमशेषं सवि
 कल्पं मत्वा शिष्टं भादृशमात्रं गगनाभं ॥ त्यक्त्वादि
 हं यं प्रविशंत्य च्युतभक्ता स्तंसंसारं ॥ ११ ॥ सर्व-
 त्वास्ते सर्वशरीरी न च सर्वः सर्वं वेत्येवेहन यं वेत्ति च

सर्वः॥सर्वत्रातर्यामितयेत्यं यमयन्य॥स्तं संसारं
 ॥१२॥सर्वं दृष्ट्वा स्वात्मानि युक्त्या जगदेतद् दृष्ट्वात्मानं
 चैवमजं सर्वजनेषु ॥ सर्वात्मैकोऽस्मी तिविदुर्यं जन
 हृत्स्थं तं संसारं ॥ १३ ॥ सर्वत्रैकः पश्यति जि
 द्रत्यथ भुंक्ते स्मष्टा श्रोता बुध्यति चेत्याहुरिमं यं ॥
 साक्षी चास्ते कर्तृषु पश्यन्निति चान्ये तं संसारं ॥
 ॥१४॥पश्यन् शृण्वन्नत्र विजानन् रसयनसन् जि
 द्रन्विभ्रदेहमिमं जीवतयेत्यं॥इत्यात्मानंयंविदुरिशं
 विपश्यं तं संसारं ॥ १५ ॥ जाग्रद्दृष्ट्वास्थूलप
 दार्थान्यमायां दृष्ट्वास्वमेथापिमुषुप्तौसुखनिद्रां ॥

इत्यात्मानं वीक्ष्यमुदास्तेचतुरीये तं संसार० ॥ १६ ॥
पश्यन्शुद्धोप्यक्षरएकोगुणभेदानानाकारान् स्फा
टिकवद्भ्रातृविविचित्रः ॥ भिन्नच्छिन्नश्चायमजःकर्म
फलैर्यं स्तंसंसार० ॥ १७ ॥ ब्रह्माविष्णुरूद्रहुता-
शौरविचंद्रा विंदोवायुर्धृज्जइतीत्यंथपरिकल्प्य ॥ एकं
संतंयंबहुधाहुर्मतिभेदा तं संसार० ॥ १८ ॥ सत्यंज्ञा-
नं शुद्धमनन्तं व्यतिरिक्तं शांतगुहं निष्कलमानंदम-
नन्यं ॥ इत्याहादौ यंवरुणोऽसौ भृगवेजं तं संसार०
॥ १९ ॥ कोशानेतान्यंचरसादीऽनतिहाय ब्रह्मास्मीति
स्वात्मनि निश्चित्य दृशिस्थः ॥ पित्रा दिष्टो वेदभृगुर्ग

यजुरंते तं संसार० ॥ २० ॥ येनाविष्टो यस्म्यचशक्त्या
 यदधीनः क्षेत्रज्ञोयं कारयिता जंतुषुकर्तुः ॥ कर्ता
 भोक्तात्मानात्रहिचिच्छत्तयधिरूढ स्तंसंसार० ॥ २१ ॥
 सृष्ट्वासर्वं स्वात्मतयैवेत्यमतर्क्यं व्याप्याथांतःकृत्स्न
 मिदंसृष्टमशेषं ॥ सच्चत्यच्चाभूत्परमात्मासयएक स्तं
 संसार० ॥ २२ ॥ वेदांतैश्चाध्यात्मिकशास्त्रैश्चपुरा
 णैः शास्त्रैश्चान्यैः सात्वततंत्रैश्चयमीशं ॥ दृष्ट्वाथांत
 श्वेतसिबुध्वाविविगुर्यं तं संसार० ॥ २३ ॥ श्रद्धा
 भक्तिध्यानशमाद्यैर्पतमानैर्ज्ञांतुंशक्योदेवइहवाशुय
 ईशः ॥ दुर्वैज्ञेयोजन्मशतैश्चापिविनांते स्तंसंसार॥

॥ २४ ॥ यस्यातर्कर्यं स्वात्मविभूतेः परमार्थं सर्वं ख-
 ल्वित्यत्र निरुक्तं श्रुतिविद्धिः ॥ तज्जादित्वाद्बद्धित-
 रंगात्मभिन्नं तं सारं ॥ २५ ॥ दृष्ट्वा गीतास्वक्षरतत्त्वं
 विधिनानं भक्त्या गुर्व्या लभ्य द्द्विस्थं द्वशि मात्रं ॥
 ध्यात्वा तस्मिन्नस्म्यहमित्यत्र विदुर्यं तं संसारं
 ॥ २६ ॥ क्षेत्रज्ञत्वं प्राप्य विमुः पंचमुखैर्यो भुङ्क्तेऽजस्रं
 भोग्यपदार्थान् प्रकृतस्थः ॥ क्षेत्रक्षेत्रेऽपि स्वदुवदेको
 बहुधाऽऽस्ते तं संसारं ॥ २७ ॥ युक्तया लोड्य व्या-
 सवचांस्यत्र हि लभ्यः क्षेत्रक्षेत्रज्ञांतरविद्धिः पुरुषा-
 ख्यः ॥ यो हं सोसौ सोऽस्म्यहमेवेति विदुर्यं तं संसां

॥२८॥ एकीकृत्यनेकशरीरस्थमिमं ज्ञं यं विज्ञायैहे-
 व स एवाशु भवति ॥ यस्मिंलीनानेह पुनर्जन्म लभते
 तं संसार ० ॥२९॥ द्वंद्वैकत्वं यच्च मधु ब्राह्मणवाक्यैः
 कृत्वा शक्रोपासनमासाद्य विभूत्या ॥ योऽसौ सोहं
 सोऽस्म्यहमेवेति विदुर्यं तं संसार ० ॥ ३० ॥ योयं
 देहे चेष्टयितांतःकरणस्थः सूर्ये चासौ तापयिता सो-
 स्म्यहमेव ॥ इत्यात्मैक्योपासनयायं विदुरीशं तं सं-
 सार ० ॥ ३१ ॥ विज्ञानांशो यस्य सतः शक्त्यधिरूढो
 बुद्धीर्बुध्यन्त्यत्रुवहिवोध्यपदार्थान् ॥ नैवातस्थं बुध्य-
 तियं बोधयितारं तं संसार ० ॥ ३२ ॥ कोयं देहे देव इती

त्यं सुविचार्य ज्ञाता श्रोतानंदयिता चैप हि देवः इत्या-
लोच्य ज्ञांश इहास्मीति विदुर्यं तं संसार० ॥ ३३ ॥
को ह्येवान्यादात्मनि न स्यादयमेपः ह्येवानंदः प्राणि-
ति चापानिति चेति ॥ इत्यस्ति त्वं वक्त्युपपत्त्या श्रुति-
रेषा तं संसार० ॥ ३४ ॥ प्राणो वाऽहं वाक् श्रवणादीनि
मनो वा बुद्धिर्वाऽहं व्यस्त उताहोपि समस्तः ॥ इत्या-
लोच्य ज्ञप्तिरिहास्मीति विदुर्यं तं संसासार० ३५ ॥
नाहं प्राणो नैव शरीरं न मनोहं नाहं बुद्धिर्नाहं महं का-
रधियौ च ॥ योत्र ज्ञांशः सोऽस्म्यहमेवेति विदुर्यं तं संसा-
र० ॥ ३६ ॥ सत्तामात्रं केवलविज्ञानमजं सत् सूक्ष्मं

नित्यं तत्त्वमसीत्यात्मसुताय ॥ साम्नामंते प्राहृपितायं
 विभुमाद्यं तं संसारं ॥ ३७ ॥ मूर्त्तामूर्ते पूर्वमपोद्वाथ
 समाधौ दृश्यं सर्वं नेति च नेतीति विद्वाय ॥ चैतन्यांशे
 स्वात्मनि संतं च विदुर्यं तं संसारं ॥ ३८ ॥ ओतं
 प्रोतं यत्र च सर्वं गगनांतं योस्थूलानण्वादिषु सिद्धो-
 ऽक्षरसंज्ञः ॥ ज्ञाताऽतो न्यो नेत्युपलभ्यो न च वेद्यस्तं
 संसारं ॥ ३९ ॥ तावत्सर्वं सत्यमिवाभाति यदेत-
 द्यावत्सोस्मीत्यात्मनि योज्ञोन हि दृष्टः ॥ दृष्टे तस्मिन्
 सर्वमसत्यं भवतीदं तं संसारं ॥ ४० ॥ रागामुक्तं
 लोहयुतं हेमयथाऽग्ने यो गार्ष्टंगोरुज्वलितज्ञानम-

आप्तौ दग्ध्वाऽऽत्मानंज्ञं परिशिष्टं च विदुर्यंतं संसार०
४१यं विज्ञानज्योतिषमाद्यं सुविभातं तद्वर्केद्वऽग्न्यो
कसमीड्यं तडिदामं ॥ भक्त्याऽऽराध्यैहव विशंत्या-
त्मनि संतं तं संसार ० ॥ ४२ ॥ पायाद्भक्तं स्वात्म-
नि संतं पुरुषं यो भक्त्या स्तौतीत्यांगिरसं विष्णु-
रिमं मां । इत्यात्मानं स्वात्मनि संहृत्य सदैकस्तं
संसार ० ॥ ४३ ॥ इत्थं स्तोत्रं भक्तजेनेड्यं भवभीति-
ध्वांताकार्कभं भगवत्पादीयमिदं यः ॥ विष्णोर्लोकं पठ-
ति शृणोति व्रजति ज्ञो ज्ञानं ज्ञेषुं स्वात्मनि चाप्नोति
मनुष्यः ॥ ४४ ॥ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य

श्रीमच्छंकरचार्यविरचिता हरिस्तुतिः समाप्ता ॥॥॥
 ॥ श्रीसच्चिदानंदाय नमः ॥ श्रीसद्गुरुभ्यो नमः ॥
 अथात्मबोधप्रारंभः ॥ तपोभिः क्षीणपापानां शांता
 नां वीतरागिणां ॥ मुमुक्षूणामपेक्ष्योयऽमात्मबाधो वि
 धीयते ॥ १ ॥ बोधो न्यसाधनेभ्यो हि साक्षान्मोक्षैक-
 साधनं ॥ पाकस्य वह्निवज्ज्ञानं विना मोक्षो न सि-
 द्यति ॥ २ ॥ अविरोधितया कर्म नाविद्यां विनिवर्तये-
 त् ॥ विद्याविद्यां निहंत्येव तेजस्तिमिरसंऽघवत् ॥ ३ ॥
 परिच्छिन्न इवाज्ञाना तत्राशे सति केवलः ॥ स्वयं प्र-
 काशते ह्यात्मा मेघापार्यंशुमानिवा ॥ ४ ॥ अज्ञानकलुषं

जीवं ज्ञानाभ्यासाद्धिनिर्मलं॥कृत्वाज्ञानं स्वयं नश्ये-
ज्जलं कतकरेणुवत् ॥५॥संसारः स्वमतुल्यो हिरा-
गद्वेपादिसंकुलः ॥ स्वकाले सत्यवद्भाति प्रबोधे स-
त्यसद्भवेत्॥६॥तावत्सत्यं जगत्द्भाति शुक्तिकारज-
तं यथा॥यावन्न ज्ञायते ब्रह्म सर्वाधिष्ठानमद्वयं॥७॥
सच्चिदात्मन्यनुस्यूते नित्ये विष्णौ प्रकल्पिताः॥व्य-
क्तयो विविधाः सर्वा हाटके कटकादिवत्॥८॥यथा-
काशो हृषीकेशो नानोपाधिगतो विभुः ॥ तद्भेदाद्भि-
न्नवद्भाति तन्नशे सति केवलः॥९॥नानोपाधिवशा-
देव जातिवर्णाश्रमादयः ॥ आत्मन्यारोपितास्तोये

रसवर्णादिभेदवत् ॥१०॥ पंचीकृतमहाभूतऽसंभवं
 कर्मसंचितं ॥शरीरं सुखदुःखनां भोगायतनमुच्यते
 ॥११॥ पंचप्राणमनोबुद्धि दशेंद्रियसमन्वितं ॥ अपं-
 चीकृतभूतोत्थं सूक्ष्मांगं भोगसाधनं ॥१२॥ अनाद्य-
 विद्यानिर्वाच्या कारणोपाधिरुच्यते ॥ उपाधित्रित-
 यादन्यऽमात्मानमवधारयेत् ॥१३॥ पंचकोशादियो-
 गेनतत्तन्मय इव स्थितः ॥ शुद्धात्मानीलवस्त्रादि योगे-
 न स्फटिको यथा ॥१४॥ वपुस्तुषादिभिः कोशैर्युक्तं
 युत्स्यावघाततः ॥ आत्मानमंतरं शुद्धं विविच्यात्तंदुलं
 यथा ॥१५॥ सदा सर्वगतोऽप्यात्मान सर्वत्रावभासते ॥

बुद्धवैववाभासेत स्वच्छेषु प्रतिविववत् १६ देहद्रिय-
 मनोबुद्धि प्रकृतिभ्यो विलक्षणं॥तद्बृत्तिसाक्षिणं वि-
 द्यादात्माऽनंराजवत्सदा १७ व्यापृतेष्विवद्रियेष्वत्मा
 व्यापारीवाविवेकिना॥दृश्यतेभ्रेषु धावत्सु धावन्निव
 यथा शशी॥१८॥ आत्मचैतन्यमाश्रित्य देहद्रियम-
 नोधियः॥स्वकीयार्थेषु वर्तते सूर्यालोकं यथा जना-
 ॥१९॥ देहद्रियगुणान्कर्माऽप्यमले सच्चिदात्मनि ॥
 अध्यस्यत्यविवेकेन गगने नीलतादिवत्॥२०॥ अ-
 ज्ञानान्मानसोपाधेः कर्तृत्वादीनिचात्मनि॥कल्प्यं-
 तेषुगते चंद्रे चलनादि यथांससः ॥२१॥ रागेच्छा

सुखदुःखादि बुद्धौ सत्यां प्रवर्तते॥सुपुण्ड्रो नास्ति त-
 न्नाशे तस्माद्बुद्धस्तु नात्मनः ॥२२॥ प्रकाशोऽर्कस्य
 तोयस्य शैत्यमग्रेयथोष्णता॥स्वभाव सच्चिदानंदनि-
 त्य निर्मलतात्मः ॥२३॥ आत्मनः सच्चिदंशश्च बुद्धिर्दृष्ट-
 त्तिरिति द्वयं॥संयोज्य चाविवेकेन जानामीति प्रवर्तते
 २४॥आत्मनो विक्रिया नास्ति बुद्धेर्वोधो न जात्विति
 जीवः सर्वमलं ज्ञात्वा कर्ता द्रष्टेति मुह्यति ॥२५॥
 रज्जुसर्पवदात्मानं जीवं ज्ञात्वा भयं वहेत्॥नाहं जीवः
 परात्मेति ज्ञातं चेन्निर्भयो भवेत्॥२६॥आत्मावभा-
 सयत्येको बुद्ध्यादीर्नीन्द्रियाणि हि ॥ दीपो घटादिव

त्स्वात्मा जडेस्तेन विभास्यते ॥२७॥ स्वबोधे नान्य-
 बोधेच्छ बोधरूपतयात्मनः ॥न दीपस्यान्यदीपेच्छा
 यथा स्वात्मा प्रकाशते ॥२८॥ निषिध्य निखिलोपा-
 धीन्नेति नेतीति वाक्यतः ॥ विद्यादैक्यं महावाक्यैर्ज्ञी-
 वात्मपरमात्मनोः ॥२९॥ अविद्यकं शरीरादि दृश्यं
 बुद्बुदवत् क्षरं ॥ एतद्विलक्षणं विद्यादहं ब्रह्मेति निर्म-
 लं ॥३०॥ दिहान्यत्वान्ममे जन्मजराकार्थलयादयः
 शब्दादिविषयैः संगो निरिन्द्रियतयां न च ॥ ३१ ॥ अ-
 मनस्त्वान्ममे दुःखरागद्वेषभयादयः ॥ अप्राणो ह्यम-
 नाः शुभ्र इत्यादिः श्रुतिशासनात् ॥ ३२ ॥ निर्गुणो नि-

क्रिया नित्यो निर्विकल्पो निरंजनः॥निर्विकारो नि
 राकारो नित्यमुक्तोस्मि निर्मलः॥३३॥अहमाकाश-
 वत्सर्वं बहिरंतर्गतोच्युतः॥सदा सर्वसमः शुद्धो निः
 संगो निर्मलोचलः ॥३४॥ नित्यशुद्धविमुक्तैकमखं
 डानंदमद्वयं॥सत्यं ज्ञानमनंतं यत् परं ब्रह्माहमे वत-
 त्॥३५॥ एवं निरंतराभ्यस्ता ब्रह्मैवास्मीति वास-
 ना॥हरत्यविद्या विक्षेपान् रोगानिव रसायनं॥३६॥
 विविक्तेदश आसीनो विरागो व्रिजितेंद्रियः ॥ भाव-
 येदेकमात्मानं तमनंतमनन्यधीः॥३७॥ आत्मन्ये-
 वाखिलं दृश्यं प्रविलाप्य धिया सुधीः॥भावयेदेक

मात्मानं निर्मलाकाशवत्सदा ॥३८॥ रूपवर्णादिकं
 सर्वं विहाय परमार्थवित् ॥ परिपूर्णचिदानंदस्वरूपे-
 णावतिष्ठते ॥ ३९ ॥ ज्ञातृज्ञानज्ञेयभेदः परात्मनि न
 विद्यते ॥ चिदानंदैकरूपत्वाद्दीप्यते स्वयमेव हि ॥
 ॥४९॥ एवमात्मारणौ ध्यानमथने सततं कृते ॥ उदि-
 तावगतिज्वाला सर्वाज्ञानेधनं दहेत् ॥ ४१ ॥ अरु-
 णेनेव बोधेन पूर्वसंतमसे हते ॥ तत आविर्भवेदात्मा
 स्वयमेवांशुमानिव ॥ ४२ ॥ आत्मा तु सततं प्राप्तो
 प्यप्राप्तवदविद्यया ॥ तन्नाशे प्राप्तवद्भाति स्वकंठाभ-
 रणं यथा ॥ ४३ ॥ स्थायी पुरुषवद्भात्या कृतावद्भाणि

जीवता॥जीवस्य तात्विके रूपे तस्मिन् दृष्टे निवव-
 र्त्ते॥४४॥तत्त्वस्वरूपानुभवानुत्पन्नं ज्ञानमंजसा ॥
 अहंममेति चज्ञानं बाधते दिग्भ्रमादिवत् ॥४५॥
 सम्यग्विज्ञानवान् योगी स्वामन्येवाखिलं स्थितं ॥
 एकं च सर्वमात्मान दीक्षते ज्ञानचक्षुषा ॥४६॥आ-
 त्मेवेदं जगत्सर्वमात्मनोन्यन्नं विद्यते ॥ सृष्टौ यद्वद्व-
 टादीनि स्वात्मानं सर्वमीक्षते॥४७॥जीवन् मुक्तस्तु
 तद्विद्वान् पूर्वोपाधिगुणांस्त्यजेत् ॥ स चिदानंदरूप
 त्वा इवेद्भ्रमरुकीटवत्॥४८॥ तीर्त्वा मोहार्णवं हत्वा
 रागद्वेषादिराक्षसान्॥योगी शान्तिसमायुक्तो ह्यात्मा

रामो विराजते ॥४९॥ उपाधिस्थोपि तद्धर्मनलिप्तो
व्योमवन्मुनिः ॥ सर्वविन्मूढत्तिष्ठे दसक्तो वायुवच्चरेत् ॥
॥५०॥ वाह्यानित्यसुखासक्तिं हित्वात्मसुखनिर्वृतः ॥
घटस्थदीपवत्स्वच्छः स्वांतरेव प्रकाशते ॥ ५१ ॥
उपाधिविलयाद्विष्णो निर्विशे षंविशेन्मुनिः ॥ जले
जलं वियद्वयोमि तेजस्तेजसिवा यथा ॥ ५२ ॥ य-
ल्लाभान्नापरो लाभो यत्सुखान्नापरं सुखं ॥ यज्ज्ञा-
नान्नापरं ज्ञानं तद्वह्नेत्यवधारयेत् ॥ ५३ ॥ यद्दृष्ट्वा
नपरं दृश्यं यद्भूत्वा न पुनर्भवः ॥ यज्ज्ञात्वा न परं ज्ञेयं
तद्वह्नेत्यवधारयेत् ॥ ५४ ॥ तिर्यगूर्ध्वमधः पूर्णं स

चिदानंदमव्ययम् ॥ अनंतं नित्यमेकं यत्तद्ब्रह्मेत्य-
 वधारयेत् ॥५५॥ अतद्ब्रह्मावृत्तिरूपेण वेदांतैर्लक्ष्यते
 व्ययं ॥ अखंडानंदमेकं यत्तद्ब्रह्मेत्यवधारयेत् ॥५६॥
 अखंडानंदरूपस्य तस्यानंदलवाश्रिताः ॥ ब्रह्माद्या-
 स्तास्तस्येन भवस्यानंदिनोऽखिलाः ॥५७॥ तद्युक्त-
 मखिलं वस्तु व्यवहारस्तदन्वितः ॥ तस्मात्सर्वगतं
 ब्रह्म क्षीरे सर्पिरिवाखिले ॥५८॥ अनण्वस्थूलमन्द-
 स्व मदीर्यमजमव्ययं ॥ अरूपगुणवर्णाख्यं तद्ब्रह्मे
 त्यवधारयेत् ॥५९॥ यद्वासा भासतेर्कादि भास्यैर्य
 तुन भास्यते ॥ येन सर्वमिदं भाति तद्ब्रह्मेत्यवधारयेत्

॥६०॥ स्वयमंतर्वाहिव्याप्य भासयन्नखिलं जगत् ॥
 ब्रह्म प्रकाशते वन्दि प्रतप्तायसपिंडवत् ॥ ६१ ॥ ज
 गद्विलक्षणं ब्रह्म ब्रह्मणोन्यन्नकिंचन ॥ ब्रह्मान्यद्भक्ति
 चेन्मिथ्या यथा मरुमरीचिका ॥ ६२ ॥ दृश्यतेश्रू-
 यते यद्यद्ब्रह्मणो न्यन्नतद्भवेत् ॥ तत्त्वज्ञानाच्चऽतत्रब्रह्म
 सच्चिदानंदमह्यं ॥६३॥सर्वगं सच्चिदात्मानं ज्ञानच
 क्षुर्निरीक्षते ॥ अज्ञानचक्षुर्नेक्षत भास्वंतं भानुमंधवत्
 ॥ ६४ ॥ श्रवणादिभिरुद्दीप्तो ज्ञानाग्निपरितापितः ॥
 जीवःसर्वमलान्मुक्तः स्वर्णवद्दूधोतते स्वयं ॥६५॥
 इदाकाशोदितो ह्यात्मा बोधभानुस्तमोऽपहृत् ॥

सर्वव्यापी सर्वधारी भाति सर्वं प्रकाशते ॥ ६६ ॥
 दिग्देशकालाद्यनपेक्ष्य सर्वगं शीतादिहृद्वित्रित्यसुखं
 निरंजनं ॥ यः स्वात्मतीर्थं भजते विनिष्क्रियः स सर्व
 वित्सर्वगतोऽमृतो भवेत् ॥ ६७ ॥ इति श्रीमत्परम
 हंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यकृतआत्मवो
 धः समाप्तः ॥ ॥ शुभं भवतु ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ विदो नित्यमधीयतां तदुदितं कर्म
 स्वनुष्ठीयतां ते ने शस्यविधीता मपचितिः काम्ये म
 त्तिस्त्वय्यतां ॥ पापौघः परिधूयतां भवसुखं दोषानु
 संधीयतां मालेच्छाव्यवसीयतां निजगृहात्तूर्णविनि

गम्यताम् ॥ १ ॥ संगः सत्सुविधीयतां भगवतो भक्ति
ईडाधीयतां शांत्यादिः परिचियतां हृत्तरं कर्माशुसं
त्यज्यतां ॥ सहिद्यानुपसर्पतां प्रतिदिनं तत्पाठुकेसे
व्यतां ब्रह्मकाक्षरमर्थतां श्रुतिशिरो वाक्यंसमाक
र्ण्यतां ॥ २ ॥ वाक्यार्थश्च विचार्यतां श्रुतिशिरःपक्षः स
माश्रीयतां दुस्तर्कात्सु विरम्यतां श्रुतिमतस्तर्कानुसं
धीयतां ॥ ब्रह्मैवास्मि विभाव्यतां महरहो गर्वः परि
त्यज्यतां देहेहं मतिरुज्जतां बुधजनैर्वादिः परित्यज्य
ताम् ॥ ३ ॥ बुद्ध्याधिश्च चिकित्स्यतां प्रतिदिनं भिक्षौ
पथं मुज्यतां स्वाह्वन्नं न तु याच्यतां विधिवशात्प्राप्तेन
संतुष्यतां ॥ शीतोष्णादिविषह्यतां न तु पृथा वाक्यंस-

मुञ्चार्थाता मौदासीन्यमभीप्स्यता जनकृपा नैष्ठुर्यमु
 त्सृज्यताम् ॥४॥ एकांते सुखं मास्यतां परतरे चेतःस-
 माधीयतां पूर्णात्मासुसमीक्ष्यतां जगदिदं तद्वाधि तं दृ-
 श्यतां प्राक्कर्मप्रविलाप्यतां चितिवलान्नाप्युत्तरैः श्लि-
 ष्यतां प्रारब्धं त्विह मुज्यता मथ परं ब्रम्हात्मनास्थी
 यतां ॥५॥ यः श्लोकपंचकमिदं पठते मनुष्यः संचिंत
 यत्यनु दिनं स्थिरता मुपेत्य ॥ तत्त्वाशुसंसृतिदवानल-
 तीव्र घोरतापः प्रशांति मुपयाति चितिप्रसादात् ॥६॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं साधनपंचकं संपूर्णम्
 श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ज्ञानं परमगुह्यं

मे यद्विज्ञानसमन्वितम् ॥ सरहस्यं तदंगं च गृहाण गदि
 तं मया ॥ १ ॥ यावानहं यथाभावो यद्गुणकर्मकः ॥
 तथैव तत्स्वविज्ञानमस्तु ते मदनुग्रहात् ॥ २ ॥ अहमेवा
 समेवाऽग्रे नान्यद्यत्सदसत्परं ॥ पश्चादहं यदेतच्च यौवऽ
 शिष्ये तसोऽस्म्यहम् ॥ ३ ॥ ऋतेऽर्थयत्प्रतीयत न प्रती
 येत चात्मनि ॥ तद्विद्या दान्मनो मायां यथा भासो य-
 थात्मः ॥ ४ ॥ यथा महति भूतानि भूतेषु चैव नु ॥
 प्रविष्टान्य प्रविष्टानि तथा तेषु न तेष्वहं ॥ ५ ॥ एताव
 देव जिज्ञास्यं तत्स्वजिज्ञासुनाऽत्मनः ॥ अन्वयव्यतिरे
 काभ्यां यस्यात्सर्वत्र सर्वदा ॥ ६ ॥ एतन्मतं समाति

छ परमेण समाधिना ॥ भवान्कल्पविकल्पेषु न विमु
 ह्यतिकर्हिचित् ॥ ७ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणेऽ
 द्वादशसाहस्र्यां संहितायां वैश्यासिक्यां द्वितीयस्कंधे
 भगद्ब्रह्मसंवादे चतुःश्लोकीभागवतं समाप्तम् ॥
 गुरुर्नसम्यात्स्वजनोनसस्यात्पितानसस्याज्जननी
 नसास्यात् ॥ देवं न तत्स्यान्नपतिश्चसस्यान्नमोच
 येद्यः समुपेतमृत्युं ॥ १ ॥ नीरक्षीरनेन तथ्यवितथे
 संपिडिते पंडिते दुर्वेधिसकलैर्विवचयितयः श्रीशंकरा
 राख्यो मुनिः ॥ हंसोयं परमोऽस्तु ये पुनरिहाशकास्स
 मस्ताः स्थिता जुंभान्निवफलाशनैकरसिकान्काका

नमून्मन्महे ॥१॥ कपिलपतंजलिगौतमकणभूक्
प्रमुखाःक्षमांमयिकुरुध्वं ॥ स्वधनंभवत्सुमोहाच्छु
त्तिगंविस्मृत्यशोधितमुधा ॥ १ ॥ समाप्तम् ॥

इदं पुस्तकं पण्डित ज्येष्ठरामात्मज सर्वज्ञकरण
गुजराती सुद्रणालये सुद्वितम् ॥

शके १८२३ संवत् १९५७

पण्डित नारायणमूलजी

कालत्रादेविराड रामवाडी एतेपां पुस्तकालये लभ्येत.

हमारे पुस्तकालयमें संस्कृत, हिंदिभाषाके, मराठि
इंग्रेजी इत्यादि पुस्तकें मिल सकते हैं.

॥इति वेदांतस्तोत्रसंग्रह समाप्तः॥

॥ अथ शिष्यगीता प्रारभ्यते ॥

॥ अथ श्रीशिवगीता प्रारभ्यते ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीसरस्वत्यै नमः ॥ श्रीगुरु-
भ्यो नमः ॥ श्रीसाम्बसदाशिवाय नमः ॥ ॐ अस्य
श्रीशिवगीतामालामन्त्रस्य ॥ श्रीवेदव्यासरूप्यग-
स्त्य ऋषिः शिरसि ॥ ॐ जगती छन्दः सुखे ॥ श्रीस-
दाशिवः परमात्मा देवता हृदये ॥ ॐ प्रणवो बीजं ना-
मौ ॥ ॐ सर्वव्यापक इति शक्तिः गुल्फे ॥ ॐ ह्रीं कील-
कं पादयोः ॥ ब्रह्मात्मसाक्षात्कारार्थं जपे विनियो-
गः ॥ ॐ ह्रीं अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रीं तर्जनीभ्यां
नमः ॥ ॐ ह्रीं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ॐ ह्रीं अनामिका-

भ्यां नमः ॥ ॐ ह्रीं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ॐ हः क-
 रतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ एवं हृदयादि ॥ ॥ अथ
 ध्यानम् ॥ ॥ अकारं विन्यसेन्नाभौ सत्वरूपं निर-
 ज्ञानम् ॥ उकारं हृदये विन्धाद्रजोरूपं द्वितीयकम् ॥
 ॥ १ ॥ मकारं मूर्ध्नि विन्यस्य तमोरूपं च त्र्यम्बक-
 म् ॥ अकारश्च उकारश्च मकारो विन्दुलक्षणः ॥ २ ॥
 त्रिधा मात्रा स्थिता यत्र तत्परं ज्योतिरोमिति ॥ अ-
 कार उच्यते रुद्रो मकारश्च पितामहः ॥ ३ ॥ उ-
 कार उच्यते विष्णुस्तत्परं ज्योतिरोमिति ॥ इच्छा
 क्रिया तथा शक्तिर्ब्रह्मी गौरी च वैष्णवी ॥ ४ ॥ त्रि-

धा शक्तिः स्थिता यत्र तत्परं ज्योतिरोमिति ॥ ब्रह्मा-
विष्णुश्च रुद्रश्च देवेन्द्रो देवतास्तथा ॥ ५ ॥ अमला-
कस्थिराकारं प्रज्वलं भुवनत्रयम् ॥ धारयन् हृदये
ब्रह्म वह्निना सह दृश्यते ॥ ६ ॥ दृशिस्वरूपं गंगानो-
पमं परं सर्वात्मकं सालिकमेकमक्षरम् ॥ अलेपनं सं-
र्वगतं यदद्वयं तदेव चाहं प्रणवं यदुक्तम् ॥ ७ ॥ ओ-
मिति ॥ उत्पन्नात्मावबोधस्य अद्वैतृत्वादयो गुणाः ॥
अशेषतो भवन्त्यस्य ननु संधानरूपिणः ॥ ८ ॥
इति ध्यानम् ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ अथातः सं-
प्रवक्ष्यामि शुद्धं कैवल्यमुक्तिदम् ॥ अनुग्रहान्महेश-

स्य भवदुःखस्य भेषजम् ॥ १ ॥ न कर्मणामनुष्ठानैर्न
 दानैस्तपसापि वा ॥ कैवल्यं लभते मर्त्यः किंतु ज्ञा-
 नेन केवलम् ॥ २ ॥ रामाय दण्डकारण्ये पार्वती-
 पतिना पुरा ॥ या प्रोक्ता शिवगीताख्या गुल्फाद्गु-
 ल्यतमा हि सा ॥३॥ यस्याः श्रवणमात्रेण नृणां मु-
 क्तिर्भ्रुवं भवेत् ॥ पुरा सनत्कुमाराय स्कन्देनाभिहि-
 ता हि सा ॥ ४ ॥ सनत्कुमारः प्रोवाच व्यासाय मु-
 निसत्तमाः ॥ मत्थं कृपातिरेकेण प्रददौ वादरायणः
 ॥५॥ उक्तं च तेन कस्मैचिन्न दातव्यमिदं त्वया ॥ सू-
 तपुत्रान्यथा देवाः क्षुभ्यन्ति च शपन्ति च ॥६॥ अथ

पृष्ठो मया विप्रा भगवान्वाढरायणः ॥ भगवन्देवताः
सर्वाः किंशुभ्यन्ति शपन्ति च ॥७॥ तासामत्रास्ति
का हानिर्यया कृष्यन्ति देवताः ॥ पाराशर्यौऽथ मा-
माह यत्पृष्टं शृणु वत्स तत् ॥८॥ नित्याग्निहोत्रिणो
विप्राः संति ये गृहमेधिनः ॥ त एव सर्वफलदाः सुरा-
णां कामधेनवः ॥९॥ भक्ष्यं भोज्यं च पेयं च यद्यदिष्टं
सुपर्वणाम् ॥ अग्नौ हुतेन हविषा तत्सर्वं लभते दिवि
॥१०॥ नान्यदस्ति सुरेशानामिष्टसिद्धिप्रदं दिवि ॥
दोग्ध्री धेनुर्यथा नीता दुःखदा गृहमेधिनाम् ॥११॥
तथैव ज्ञानवान्विप्रो देवानां दुःखदो भवेत् ॥ त्रिद-

शास्तेन विद्वन्ति प्रविष्टा विषयं नृणाम् ॥१२॥ ततो-
 न जायते भक्तिः शिवे कस्यापि देहिनः ॥ तस्माद्वि-
 दुषां नैव जायते शूलपाणिनः ॥ १३ ॥ यथाकथंचि-
 ज्ञातापि मध्ये विच्छिद्यते नृणाम् ॥ जातं वापि शिव-
 ज्ञानं न विश्वासं भजत्यलम् ॥१४॥ ॥ ऋषय उचुः ॥
 यद्येवं देवता विद्वन्माचरन्ति तन्न भृताम् ॥ पौरुषं तत्र
 कस्यास्ति येन मुक्तिर्भविष्यति ॥१५॥ सत्यं सूतात्म-
 ज ब्रूहि तत्रोपायोऽस्ति वा न वा ॥ ॥ सूत उवाच ॥
 कोटिजन्मार्जितैः पुण्यैः शिवे भक्तिः प्रजायते ॥१६॥
 इष्टापूतार्दिकर्माणि तेनाचरति मानवः ॥ शिवार्पण-

धिया कामान्परित्यज्य यथाविधि ॥ १७ ॥ अनुग्र-
हत्तिन शंभोजायते सुदृढो नरः ॥ ततो भीताः पलाय-
न्ते विघ्नं हित्वाऽसुरेश्वराः ॥ १८ ॥ जायते तेन शुश्रूषा
चरिते चन्द्रमौलिनः ॥ शृण्वतो जायते ज्ञानं ज्ञानादे-
व विमुच्यते ॥ १९ ॥ बहुनात्र किमुक्तेन यस्य भक्तिः
शिवे दृढा ॥ महापापोपपापौघकोटिग्रस्तोऽपि मु-
च्यते ॥ २० ॥ अनादरेण शाठ्येन परिहासेन माय-
या ॥ शिवभक्तिरश्रेत्स्याद्द्व्यजोऽपि विमुच्यते ॥
॥ २१ ॥ एवं भक्तिश्च सर्वेषां सर्वदा सर्वतोमुखी ॥
तस्यां तु विद्यमानायां यस्तु मर्त्यो न मुच्यते ॥ २२ ॥

संसारबन्धनात्तस्मादन्यः को वास्ति मूढधीः ॥ निय-
 माद्यस्तु कुर्वीत भक्तिं वा द्रोहमेव वा ॥२३॥ तस्या-
 पि चेत्प्रसन्नोऽसौ फलं यच्छति वाञ्छितम् ॥ ऋद्धं
 किंचित्समादाय क्षुल्लकं जलमेव वा ॥ २४ ॥ यो दत्ते
 नियमेनासौ तस्मै दत्ते जगन्नयम् ॥ तत्राप्यशक्तो नि-
 यमान्नमस्कारं प्रदक्षिणाम् ॥२५॥ यः करोति महे-
 शस्य तस्मै तुष्टो भवेच्छिवः ॥ प्रदक्षिणास्वशक्तो-
 ऽपियः स्वान्ते चिन्तयेच्छिवम् ॥२६॥ गच्छन्समुप-
 विष्टो वा तस्याभीष्टं प्रयच्छति ॥ चन्दनं विल्वकाष्ठस्य
 पुष्पाणि वनजान्यपि ॥ २७ ॥ फलानि तादृशान्ये-

व यस्य प्रीतिकराणि वै ॥ दुष्करं तस्य सेवायां कि-
 मस्ति भुवनत्रये ॥ २८ ॥ वन्येषु यादृशी प्रीतिर्वर्त-
 ते परमेशितुः ॥ उत्तमेष्वपि नास्त्येव तादृशी ग्राम-
 जेष्वपि ॥ २९ ॥ तं त्यक्त्वा तादृशं देवं यः सेवेतान्य-
 देवताम् ॥ स हि भागीरथी त्यक्त्वा काङ्क्षते मृगतृष्णि-
 काम् ॥ ३० ॥ किंतु यस्यास्ति दुरितं कोटिजन्मसु सं-
 चितम् ॥ तस्य प्रकाशते नायमर्थो मोहान्धचेतसः
 ॥ ३१ ॥ न कालनियमो यत्र न देशस्य स्थलस्य च ॥
 यत्रास्य चित्तं रमते तस्य ध्यानेन केवलम् ॥ ३२ ॥
 आत्मत्वेन शिवस्यासौ शिवसायुज्यमाप्नुयात् ॥ अ-

त्तिस्वल्पतरायुःश्रीभूतेशांशाधिपोऽपि यः ॥३३॥ स
 तु राजाहमस्मीति वादिनं हन्ति सान्वयम् ॥ कर्तापि
 सर्वलोकानामक्षयैश्वर्यवानपि ॥ ३४ ॥ शिवः शि-
 वोऽहमस्मीति वादिनं यं च कञ्चन ॥ आत्मना सह
 तादात्म्यभागिनं कुरुते भृशम् ॥ ३५ ॥ धर्मार्थका-
 ममोक्षाणां पारं यास्यथ येन वै ॥ मुनयस्तत्प्रव-
 द्यामि व्रतं पाशुपताभिधम् ॥३६॥ कृत्वा तु विरजां
 दीक्षां भूतिरुद्राक्षधारिणः ॥ जपन्तो वेदसाराख्यं
 शिवनामसहस्रकम् ॥ ३७ ॥ संत्यज्य तेन मर्त्यत्वं
 शैवीं तनुमवाप्स्यथ ॥ ततः प्रसन्नो भगवाञ्छंकरो

लोकशंकरः ॥ ३८ ॥ भवतां दृश्यतामेत्य कैवल्यं वः
प्रदास्यति ॥ रामाय दण्डकारण्ये यत्प्रादात्कुम्भ-
संभवः ॥ ३९ ॥ तत्सर्वं वः प्रवक्ष्यामि शृणुध्वं भ-
क्तियोगिनः ॥ ४० ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे उपरिभागे शिवगीता-
सूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे शिवराय-
वसंवादे शिवभक्त्युत्कर्षनिरूपणं नाम प्रथमो-
ऽध्यायः ॥ १ ॥

॥ ऋषय ऊचुः ॥ ॥ किमर्थमागतोऽगस्त्यो राम-

चन्द्रस्य सन्निधिम् ॥ कथं वा विरजां दीक्षां कारया-
 मास राघवम् ॥ ततः किमाप्तवान् रामः फलं तद्भक्तु-
 मर्हसि ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ रावणेन यदा सी-
 ताऽपहृता जनकाल्मजा ॥ तदा वियोगदुःखेन विल-
 पन्नास राघवः ॥ २ ॥ निर्निद्रो निरहंकारो निराहारो
 द्विवानिशम् ॥ मोक्षुमैच्छततः प्राणान्सानुजो रघु-
 नन्दनः ॥ ३ ॥ लोपासुद्रापतिर्ज्ञात्वा तस्य सन्निधि-
 मागमत् ॥ अथ तं बोधयामास संसारासारतां मुनिः
 ॥४॥ अगस्त्य उवाच ॥ ॥ किं विपीदसि राजेन्द्र
 कान्ता कस्य विचार्यताम् ॥ जडः किं नु विजानाति

देहोऽयं पाञ्चभौतिकः ॥ ५ ॥ निर्लेपः परिपूर्णश्च स-
 च्चिदानन्दविग्रहः ॥ आत्मा न जायते नैव स्थियते
 न च दुःखभाक् ॥ ६ ॥ सूर्योऽसौ सर्वलोकस्य चक्षु-
 प्तेन व्यवस्थितः ॥ तथापि चाक्षुषैर्दोषैर्न कदाचिद्वि-
 लिच्यते ॥ ७ ॥ सर्वभूतान्तरात्मापि तद्वद्दृश्यैर्न लि-
 प्यते ॥ देहोऽपि मलपिण्डोऽयं सुक्तजीवो जडाल्म-
 कः ॥ ८ ॥ दह्यते वह्निना काष्ठैः शिवाद्यैर्भक्ष्यतेऽपि
 वा ॥ तथापि नैव जानाति विरहे तस्य का व्यथा ॥
 ॥ ९ ॥ सुवर्णगौरी दूर्वाया दलवच्छ्यामलापि वा ॥
 पीनोत्तुङ्गस्तनाभोगभुमसूक्ष्मविलम्बिका ॥ १० ॥ वृ-

हन्नि तम्बजघना रक्तपादसरोरुहा ॥ राकाचन्द्रमुखी
 विम्बप्रतिविम्बरदृच्छदा ॥ ११ ॥ नीलेन्दीवरी-
 नीकाशनयनद्वयशोभिता ॥ मत्तकोकिलसल्लापा
 मत्तद्विरदगामिनी ॥ १२ ॥ कटाक्षैरनुगृह्णाति मां प-
 ञ्चेषु शरोत्तमैः ॥ इति यां मन्यते मूढः स तु पञ्चेषु शा-
 सितः ॥ १३ ॥ तस्याविवेकं वक्ष्यामि शृणुष्ववावहितो
 नृप ॥ न च स्त्री न पुमानेप नैव चायं नपुंसकः ॥ १४ ॥
 अमूर्तः पुरुषः पूर्णो द्रष्टा देही स जीविनः ॥ या त-
 न्वङ्गी मृदुर्बाला मलयिण्डालिका जडा ॥ १५ ॥ सा
 न पश्यति यत्किञ्चित् शृणोति न जिघ्रति ॥ चर्ममा-

त्रा तनुस्तस्या बुध्वा त्यक्षस्व राघव ॥ १६ ॥ या
 प्राणादधिका सैव हंत ते स्याद्दूणास्पदम् ॥ जायन्ते
 यदि भूतेभ्यो देहिनः पाञ्चभौतिकाः ॥ १७ ॥ आ-
 त्मा यदेकलस्तेषु परिपूर्णः सनातनः ॥ का कान्ता
 तत्र कः कान्तः सर्वे एव सहोदराः ॥ १८ ॥ निर्मितायां
 गृहावल्यां तद्वचिच्छ्रितां गतम् ॥ नभस्तस्यां तु द-
 र्गायां न कांचिंक्षतिमृच्छति ॥ १९ ॥ तद्वदाल्मापि
 देहेषु परिपूर्णः सनातनः ॥ हन्यमानेषु तेष्वेव स
 स्वयं नैव हन्यते ॥ २० ॥ हन्ता चेन्मन्यते हन्तुं ह-
 तश्चेन्मन्यते हतम् ॥ तावुभौ न विजानीतो नायं

हन्ति न हन्यते ॥ २१ ॥ अस्मान्नृपातिदुःखेन किं
 खेदस्यास्ति कारणम् ॥ स्वस्वरूपं विदित्वेदं दुःखं
 त्यक्त्वां सुखी भव ॥ २२ ॥ ॥ राम उवाच ॥ ॥ सुने
 देहस्य नो दुःखं नैव चेत्परमात्मनः ॥ सीतावियोग-
 दुःखाग्निर्मां भस्मीकुरुते कथम् ॥ २३ ॥ सदाऽनुभू-
 यते योऽर्थः स नास्तीति त्वयेरितः ॥ जायतां तत्र
 विश्वासः कथं मे मुनिपुङ्गव ॥ २४ ॥ अन्योऽत्र ना-
 स्ति को भोका येन जन्तुः प्रतप्यते ॥ सुखस्य वापि
 दुःखस्य तद्ब्रूहि मुनिसतम ॥ २५ ॥ ॥ अगस्तिरु-
 वाच ॥ ॥ दुर्ज्ञेया शंभवी माया तया संमोढ्यते ज-

गत ॥ मायां तु प्रकृतिं विद्यान्मायिनं तु महेश्वरम् ॥
॥ २६ ॥ तस्यावयवभूतेस्तु व्याप्तं सर्वमिदं जगत् ॥
सत्यज्ञानात्मकोऽनन्तो विभुरात्मा महेश्वरः ॥ २७ ॥
तस्यैवांशो जीवलोके तृदये प्राणिनां स्थितः ॥ वि-
स्फुलिङ्गा यथा वन्देर्जायन्ते काष्ठयोगतः ॥ २८ ॥
अनादिकर्मसंबद्धास्तद्वदंशा महेशितुः ॥ अनादिवा-
सनायुक्ताः क्षेत्रज्ञा इति ते स्मृताः ॥ २९ ॥ मनोबु-
द्धिरहंकारश्चित्तं चेति चतुष्टयम् ॥ अन्तःकरणमि-
त्याहुस्तत्र ते प्रतिबिम्बिताः ॥ ३० ॥ जीवलं प्रा-
प्नुयुः कर्मफलभोक्तार एव ते ॥ ततो वैषयिकं तेषां-

सुखं वा दुःखमेव वा ॥३१॥ त एव भुञ्जते भोगा-
 यतनेऽस्मिन् शरीरके ॥ स्थावरं जङ्गमं चेति द्विवि-
 धं वपुरुच्यते ॥ ३२ ॥ स्थावरास्तत्र देहाः स्युः सू-
 क्ष्मा गुल्मलतादयः ॥ अण्डजाः स्वेदजास्तद्वद्वि-
 ज्जा इति जङ्गमाः ॥ ३३ ॥ योनिमन्ये प्रपद्यन्ते श-
 रीरत्वाय देहिनः ॥ स्थाणुमन्येऽनुसंयन्ति यथाकर्म
 यथाश्रुतम् ॥ ३४ ॥ सुख्यहं दुःख्यहं चेति जीव ए-
 वाभिमन्यते ॥ निर्लेपोऽपि परं ज्योतिर्मोहितः शं-
 भुमायया ॥ ३५ ॥ कामः क्रोधस्तथा लोभो मदो
 मात्सर्यमेव च ॥ मोहश्चेत्यरिषड्वृगमहंकारगतं विदुः

॥३६॥ स एव बोध्यते जीवः स्वप्नजाग्रदवस्थयोः ॥
सुषुप्तौ तदभावाच्च जीवः शंकरतां गतः ॥३७॥ स एव
मायासंप्लष्टः कारणं सुखदुःखयोः ॥ शुक्तौ रजत-
वद्विश्वं मायया दृश्यते शिवे ॥ ३८ ॥ ततो विवेकज्ञा-
नेन न कोऽप्यत्रास्ति दुःखभाक् ॥ ततो विरम दुः-
खात्वं किं सुधा परितप्यसे ॥ ३९ ॥ ॥ श्रीराम उ-
वाच ॥ ॥ मुने सर्वमिदं तथ्यं यन्मदग्रे त्वयेरित-
म् ॥ तथापि न जहात्येतत्प्रारब्धादृष्टमुल्बणम् ॥
॥ ४० ॥ मत्तं कुर्याद्यथा मद्यं नष्टाविद्यमपि द्विज-
म् ॥ तद्वत्प्रारब्धभोगोऽपि न जहाति विवेकिनम्

॥ ४१ ॥ ततः किं बहुनोक्तं न प्रारब्धसचिवः स्मरः ॥
 बाधते मां दिवारात्रमहंकारोऽपि तादृशः ॥ ४२ ॥
 अत्यन्तपीडितो जीवः स्थूलदेहं विमुञ्चति ॥ तस्मा-
 जीवाप्तये मह्यमुपायः क्रियतां द्विज ॥ ४३ ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे उपरिभागे शिवगीता-
 सुपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रेशिवराध-
 वसंवादे वैराग्योपदेशो नाम द्वितीयोऽध्या-
 यः ॥ २ ॥

॥ अगस्त्य उवाच ॥ न गृह्णाति वचः पथ्यं

कामक्रोधादिपीडितः ॥ हितं न रोचते तस्य मुमूर्षो-
रिव भेषजम् ॥ १ ॥ मध्येसमुद्रं या नीता सीता दै-
त्येन माधिना ॥ आयास्यति नरश्रेष्ठ सा कथं तव
संनिधिम् ॥ २ ॥ बध्यन्ते देवताः सर्वा द्वारि मर्कट-
यूथवत् ॥ किं च चामरवारिण्यो यस्य संति सुरा-
ङ्गनाः ॥ ३ ॥ भुङ्क्ते त्रिलोकीमखिलां यः शंभुवरद-
र्षितः ॥ निष्कण्टकं तस्य जयः कथं तव भविष्य-
ति ॥ ४ ॥ इन्द्रजिन्नास पुत्रो यस्तस्यास्तीशवरोद्ध-
तः ॥ तस्याग्रे संगरे देवा बहुवारं पलायिताः ॥ ५ ॥
कुम्भकर्णद्वयो भ्राता यस्यास्ति सुरसूदनः ॥ अ-

न्यो दिव्यास्त्रसंयुक्तश्चिरजीवी विभीषणः ॥ ६ ॥ दुर्गे
 यस्यास्ति लंकार्ख्यं दुर्जयं देवदानवैः ॥ चतुरङ्गबलं
 यस्य वर्तते कोटिसंख्यया ॥ ७ ॥ एकाकिना तया
 जेयः स कथं नृपनन्दन ॥ आकाङ्क्षते करे धर्तुं वा-
 लश्चन्द्रमसं यथा ॥ ८ ॥ तथा त्वं काममोहेन जयं
 तस्याभिवाञ्छसि ॥ ॥ श्रीराम उवाच ॥ ॥ क्ष-
 त्रियोऽहं मुनिश्रेष्ठ भार्या मे रक्षसा हता ॥ यदि तं न
 निहन्याशु जीवने मेऽस्ति किं फलम् ॥ ९ ॥ अतस्ते
 तत्त्वबोधेन न मे किञ्चित्प्रयोजनम् ॥ कामक्रोधादयः
 सर्वे दहन्त्येते तनुं मम ॥ १० ॥ अहं करोऽपि मे नि-

त्वं जीवनं हन्तुमुद्यतः ॥ हतायां निजकान्तायां श-
 ऋणाऽवमतस्य वा ॥ ११ ॥ यस्य तत्त्वबुभुत्सा स्या-
 त्स लोके पुरुषाधमः ॥ तस्मात्तस्य वधोपायं लङ्घ-
 यित्वाञ्चुधिं रणे ॥ १२ ॥ ब्रूहि मे मुनिशार्दूल ततो
 नान्योऽस्ति मे गुरुः ॥ ॥ अगस्त्य उवाच ॥
 ॥ एवं चेच्छरणं याहि पार्वतीपतिमव्ययम् ॥ स चे-
 त्प्रसन्नो भगवान्वाञ्छितार्थं प्रदास्यति ॥ १३ ॥ देवै-
 रजेयः शक्रार्थैर्हरिणा ब्रह्मणापि वा ॥ स ते वद्व्यः
 कथं वा स्याच्छंकरानुग्रहं विना ॥ १४ ॥ अतस्त्वां दी-
 क्षधिष्यामि विरजामार्गमाश्रितः ॥ तेन मार्गेण म-

त्वत्वं हित्वा तेजोमयो भव ॥ १५ ॥ येन हत्वा रणे
 शत्रून्सर्वान्कामानवाप्स्यसि ॥ भुक्त्वा भूमण्डले चा-
 न्ते शिवसायुज्यमाप्स्यसि ॥ १६ ॥ ॥ सूत उवा-
 च ॥ अथ प्रणम्य रामस्तं दण्डवन्मुनिसत्तम-
 म् ॥ उवाच दुःखनिर्मुक्तः प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ १७ ॥
 ॥ श्रीराम उवाच ॥ ॥ कृतार्थोऽहं मुने जातो वा-
 ङ्छितार्थो ममागतः ॥ पीताम्बुधिः प्रसन्नस्त्वं यदि
 मे किमु दुर्लभम् ॥ १८ ॥ अतस्त्वं विरजां दीक्षां ब्रू-
 हि मे मुनिसत्तम ॥ ॥ अगस्त्य उवाच ॥ ॥ शु-
 क्तपक्षे चतुर्दश्यामष्टम्यां वा विशेषतः ॥ एकादश्यां

सोमवारे आर्द्रायां वा समारभेत् ॥ १९ ॥ यं वायुमा-
हुर्धं रुद्रं यमग्निं परमेश्वरम् ॥ परात्परतरं चाहुः प-
रात्परतरं शिवम् ॥ २० ॥ ब्रह्मणो जनकं विष्णोर्वि-
न्देर्वायोः सदाशिवम् ॥ ध्यात्वाग्निनाऽवसथ्याग्निं वि-
शोध्य च पृथक् पृथक् ॥ २१ ॥ पञ्चभूतानि सं-
यम्य ध्यात्वा गुणविक्रमात् ॥ मात्राः पञ्च चतस्रश्च
त्रिमात्रा द्विस्ततः परम् ॥ २२ ॥ एकमात्रममा-
त्रं हि द्वादशान्तं व्यवस्थितम् ॥ स्थित्यां स्थाप्या-
मृतौ भूत्वा व्रतं पाशुपतं चरेत् ॥ २३ ॥ इदं व्रतं
पाशुपतं करिष्यामि समासतः ॥ प्रातरेवं तु संक-

ल्य निधायाग्निं स्वशाखया ॥ २४ ॥ उपोषितः शु-
 चिः स्नातः शुक्लान्वरधरः स्वयम् ॥ शुक्लयज्ञोपवीत-
 श्च शुक्लमाल्यानुलेपनः ॥ २५ ॥ जुहुयाद्विरजामन्त्रैः स-
 प्राणापानादिभिस्ततः ॥ अनुवाकान्तमेकाग्रः स-
 मिदाज्यचरून्पृथक् ॥ २६ ॥ आत्मन्यग्निं समारोप्य
 याते अग्नेति मन्त्रतः ॥ भस्मादायाग्निरित्याद्यैर्विमृ-
 ज्याङ्गानि संस्पृशेत् ॥ २७ ॥ भस्मच्छन्नो भवेद्वि-
 द्वाग्न्महापातकसंभवैः ॥ पापैर्विमुच्यते सत्यमुच्यते
 च न संशयः ॥ २८ ॥ वीर्यमग्नेर्यतो भस्म वीर्यवा-
 न्भस्मसंयुतः ॥ भस्मस्नानरतो विप्रो भस्मशायी

जितेन्द्रियः ॥ २९ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवसायु-
ज्यमाप्नुयात् ॥ एवं कुरु महाभाग शिवनामसहस्र-
कम् ॥ ३० ॥ इदं तु संप्रदास्यामि तेन सर्वार्थमाप्स्य-
सि ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा प्रददौ तस्मै
शिवनामसहस्रकम् ॥ ३१ ॥ वेदसाराभिधं नित्यं शि-
वप्रत्यक्षकारकम् ॥ उक्तं च तेन राम त्वं जप नित्यं
दिवानिशम् ॥ ३२ ॥ ततः प्रसन्नो भगवान्महापाशु-
पतास्त्रकम् ॥ तुभ्यं दास्यति तेन त्वं शत्रून्हत्वाऽप्स्य-
सि त्रियाम् ॥ ३३ ॥ तस्यैवास्त्रस्य माहात्म्यात्समुद्रं
शोधयिष्यसि ॥ संहारकाले जगतामस्त्रं तत्पार्वितीप-

श.गी.

३३॥

ल्य निधायाग्निं स्वशाखया ॥ २४ ॥ उपोपितः शु-
चिः स्नातः शुक्लान्वरधरः स्वयम् ॥ शुक्लयज्ञोपवीत-
श्च शुक्माल्यानुलेपनः ॥ २५ ॥ जुहुयाद्विरजामन्त्रैः
प्राणापानादिभिस्ततः ॥ अनुवाकान्तमेकाग्रः स-
मिदाज्यचरून्पृथक् ॥ २६ ॥ आत्मन्यग्निं समारोप्य
याते अग्नेति मन्त्रतः ॥ भस्मादायाग्निरित्याद्यैर्विमृ-
ज्याङ्गानि संस्पृशेत् ॥ २७ ॥ भस्मच्छन्नो भवेद्वि-
द्वान्महापातकसंभवैः ॥ पापैर्विमुच्यते सत्यमुच्यते
च न संशयः ॥ २८ ॥ वीर्यमग्नेर्यतो भस्म वीर्यवा-
न्भस्मसंयुतः ॥ भस्मस्नानरतो विप्रो भस्मशायी

जितेन्द्रियः ॥ २९ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवसायु-
ज्यमाप्नुयात् ॥ एवं कुरु महाभाग शिवनामसहस्र-
कम् ॥ ३० ॥ इदं तु संप्रदास्यामि तेन सर्वार्थमाप्स्य-
सि ॥ सूत उवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा प्रददौ तस्मै
शिवनामसहस्रकम् ॥ ३१ ॥ वेदसाराभिधं नित्यं शि-
वप्रत्यक्षकारकम् ॥ उक्तं च तेन राम त्वं जप नित्यं
द्विवादिशम् ॥ ३२ ॥ ततः प्रसन्नो भगवान्महापाशु-
पतालकम् ॥ तुभ्यं दास्यति तेन त्वं शत्रून्हत्वाऽप्स्य-
सि त्रियाम् ॥ ३३ ॥ तस्यैवास्त्रस्य माहात्म्यात्समुद्रं
शोषयिष्यसि ॥ संहारकाले जगतामस्त्रं तत्पार्वतीप-

चर्माम्बरधरं वरदाभयधारिणम् ॥ ८ ॥ व्याघ्रचर्मोत्त-
 रीयं च सुरासुरनमस्कृतम् ॥ पञ्चवक्त्रं चन्द्रमौलिं
 त्रिशूलढमरूधरम् ॥ ९ ॥ नित्यं च शाङ्खतं शुद्धं ध्रुव-
 मक्षरमव्ययम् ॥ एवं नित्यं प्रजपतो गतं मासचतुष्ट-
 यम् ॥ १० ॥ अथ जातो महानादः प्रलयाम्बुदभीष-
 णः ॥ समुद्रमथनोद्भूतमन्दरावनिष्ठद्वनिः ॥ ११ ॥
 रुद्रवाणान्निसिंहीस्रश्रयत्रिपुरविभ्रमः ॥ तमाकर्ण्यो-
 थ संभ्रान्तो यावत्पश्यति पुष्करम् ॥ १२ ॥ तावदेव
 महातेजो रामस्यासीत्पुरो द्विजाः ॥ तेजसा तेन सं-
 भ्रान्तो नापश्यत्स दिशो दश ॥ १३ ॥ अन्धीकृतेक्ष-

णस्तूर्णं मोहं यातो नृपात्मजः ॥ विचिन्त्य तर्कयामा-
 स दैत्यमायां द्विजेश्वराः ॥ १४ ॥ अथोत्थाय महावी-
 रः सज्जं कृत्वा स्वकं धनुः ॥ अविध्यन्निशितैर्बाणैर्दि-
 व्यास्त्रैरभिमन्त्रितैः ॥ १५ ॥ आग्नेयं वारुणं सौम्यं
 मोहनं सौरपार्वतम् ॥ विष्णुचक्रं महाचक्रं कालचक्रं
 च वैष्णवम् ॥ १६ ॥ रौद्रं पाशुपतं ब्राह्मं कौबेरं कुलि-
 शानिलम् ॥ भार्गवादिवहून्यस्त्राप्यथे प्रायुङ्क्ते राघवः
 ॥ १७ ॥ तस्मिंस्तेजसि शस्त्राणि चास्त्राप्यस्य मही-
 पतेः ॥ विलीनानि महाभ्रस्य करका इव नीरधौ ॥
 ॥ १८ ॥ ततः क्षणेन ज्वाल धनुस्तस्य कराद्भ्युत-

चर्मीम्बरधरं वरदाभयधारिणम् ॥ ८ ॥ व्याघ्रचर्मोत्त-
 रीयं च सुरासुरनमस्कृतम् ॥ पञ्चवक्त्रं चन्द्रमौलि-
 त्रिशूलडमरूधरम् ॥ ९ ॥ नित्यं च शाश्वतं शुद्धं ध्रुव-
 मक्षरमव्ययम् ॥ एवं नित्यं प्रजपतो गतं मासचतुष्ट-
 यम् ॥ १० ॥ अथ जातो महानादः प्रलयाम्बुदभीष-
 णः ॥ समुद्रमथनोद्भूतमन्दरावनिभृद्द्वनिः ॥ ११ ॥
 रुद्रवाणान्निसंदीप्तधश्यत्रिपुरविध्रमः ॥ तमाकर्ण्यो-
 थ संभ्रान्तो यावत्पश्यति पुष्करम् ॥ १२ ॥ तावदेव
 महतेजो रामस्यासीत्पुरो द्विजाः ॥ तेजसा तेन सं-
 भ्रान्तो नापश्यत्स दिशो दश ॥ १३ ॥ अन्धीकृतेक्ष-

णस्तूर्णं मोहं यातो नृपालमजः ॥ विचिन्त्य तर्कयामा-
 स दैत्यमायां द्विजेश्वराः ॥ १४ ॥ अथोत्थाय महावी-
 रः सज्जं कृत्वा स्वकं धनुः ॥ अविध्यनिशितैर्वाणैर्दि-
 व्यस्त्रैरभिमन्त्रितैः ॥ १५ ॥ आग्नेयं वारुणं सौम्यं
 मोहनं सौरपार्वतम् ॥ विष्णुचक्रं महाचक्रं कालचक्रं
 च वैष्णवम् ॥ १६ ॥ रौद्रं पाशुपतं ब्राह्मं कौवेरं कुलि-
 शानिलम् ॥ भार्गवादिबहून्यस्त्राण्ययं प्रायुङ्क्त राघवः
 ॥ १७ ॥ तस्मिंस्तेजसि शस्त्राणि चास्त्राण्यस्य मही-
 पः ॥ विलीनानि महाभ्रस्य करका इव नीरधौ ॥

नानाविधं क्षणेन जज्वाल धनुस्तस्य कराद्भ्युत-

चर्माम्बरधरं चाङ्गुलित्राणं गोधिकापि महीपतेः ॥१९॥
 रीयं तद्वृद्धा लक्ष्मणो भीतः पपात भुवि मूर्च्छितः ॥ अथा-
 किञ्चित्करो रामो जानुभ्यामवनिं गतः ॥२०॥ मीलि-
 ताक्षो भयाविष्टः शंकरं शरणं गतः ॥ स्वरेणाप्युच्चर-
 न्नुच्चैः शंभोर्नामसहस्रकम् ॥ २१ ॥ शिवं च दण्डव-
 द्भूमौ प्रणनाम पुनः पुनः ॥ पुनश्च पूर्ववच्चासीच्छब्दो
 दिङ्मण्डलं असन् ॥ २२ ॥ चचाल वसुधा घोरं पर्व-
 ताश्च चकम्पिरे ॥ ततः क्षणेन शीतांशुशीतलं तेज आ-
 पतत् ॥ २३ ॥ उन्मीलिताक्षो रामस्तु यावदेतत्प्रप-
 श्यति ॥ तावद्ददर्श वृषभं सर्वालंकारसंयुतम् ॥ २४ ॥

धीयूपमथनोद्भूतनवनीतस्य पिण्डवत् ॥ प्रोतस्वर्णं
 मरकतच्छायशृङ्गद्वयान्वितम् ॥ २५ ॥ नीलरत्नेक्ष-
 णं ह्रस्वकण्ठकम्बलभ्रूपितम् ॥ रत्नपल्याणसंयुक्तं
 निवद्धं श्वेतचामरैः ॥ २६ ॥ घण्टिकाघर्घरोशब्दैः पू-
 रयन्तं दिशो दश ॥ तत्रासीनं महादेवं शुद्धस्फटिक-
 विग्रहम् ॥ २७ ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशं कोटिशीतांशु-
 शीतलम् ॥ व्याघ्रचर्माम्बरधरं नागयज्ञोपवीतिनम्
 ॥ २८ ॥ सर्वालंकारसंयुक्तं विद्युत्पिङ्गजटाधरम् ॥
 नीलकण्ठं व्याघ्रचर्मोत्तरीयं चन्द्रशेखरम् ॥ २९ ॥
 नानाविधायुधोद्भासिदशबाहुं त्रिलोचनम् ॥ युवानं

पुरुषश्रेष्ठं सच्चिदानन्दविग्रहम् ॥ ३० ॥ तत्रैव च
 सुखासीनां पूर्णचन्द्रनिभानाम् ॥ नीलेन्द्रीवरदा-
 मानामुद्यन्मरकतप्रभाम् ॥ ३१ ॥ मुक्ताभरणसंयुक्तां
 रात्रिं ताराञ्चितामिव ॥ विन्ध्यक्षितिधरोत्तुङ्गकुच-
 भारभरालसाम् ॥ ३२ ॥ सदसत्संशयविष्टमध्यदे-
 शान्तराम्बराम् ॥ दिव्याभरणसंयुक्तां दिव्यगन्धा-
 नुलेपनाम् ॥ ३३ ॥ दिव्यमाल्याम्बरधरां नीलेन्दी-
 वरलोचनाम् ॥ अलकोद्भासिवदनां ताम्बूलग्रास-
 शोभिताम् ॥ ३४ ॥ शिवालिङ्गनसंजातपुलकोद्भासि-
 विग्रहाम् ॥ सच्चिदानन्दरूपाढ्यां जगन्मातरमम्बि-

काम् ॥३५॥ सौन्दर्यसारसंदोहां ददर्श रघुनन्दनः ॥
स्वस्ववाहनसंयुक्तान्नायुधलसत्करान् ॥ ३६॥ वृ-
हद्रथन्तरादीनि सामानि परिगायतः ॥ स्वस्वकान्ता-
समायुक्तान्दिकपालान्परितः स्थितान् ॥ ३७॥ अ-
ग्रं गरुडारूढं शंखचक्रगदाधरम् ॥ कालाम्बुदप्र-
तीकाशं विद्युत्कान्त्या श्रिया युतम् ॥३८॥ जपन्तमे-
कमनसा रुद्राध्यायं जनार्दनम् ॥ पञ्चाच्चतुर्मुखं देवं
ब्रह्माणं हंसवाहनम् ॥३९॥ चतुर्वैश्वतुर्वेदरुद्रसूक्तै-
र्महेश्वरम् ॥ स्तुवन्तं भारतीयुक्तं दीर्घकूर्चं जटाधर-
म् ॥ ४० ॥ अथर्वशिरसा देवं स्तुवन्तं मुनिमण्डल-

म् ॥ गङ्गादितटिनीयुक्तमम्बुधिं नीलविग्रहम् ॥४१॥
 श्वेताश्वतरमन्त्रेण स्तुवन्तं गिरिजापतिम् ॥ अनन्ता
 द्विमहानागान्कैलासगिरिसन्निभान् ॥ ४२ ॥ कैव-
 ल्योपनिषत्पाठान्मणिरत्नविभूषितान् ॥ सुवर्णवित्र-
 हस्ताढ्यं नन्दिनं पुरतः स्थितम् ॥ ४३ ॥ दक्षिणे
 मूपकारूढं गणेशं पर्वतोपमम् ॥ मयूरवाहनारूढ-
 मुत्तरे पण्मुखं तथा ॥४४॥ महाकालं च चण्डेशं पा-
 र्श्वयोर्भौषणाकृतिम् ॥ कालाग्निरुद्रं दूरस्थं ज्वल-
 द्वावाग्निमसन्निभम् ॥४५॥ त्रिपादं कुटिलाकारं नटदृ-
 ङ्गिरितिं पुनः ॥ नानाविकारवदनान्कोटिशः प्रम-

थाधिपान् ॥ ४६ ॥ नानावाहनसंयुक्तं परितो मातृ-
मण्डलम् ॥ पञ्चाक्षरीजपासक्तान्सिद्धविद्याधरादि-
कान् ॥ ४७ ॥ दिव्यरुद्रकगीतानि गायत्किन्नरवृ-
न्दकम् ॥ तत्र त्रैयम्बकं मन्त्रं जपद्विजकदम्बकम्
॥ ४८ ॥ गायन्तं वीणया गीतं नृत्यन्तं नारदं दिवि ॥
नृत्यतो नाटयन्त्येन रम्भादीनप्सरोगणान् ॥ ४९ ॥
गायच्चित्रथादीनां गन्धर्वाणां कदम्बकम् ॥ कम्ब-
लारवतरो शंभुकर्णभूपणतां गतौ ॥ ५० ॥ गायन्तौ प-
न्नगौ गीतं कपालं कम्बलं तथा ॥ एवं देवसभां दृष्ट्वा
कृतार्थो रघुनन्दनः ॥ ५१ ॥ हर्षगद्गदया वाचा स्तुव-

न्देवं महेश्वरम् ॥ दिव्यनामसहस्रेण प्रणनाम पु-
नःपुनः ॥ ५२ ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे उपरिभागे शिवगीतासू-
पनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे शिवराघव-
संवादे शिवप्रादुर्भावाख्यश्रुतार्थोऽध्यायः ॥४॥

॥ सूत उवाच ॥ अथ प्रादुरभूत्तत्र हिर-
ण्मयरथो महान् ॥ अनेकदिव्यरत्नांशुकिर्मीरित-
दिगन्तरः ॥१॥ नव्योपान्तिकपङ्कड्व्यमहाचक्रचतु-
ष्टयः ॥ मुक्तातोरणसंयुक्तः श्वेतच्छत्रशतावृतः ॥२॥

शुद्धहेमखलीनाढ्यतुरङ्गगणसंयुतः ॥ मुक्तावितान-
विलसदूर्ध्वदिव्यवृषध्वजः ॥ ३ ॥ मत्तवारणिकायु-
क्तः पद्मतल्पोपशोभितः ॥ पारिजाततरुद्भूतपुष्प-
मालाभिरञ्जितः ॥ ४ ॥ मृगनाभिसमुद्भूतकस्तूरीम-
दपङ्किलः ॥ कर्पूरागरुधूपोत्थगन्धाकृष्टमधुत्रतः
॥ ५ ॥ संवर्तधनघोषाढ्यो नानावाद्यसमन्वितः ॥
वीणावेणुस्वनासक्तकिन्नरीगणसंकुलः ॥ ६ ॥ एवं दृ-
ष्ट्वा रथश्रेष्ठं वृषादुत्तीर्य शंकरः ॥ अम्बया सहितस्त-
त्र पद्मतल्पेऽविशत्तदा ॥ ७ ॥ नीराजनैः सुरस्त्रीणां
इवेतचामरचालनैः ॥ दिव्यव्यजनपातैश्च प्रहृष्टो

नीललोहितः ॥ ८ ॥ कणत्कङ्कणनिध्वानैर्मञ्जुमञ्जीर-
 सिञ्जितैः ॥ वीणावेणुस्वनैर्गीतैः पूर्णमासीजगत्रय-
 म् ॥ ९ ॥ शुककेकिकुलारवैः इत्रेतपाराशवतस्वनैः ॥
 उन्निद्रभ्रूपाफणिनां दर्शनादेव बर्हिणः ॥ १० ॥ नन्द-
 तुर्दर्शयन्तः स्वांश्रन्द्रकान्कोटिसंस्थया ॥ प्रण-
 मन्तं ततो राममुत्थाप्य दृपभध्वजः ॥ ११ ॥ आनि-
 नाय रथं दिव्यं प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ कमण्डलुजलैः
 स्वच्छैः स्वयमाचम्य यत्नतः ॥ १२ ॥ समाचम्याथ
 पुरतः स्वांकिं राममुपानयत् ॥ अथ दिव्यं धनुस्तस्मै
 ददौ तूणीरमक्षयम् ॥ १३ ॥ महापाशुपतं नाम दि-

व्यमस्त्रं ददौ ततः ॥ उक्तश्च तेन रामोऽपि सादरं च-
 न्द्रमौलिना ॥ १४ ॥ जगन्नाशकरं रौद्रसुग्रमस्त्रमिदं
 नृप ॥ अतो नेदं प्रयोक्तव्यं रामान्यसमरादिके ॥ १५ ॥
 अन्यन्नास्ति प्रतीघातमेतस्य भुवनत्रये ॥ तस्मात्प्रा-
 णात्त्रये राम प्रयोक्तव्यमुपस्थिते ॥ १६ ॥ अन्यदैत-
 त्प्रयुक्तं तु जगत्संक्षयकृद्भवेत् ॥ अथाहूय सुरश्रेष्ठा-
 न् लोकपालान्महेश्वरः ॥ १७ ॥ उवाच परमप्रीतः
 स्वं स्वमस्त्रं प्रयच्छत ॥ राघवोऽयं च तैरस्त्रै रावणं
 निहनिष्यति ॥ १८ ॥ तस्मै देवैरवध्यत्सामिति दत्तो वरो
 मया ॥ तस्माद्धानरतामित्य भवन्तो युद्धदुर्मदाः ॥ १९ ॥

साहाय्यस्य कुर्वन्तु तेन सुस्था भविष्यथ ॥ तदा-
 ज्ञां शिरसा गृह्य सुराः प्राञ्जलयस्तथा ॥२०॥ प्र-
 णम्य चरणौ शंभोः स्वं स्वमखं ददुर्मदा ॥ नाराय-
 णाखं दैत्यारिरैन्द्रमखं पुरंदरः ॥ २१ ॥ ब्रह्मापि ब्र-
 ह्मदण्डाखमाश्रेयाखं धनंजयः ॥ याम्यं यमोऽपि
 मोहाखं रक्षोरजस्तथा ददौ ॥ २२ ॥ वरुणो वारुणं
 प्रादाद्वायव्याखं प्रमजनः ॥ कौवेरं च कुवेरोऽपि शै-
 द्रमीशान एव च ॥ २३ ॥ सौरमखं ददौ सूर्यः सौम्यं
 सोमश्च पार्वतम् ॥ विश्वे देवा ददुस्तस्मै वसवो वा
 सवाभिधम् ॥ २४ ॥ अथ तुष्टः प्रणम्येशं रामो दश-

रथात्मजः ॥ प्राञ्जलिः प्रणतो भूत्वा भक्तियुक्तो व्य-
जिज्ञपत् ॥ २५ ॥ ॥ श्रीराम उवाच ॥ ॥ भगव-
न्मानुषेणैव नोच्छृद्ध्यो लवणाम्बुधिः ॥ तत्र लङ्का-
भिधं दुर्गं दुर्जयं देवदानवैः ॥ २६ ॥ अनेककोटय-
स्तत्र राक्षसा बलवत्तराः ॥ सर्वे स्वाध्यायनिरताः
शिवभक्ता जितेन्द्रियाः ॥ २७ ॥ अनेकमायासंयुक्ता
बुद्धिमन्तोऽग्निहोत्रिणः ॥ कथमेकाकिना जेया मया
भ्रात्रा च संयुगे ॥ २८ ॥ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥
॥ रावणस्य वधे राम रक्षसामपि मारणे ॥ विचारो
न त्वया कार्यस्तस्य कालोऽयमागतः ॥ २९ ॥ अधर्मे

तु प्रवृत्तास्ते देवब्राह्मणपीडने ॥ तस्मादायुःक्षयं या-
 तं तेषां श्रीरपि सुव्रत ॥ ३० ॥ राजस्त्रीकामनासक्तं
 रावणं निहनिष्यसि ॥ पापासक्तो रिपुर्जेतुं सुकरः
 समराङ्गणे ॥ ३१ ॥ अधर्मे निरतः शत्रुर्भाग्यैर्नैव हि
 लभ्यते ॥ अधीतधर्मशास्त्रोऽपि सदा वेदरतोऽपि वा
 ॥ ३२ ॥ विनाशकाले संप्राप्ते धर्ममार्गच्छ्रुतो भवेत् ॥
 पीड्यन्ते देवताः सर्वाः सततं येन पापिना ॥ ३३ ॥
 ब्राह्मणा ऋषयश्चैव तस्य नाशः स्वयं स्थितः ॥ कि-
 ष्किंधानगरे राम देवानामंशसंभवाः ॥ ३४ ॥ वानरा
 बहवो जाता दुर्जया बलवत्तराः ॥ साहाय्यं ते करि-

प्यति तैर्वध्या च पयोनिधिम् ॥ ३५ ॥ अनेकशैल-
 संबद्धे सेतौ यान्तु वलीमुखाः ॥ रावणं सगणं हत्वा
 तामानय निजां प्रियाम् ॥ ३६ ॥ शस्त्रैर्युद्धे जयो यत्र
 तत्रास्त्राणि न योजयेत् ॥ निरस्त्रेष्वल्पशस्त्रेषु पला-
 यनपरेषु च ॥ ३७ ॥ अस्त्राणि मुञ्चन् दिव्यानि स्व-
 यमेव विनश्यति ॥ अथवा किं बहूक्तेन मयैवोत्पादि-
 तं जगत् ॥ ३८ ॥ मयैव पाल्यते नित्यं मया संहिय-
 तेऽपि च ॥ अहमेको जगन्मृत्युर्भृत्योरपि महीपते ॥
 ॥ ३९ ॥ असेऽहमेव सकलं जगदेतच्चराचरम् ॥ मम
 वक्त्रगताः सर्वे राक्षसा युद्धदुर्मदाः ॥ ४० ॥ निमित्त-

मात्रं त्वं भूयाः कीर्तिमाप्स्यसि संगरे ॥ ४१ ॥

शि.गी.

॥ इति श्रीपद्मपुराणे शिवगीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे शिवराघवसंवादे रामाय वरप्रदानं नाम पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ४१ ॥

॥२३॥

॥ श्रीराम उवाच ॥ भगवन्नत्र मे चित्रं महदे-
तत्प्रजायते ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशस्त्रिनेत्रश्चन्द्रशे-
खरः ॥ १ ॥ मूर्तस्त्वं तु परिच्छिन्ना कृतिः पुरुपरु-
पयुक् ॥ अम्बव्या सहितोऽत्रैव रमसे प्रमथैः सह ॥ २ ॥
त्वं कथं पञ्चभूतादि जगदेतन्नराचरम् ॥ तद्गृहि गि-

रिजाकान्त मयि तेऽनुग्रहो यदि ॥ ३ ॥ ॥ श्री
 भगवानुवाच ॥ ॥ साधु पृष्टं महाभाग दुर्ज्ञे-
 यममरैरपि ॥ तत्प्रवक्ष्यामि ते भक्त्या ब्रह्मचर्येण
 सुव्रत ॥ ४ ॥ पारं वास्यस्यनायासाद्येन संसारनी-
 रधेः ॥ दृश्यन्ते पञ्च भूतानि येन लोकाश्चतुर्देश
 ॥ ५ ॥ समुद्राः सरितो देवा राक्षासा ऋषयस्तथा ॥
 दृश्यन्ते यानि चान्यानि स्थावराणि चराणि च ॥
 ॥ ६ ॥ गन्धर्वाः प्रमथा नागाः सर्वे ते मद्भिभूतयः ॥
 पुरा ब्रह्मादयो देवा द्रष्टुकामा ममाकृतिम् ॥ ७ ॥
 मंदरं प्रययुः सर्वे मम प्रियतरं गिरिम् ॥ स्तुत्वा प्रा-

अलयो देवा मां तदा पुरतः स्थिताः ॥८॥ तान्हृद्ग्रथ
मया देवान् लीलकुलितचेतसः ॥ तेषामपहतं ज्ञानं
ब्रह्मादीनां दिवोकसाम् ॥९॥ अथ तेऽपहतज्ञाना मा-
माहुः को भवानिति ॥ अथाब्रुवमहं देवानहमेव पुरा-
तनः ॥१०॥ आसं प्रथममेवाहं वर्तामि च सुरेश्वराः ॥
भविष्यामि च लोकेऽस्मिन्मत्तो नान्योऽस्ति कश्च-
न ॥११॥ व्यतिरिक्तं च मत्तोऽस्ति नान्यत्किञ्चित्सुरे-
श्वराः ॥ नित्योऽनित्योऽहमनघो ब्रह्मणां ब्रह्मणस्प-
तिः ॥१२॥ दक्षिणां च उदञ्चोऽहं प्राञ्चः प्रत्यञ्च एव
च ॥ अधश्चोर्ध्वं च विदिशो दिशश्चाहं सुरेश्वराः ॥

॥ १३ ॥ सावित्री चापि गायत्री स्त्री पुमानपुमानपि
त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप् च पंक्तिश्छन्दस्त्रयीमयः ॥ १४ ॥
सत्योऽहं सर्वगः शान्तस्त्रेताग्निगौरहं गुरुः ॥ गौर्यहं
गङ्करं चाहं द्यौरहं जगतां विभुः ॥ १५ ॥ ज्येष्ठः सर्वसु-
रश्रेष्ठो वरिष्ठोऽहमपांपतिः ॥ आर्योऽहं भगवानीश-
स्तेजोऽहं चादिरष्यहम् ॥ १६ ॥ ऋग्वेदोऽहं यजुर्वेदः
सामवेदोऽहमात्मभूः ॥ अथर्वणश्च मन्त्रोऽहं तथा चा-
ङ्गिरसो वरः ॥ १७ ॥ इतिहासपुराणानि कल्पोऽहं
कल्पवानहम् ॥ नाराशंसी च गाथाहं विद्योपनिपदो-
ऽस्म्यहम् ॥ १८ ॥ श्लोकाः सूत्राणि चैवाहमनुव्याख्या-

नमेव च ॥ व्याख्यानानि परा विद्या इष्टं हुतमथाहु-
 तिः ॥ ११ ॥ दत्तादत्तमयं लोकः परलोकोऽहमक्षरः ॥
 क्षरः सर्वाणि भूतानि दान्तिः शान्तिरहं खगः ॥ २० ॥
 गुल्बोऽहं सर्ववेदेषु आरण्योऽहमजोऽप्यहम् ॥ पुष्क-
 रं च पवित्रं च मध्यं चाहमतः परम् ॥ २१ ॥ बहि-
 श्याहं तथा चांतः पुरस्तादहमव्ययः ॥ ज्योतिश्याहं
 तमश्याहं तन्मात्राणीन्द्रियाण्यहम् ॥ २२ ॥ बुद्धिश्या-
 हमहंकारो विपयाण्यहमेव हि ॥ ब्रह्मा विष्णुर्मेशो-
 ऽहमुमा स्कन्दो विनायकः ॥ २३ ॥ इन्द्रोऽग्निश्च य-
 मश्याहं निऋतिर्वरुणोऽनिलः ॥ कुबेरोऽहं तथेशानो

भूर्भुवःस्वर्महर्जनः ॥ २४ ॥ तपः सत्यं च पृथिवी
चापस्तेजोऽनिलोऽप्यहम् ॥ आकाशोऽहं रविः सो-
मो नक्षत्राणि ग्रहास्तथा ॥ २५ ॥ प्राणः कालस्तथा
मृत्युरमृतं भूतमप्यहम् ॥ भव्यं भविष्यत्कृत्स्नं च
विश्वं सर्वात्मकोऽप्यहम् ॥ २६ ॥ ओमादौ च तथा
मध्ये भूर्भुवःस्वस्त्यैव च ॥ ततोऽहं विश्वरूपोऽस्मि
शीर्षं च जपतां सदा ॥ २७ ॥ अशितं पायितं चाहं
कृतं चाकृतमप्यहम् ॥ परं चैवापरं चाहमहं सर्वप-
रायणः ॥ २८ ॥ अहं जगद्धितं दिव्यमक्षरं सूक्ष्मम-
व्ययम् ॥ प्राजापत्यं पवित्रं च सौम्यमग्राह्यमग्नि-

यम् ॥ २९ ॥ अहमेवोपसंहर्ता महाग्रासौजसां नि-
 धिः ॥ हृदि यो देवतात्वेन प्राणत्वेन प्रतिष्ठितः ॥
 ॥ ३० ॥ शिरश्चोत्तरतो यस्य पादौ दक्षिणतस्तथा ॥
 यश्च सर्वोत्तरः साक्षादोङ्कारोऽहं त्रिमात्रकः ॥ ३१ ॥
 उर्ध्वं चोन्नामये यस्मादधश्चापनयाम्यहम् ॥ तस्मा-
 दोङ्कार एवाहमेको नित्यः सनातनः ॥ ३२ ॥ ऋचो
 यजूंषि सामानि यो ब्रह्मा यज्ञकर्मणि ॥ प्रणामये
 ब्राह्मणेभ्यस्तेनाहं प्रणवो मतः ॥ ३३ ॥ स्नेहो य-
 था मांसपिण्डं व्याप्नोति व्यापयत्यपि ॥ सर्वान् लो-
 कानहं तद्वत्सर्वव्यापी ततोऽस्म्यहम् ॥ ३४ ॥ ब्रह्मा-

हरिश्च भगवानाद्यन्तं नोपलब्धवान् ॥ ततोऽन्ये च
सुरा यस्मादनन्तोऽहमितीरितः ॥ ३५ ॥ गर्भजन्म-
जराभृत्युसंसारभवसागरात् ॥ तारयामि यतो भक्तं
तस्मात्तारोऽहमीरितः ॥ ३६ ॥ चतुर्विधेषु देहेषु जी-
वत्वेन वसाम्यहम् ॥ सूक्ष्मो भूत्वा च तद्वेशे यत्तत्सू-
क्ष्मं प्रकीर्तितः ॥ ३७ ॥ महातमसि मन्त्रेभ्यो भक्ते-
भ्यो यत्प्रकाशये ॥ विद्युद्बदतुलं रूपं तस्माद्बिद्युत-
मस्यहम् ॥ ३८ ॥ एक एव यतो लोकान् विसृजा-
मि सृजामि च ॥ विवासयामि गृह्णामि तस्मादेको-
ऽहमीश्वरः ॥ ३९ ॥ न द्वितीयो यतस्तस्ये तुरीयं त्र-

ह्य यत्स्वयम् ॥ भूतान्यात्मनि संहत्य चैको रुद्रो व-
 साम्यहम् ॥४०॥ सर्वान्लोकान्यदीशेऽहमीशिनीभि-
 श्च शक्तिभिः ॥ ईशानमस्य जगतः स्वर्दशं चक्षुरीश्व-
 रम् ॥ ४१ ॥ ईशानश्चास्मि जगतां सर्वेषामपि सर्व-
 दा ॥ ईशानः सर्वविद्यानां यदीशानस्ततोऽस्म्यहम्
 ॥ ४२ ॥ सर्वभावान्निरीक्ष्येऽहमात्मज्ञानं निरीक्ष्ये ॥
 योगं च गमये तस्माद्भगवान्महतो मतः ॥४३॥ अ-
 जस्रं यच्च गृह्णामि विसृजामि सृजामि च ॥ सर्वा-
 न्लोकान्वासयामि तेनाहं वै महेश्वरः ॥ ४४ ॥ मह-
 त्यात्मज्ञानयोगैश्वर्ये यस्तु महीयते ॥ सर्वान् भावा-

न् परित्यज्य महादेवश्च सोऽस्म्यहम् ॥ ४५ ॥ ए-
 षोऽस्मि देवः प्रदिशो नु सर्वाः पूर्वो हि जातोऽस्म्य-
 हमेव गर्भे ॥ अहं हि जातश्च जनिष्यमाणः प्रत्य-
 रजनास्तिष्ठति सर्वतोमुखः ॥ ४६ ॥ विश्वतश्चक्षुरु-
 त विश्वतो मुखो विश्वतो बाहुरुत विश्वतंस्पात् ॥
 संबाहुभ्यां धमति संपतत्रैर्द्यौवाभूमी जनयन्देव ए-
 कः ॥ ४७ ॥ वालाग्रमात्रं हृदयस्य मध्ये विश्वं देवं
 जातवेदं वरेण्यम् ॥ मामात्मस्थं येऽनुपश्यन्ति धीरा-
 स्तेषां शान्तिः शाश्वती नेतरेषाम् ॥ ४८ ॥ अहं
 योनिं योनिमधितिष्ठामि चैको मयेदं पूर्णं पञ्चविधं

ह्य यत्स्वयम् ॥ भूतान्यात्मनि संहत्य चैको रुद्रो व-
 साम्यहम् ॥४०॥ सर्वान्लोकान्यदीशेऽहमीशिनीभि-
 श्च शक्तिभिः ॥ ईशानमस्य जगतः स्वदृशं चक्षुरीश्व-
 रम् ॥४१॥ ईशानश्चास्मि जगतां सर्वेषामपि सर्व-
 दा ॥ ईशानः सर्वविद्यानां यदीशानस्ततोऽस्म्यहम्
 ॥४२॥ सर्वभावान्निरीक्ष्येऽहमात्मज्ञानं निरीक्ष्ये ॥
 योगं च गमये तस्माद्भगवान्महतो मतः ॥४३॥ अ-
 जस्रं यच्च गृह्णामि विसृजामि सृजामि च ॥ सर्वा-
 न्लोकान्वासयामि तेनाहं वै महेश्वरः ॥४४॥ मह-
 त्यात्मज्ञानयोगैश्वर्ये यस्तु महीयते ॥ सर्वान् भावा-

न् परित्वज्य महादेवश्च सोऽस्म्यहम् ॥ ४५ ॥ ए-
 पोऽस्मि देवः प्रदिशो नु सर्वाः पूर्वो हि जातोऽस्म्य-
 हमेव गर्भे ॥ अहं हि जातश्च जनिष्यमाणः प्रत्य-
 गजनास्तिष्ठति सर्वतोमुखः ॥ ४६ ॥ विश्वतश्चक्षुरु-
 त विश्वतो मुखो विश्वतो बाहुरुत विश्वतस्पात् ॥
 संबाहुभ्यां धमति संपतत्रैर्घोवाभूमी जनयन्देव ए-
 कः ॥ ४७ ॥ बालाग्रमात्रं हृदयस्य मध्ये विश्वं देवं
 जातवेदं वरेष्यम् ॥ मामात्मस्थं येऽनुपश्यन्ति वीरा-
 स्तेषां शान्तिः शाश्वती नेतरेषाम् ॥ ४८ ॥ अहं
 योनिं योनिमधितिष्ठामि चैको मयेदं पूर्णं पञ्चविधं

च सर्वम् ॥ मामीशानं पुरुषं देवमीड्यं विदित्वा नि-
 चाद्येमां शान्तिमत्यन्तमेति ॥ ४९ ॥ प्राणेष्वन्त-
 र्मनसो ह्निद्महुरस्मिन्क्रोधो या च तृष्णा क्षमा
 च ॥ तृष्णां हित्वा हेतुजालस्य मूलं बुद्ध्या चित्तं स्था-
 पयित्वा मयीह ॥ एवं ये मां ध्यायमाना भजन्ते तेषां
 शान्तिः शाश्वती नेतरेषाम् ॥ ५० ॥ यतो वाचो नि-
 वर्तन्ते अप्राप्य मनसा सह ॥ आनन्दं ब्रह्म मां ज्ञा-
 त्वा न विभ्रैति कुतश्चन ॥ ५१ ॥ श्रुत्वैति देवा मद्वा-
 क्यं कैवल्यज्ञानमुत्तमम् ॥ जपन्तो मम नामानि म-
 मध्यानपरायणाः ॥ ५२ ॥ सर्वे ते स्वस्वदेहान्ते म-

त्सायुज्यं गताः पुरा ॥ ततोऽग्रे परिदृश्यन्ते पदार्था
मद्विभूतयः ॥ ५३ ॥ मय्येव सकलं जातं मयि सर्वं
प्रतिष्ठितम् ॥ मयि सर्वं लयं याति तद्रत्नाद्वयमस्म्य-
हम् ॥ ५४ ॥ अणोरणीयानहमेव तद्वन्महानहं वि-
श्वमहं विशुद्धः ॥ पुरातनोऽहं पुरुषोऽहमीशो हिर-
ण्यमयोऽहं शिवरूपमस्मि ॥ ५५ ॥ अपाणिपादोऽहम-
चिन्त्यशक्तिः पश्याम्यचक्षुः स शृणोम्यकर्णः ॥
अहं विजानामि विविक्तरूपो न चास्ति वेत्ता मम
चित्सदाहम् ॥ ५६ ॥ वैदशैरहमेव वेद्यो वेदान्त-
कृद्वेदविदेव चाहम् ॥ न पुण्यपापे मम नास्ति नाशो

न जन्म देहेन्द्रियबुद्धिरस्ति ॥ ५७॥ न भूमिरापो न
 च विन्धिरस्ति न चानिलो मेऽस्ति न मे नभश्च ॥ एवं
 विदित्वा परमात्मरूपं गुहाशयं निष्कलमद्वितीयम्
 ॥ ५८ ॥ समस्तसाक्षिं सदसद्विहीनं प्रयाति शुद्धं
 परमात्मरूपम् ॥ ५९ ॥ एवं मां तत्त्वतो वेत्ति यस्तु
 राम महामते ॥ स एव नान्यो लोकेषु कैवल्यफलम-
 श्नुते ॥ ६० ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे शिवगीतासु० विभूति-
 योगो नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

॥ श्रीराम उवाच ॥ ॥ भगवन्मया पृष्टं त-
त्तथैव स्थितं विभो ॥ अत्रोत्तरं मया लब्धं ततो नैव
महेश्वर ॥१॥ परिच्छिन्नपरीमाणे देहे भगवतस्तव ॥
उत्पत्तिः पञ्चभूतानां स्थितिर्वा विलयः कथम् ॥२॥
स्वस्वाधिकारसंबन्धाः कथं नाम स्थिताः सुराः ॥ ते
सर्वे त्वं कथं देव भुवनानि चतुर्दश ॥ ३ ॥ ततः श्रु-
त्वापि देवात्र संशयो मे महानभूत् ॥ अप्रत्यायित-
चित्तस्य संशयं छेत्तुमर्हसि ॥ ४ ॥ ॥ श्रीभगवानु-
वाच ॥ ॥ वटबीजेऽतिसूक्ष्मेऽपि महावटतरुर्ग्रथा ॥
सर्वदा स्तेऽन्यथा वृक्षः कुत आयाति तद्वद् ॥ ५ ॥

तद्वन्मम तनौ राम भूतानामागतिलयः ॥ महासै-
 न्धवपिण्डोऽपि जले क्षिप्तो विलीयते ॥ ६ ॥ न दृ-
 श्यते पुनः पाकाकृत आयाति पूर्ववत् ॥ प्रातःप्रा-
 तर्थथा लोको जायते सूर्यमण्डलात् ॥ ७ ॥ एवं मत्तो
 जगत्सर्वं जायतेऽस्ति विलीयते ॥ मध्येव सकलं रा-
 म तद्वज्जानीहि सुव्रत ॥ ८ ॥ ॥ श्रीराम उवाच ॥
 ॥ कथितेऽपि महाभाग दिग्जडस्य यथा दिशि ॥
 निवर्तते ऽधमो नैव तद्वन्मम करोमि किम् ॥ ९ ॥
 ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मयि सर्वं यथा राम ज-
 गदेतच्चराचरम् ॥ वर्तते तद्वर्शयामि न द्रष्टुं क्षमते

भवान् ॥ १० ॥ दिव्यं चक्षुः प्रदास्यामि तुभ्यं दश-
 रथात्मज ॥ तेन पश्य भयं त्वक्त्वा मत्तेजोमण्डलं
 ध्रुवम् ॥ ११ ॥ न चर्मचक्षुषा द्रष्टुं शक्यते मामकं म-
 हः ॥ नरेण वा सुरेणापि तन्ममानुग्रहं विना ॥ १२ ॥
 ॥ सूत उवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा प्रददौ तस्मै दिव्यं च-
 क्षुर्महेश्वरः ॥ अथादर्शयदेतस्मै वक्त्रं पातालसंनिभ-
 म् ॥ १३ ॥ विद्युत्कोटिप्रभं दीप्तमतिभीमं भयावहम् ॥
 तद्दृष्ट्वैव भयाद्रामो जानुभ्यामवनिं गतः ॥ १४ ॥ प्र-
 णम्य दण्डवद्भूमौ तुष्टाव च पुनःपुनः ॥ अथोत्थाय
 महावीरो यावदेव प्रपश्यति ॥ १५ ॥ वक्त्रं पुरभिद-

स्तत्र अन्तर्ब्रह्माण्डकोटयः ॥ चटका इव लक्ष्यन्ते
 ज्वालामालासमाकुलाः ॥ १६ ॥ मेरुमन्दरविन्ध्या-
 द्या गिरयः सप्त सागराः ॥ दृश्यन्ते चन्द्रसूर्याद्याः
 पञ्च भूतानि ते सुराः ॥ १७ ॥ अरण्यानि महानागा
 भुवनानि चतुर्दशं ॥ प्रतिब्रह्माण्डमेवं तद्दृष्ट्वा दशर-
 थात्मजः ॥ १८ ॥ सुरासुराणां संग्रामास्तत्र पूर्वाप-
 रानपि ॥ विष्णोर्देशावतरांश्च तत्तत्कर्माण्यपि द्वि-
 जाः ॥ १९ ॥ पुरा भवांश्च देवानां पुरदाहं महेशितुः
 ॥ उत्पद्यमानानुत्पन्नान्सर्वानपि विनश्यतः ॥ २० ॥
 दृष्ट्वा रामो भयाविष्टः प्रणनाम पुनःपुनः ॥ उत्पन्न-

तत्त्वज्ञानोऽपि बभूव रघुनन्दनः ॥२१॥ अथोपनिष-
दां सारैरर्थैस्तुष्टाव शंकरम् ॥ २२ ॥ ॥ श्रीराम उ-
वाच ॥ ॥ देव प्रपन्नार्तिहर प्रसीद प्रसीद विश्वे-
श्वर विश्ववन्द्य ॥ प्रसीद गङ्गाधर चन्द्रमौले मां त्रा-
हि संसारभयादनाथम् ॥ २३ ॥ ततो हि जातं ज-
गदेतदोश त्वय्येव भूतानि वसन्ति नित्यम् ॥ त्वय्ये-
व शंभो विलयं प्रयान्ति भूमौ यथा वृक्षलतादयो-
ऽपि ॥२४॥ ब्रह्मेन्द्ररुद्राश्च मरुद्गणाश्च गन्धर्वयक्षाः
ऽसुरसिद्धसङ्घाः ॥ गङ्गादिनद्यो वरुणालयाश्च वस-
न्ति शूलिंस्तव वक्त्रयन्त्रे ॥ २५ ॥ त्वन्मायया क-

लिपतमिन्दुमौले लब्धयेव दृश्यत्वमुपैति विश्वम् ॥
 भ्रान्त्या जनः पश्यति सर्वमेतच्छुक्तौ यथा सौष्य-
 महि च रज्जौ ॥ २६ ॥ तेजोभिरापूर्थं जगत्समस्तं
 प्रकाशमानः कुरूपे प्रकाशम् ॥ विना प्रकाशं तव दे-
 वदेव न दृश्यते विश्वमिदं क्षणेन ॥ २७ ॥ अल्पा-
 श्रयो नैव बृहन्तमर्थं धत्तेऽणुरेको न हि विन्ध्यशैल-
 म् ॥ तद्वक्त्रमात्रे जगदेतदस्ति त्वन्माययैवेति विनि-
 श्चिनोमि ॥ २८ ॥ रज्जौ भुजङ्गो भयदो यथैव न जा-
 यते नास्ति न वैति नाशम् ॥ त्वन्मया केवलमात्त-
 रूपं तथैव विश्वं त्वयि नीलकण्ठ ॥ २९ ॥ विचार्ये-

माणे तव यच्छरीरमाधारभावं जगतासुपैति ॥ तद-
 ष्यवश्यं मदविद्यैव पूर्णश्रिदानन्दमयो यतस्त्वम
 ॥ ३० ॥ पूजेष्टपूर्तादिवरक्रियाणां भोक्तुः फलं य-
 च्छसि विश्वमेव ॥ मृषैतदेवं वचनं पुरारे त्वत्तोऽस्ति
 भिन्नं न च किञ्चिदेव ॥ ३१ ॥ अज्ञानमूढा मुनयो
 वदन्ति पूजोपचारादिवलिक्रियाभिः ॥ तोषं गिरी-
 शो भजतीति मिथ्या कुतस्त्वमूर्तस्य तु भोगलिप्सा
 ॥ ३२ ॥ किञ्चिद्वलं वा बुलकोदकं वा यस्त्वं महेश प्र-
 तिगृह्य दत्से ॥ त्रैलोक्यलक्ष्मीमपि यज्जनेभ्यः सर्वै
 ल्विद्याकृतमेव मन्ये ॥ ३३ ॥ व्याप्तोपि सर्वा विदिशो

य तुभ्यं नमः कालकालाय कालात्मकाय ॥ नमस्ते
समस्ताघसंहारकर्त्रे नमस्ते मृषा चित्तवृत्त्यैकमो-
क्ते ॥३८॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ एवं प्रणम्य विश्वेशं
पुरतः प्राञ्जलिः स्थितः ॥ विस्मितः परमेशानं ज-
गाद रघुनन्दनः ॥ ३९ ॥ ॥ श्रीराम उवाच ॥ उ-
पसंहर विश्वात्मन्विश्वरूपमिदं तव ॥ प्रतीतं जगद्वै-
कात्म्यं शंभो भवद्गुणग्रहात् ॥४०॥ ॥ श्रीभगवानु-
वाच ॥ ॥ पश्य राम महाबहो मत्तो नान्योऽस्ति क-
श्चन ॥४१॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ उल्लुक्त्वैवोपसंज-
ञ्चे स्वदेहे देवतादिकान् ॥ मीलितक्षः पुनर्हर्षाद्या-

वद्रामः प्रपश्यति ॥ ४२ ॥ तावदेव गिरेः शृङ्गे व्या-
 घ्रचर्मोपरि स्थितम् ॥ ददर्श पञ्चवदनं नीलकण्ठं त्रि-
 लोचनम् ॥ ४३ ॥ व्याघ्रचर्माम्बरधरं भूतिभूषितवि-
 ग्रहम् ॥ फणिकङ्कणभूषाढ्यं नागयज्ञोपवीतिनम्
 ॥ ४४ ॥ व्याघ्रचर्मोत्तरीयं च विद्युत्सिद्धजटाधरम्
 ॥ एकाकिनं चन्द्रमौलिं वरेण्यमभयप्रदम् ॥ ४५ ॥
 चतुर्भुजं खण्डपरशुमृगहस्तं जगत्पतिम् ॥ अथाज्ञ-
 या पुरस्तस्य प्रणम्योपविवेश सः ॥ ४६ ॥ अथाह रा-
 मं देवेशो यद्यत्प्रहृमभीप्ससि ॥ तत्सर्वं पृच्छ राम
 त्वं मत्तो नान्योऽस्ति ते गुरुः ॥ ४७ ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे उपरिभागे शिवगीता-
सूपनिषत्सु ब्रह्मयोगशास्त्रे शिवराघवसंवादे
विश्वरूपदर्शनं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

॥ श्रीराम उवाच ॥ पाञ्चभौतिकदेहस्य
चोत्पत्तिर्विलयः स्थितिः ॥ स्वरूपं च कथं देव भगव-
न्वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प-
ञ्चभूतैः समारब्धो देहोऽयं पाञ्चभौतिकः ॥ तत्र प्र-
धानं पृथिवी शेषाणां सहकारिता ॥ २ ॥ जराशुजो-
ऽण्डजश्चैव स्वेदजश्चोद्भिजस्तथा ॥ एवं चतुर्विधः प्रो-

को देहोऽयं पाञ्चभौतिकः ॥३॥ मानसस्तु परः प्रो-
 को देवानामेव संस्मृतः ॥ तत्र वक्ष्ये प्रथमतः प्रधा-
 नत्वाज्जरायुजम् ॥ ४ ॥ शुक्रशोणितसंभृता वृत्तिरेव
 जरायुजः ॥ स्त्रीणां गर्भाशये शुक्रमृतुकाले विशेष-
 दा ॥५॥ योषितो रजसा युक्तं तदेव स्याज्जरायुजम् ॥
 बाहुल्याद्रजसः स्त्री स्याच्छुक्राधिक्ये पुमान्भवेत्
 ॥६॥ शुक्रशोणितयोः साम्ये जायते च नपुंसकः ॥
 ऋतुस्नाता भवेन्नारी चतुर्थे दिवसे ततः ॥ ७ ॥ ऋ-
 तुकालस्तु निर्दिष्ट आपोढशदिनावधि ॥ तत्रायुग्म-
 दिने स्त्री स्यात्पुमान्युग्मदिने भवेत् ॥ ८ ॥ पोडशे

दिवसे गर्भो जायते यदि सुश्रुवः ॥ चक्रवर्ती भवेद्वा-
जा जायते नात्र संशयः ॥ ९ ॥ ऋतुस्नाता यस्य पुं-
सः साकाङ्गं सुखमीक्षते ॥ तदाकृतिर्भवेद्गर्भस्तल्प-
इयेस्वामिनो सुखम् ॥ १० ॥ याऽस्ति चर्मावृत्तिः सू-
क्ष्मा जरायुः सा निगद्यते ॥ शुक्रशोणितयोर्योगस्त-
स्मिन्नेव भवेद्यतः ॥ ११ ॥ तत्र गर्भो भवेद्यस्मात्तेन
प्रोक्तो जरायुजः ॥ अण्डजाः पक्षिसर्पाद्याः स्वेदजा
मशकादयः ॥ १२ ॥ उद्भिजास्तृणगुल्माद्या मान-
साश्च सुरर्षयः ॥ जन्मकर्मवशादेव निपिकं स्मर-
न्दिरे ॥ १३ ॥ शुक्रं रजःसमायुक्तं प्रथमे मासि तद्बृ-

म ॥ कल्लं बहुदं तस्मात्ततः पेशी भवेद्विदम ॥१४॥
 पेशीघनं द्वितीये तु मासि पिण्डः प्रजायते ॥ करा-
 द्विशिर्षकादीनि तृतीये संभवन्ति हि ॥ १५ ॥ अ-
 भिव्यक्तिश्च जीवस्य चतुर्थे मासि जायते ॥ ततश्चल-
 ति गर्भोऽपि जनन्या जठरे स्वतः ॥ १६ ॥ पुत्रश्चेद्व-
 क्षिणे पाश्वे कन्या वामे च तिष्ठति ॥ नपुंसकस्त्वुदर-
 स्य भागे तिष्ठति मध्यतः ॥ १७ ॥ अतो दक्षिणपा-
 श्वे तु शेते माता पुमान्घटि ॥ अङ्गप्रत्यङ्गभागाश्च
 सूक्ष्माः स्युर्गुणपत्तदा ॥१८॥ विहाय श्मश्रुदन्तादी-
 अन्मानन्तरसंभवान् ॥ चतुर्थे व्यक्तता तेषां भावाना-

मपि जायते ॥ १९ ॥ पुंसां स्थैर्यादयो भावा भीरुत्वा-
द्यास्तु योपिताम् ॥ नपुंसके च ते मिश्रा भवन्ति रघु-
नन्दन ॥ २० ॥ मातृजं चास्य ल्हदयं विपयानभिकाङ्क्ष-
ति ॥ ततो मातुर्मनोऽभीष्टं कुर्याद्गर्भविवृद्धये ॥ २१ ॥
तां च द्विल्हदयां नारीमाहुर्दौल्लिदिनीं ततः ॥ अदाना-
द्वैहदानां स्युर्गर्भस्य व्यङ्गतादयः ॥ २२ ॥ मार्तुयद्विप-
ये लोभस्तदातो जायते सुतः ॥ प्रबुद्धं पञ्चमे चित्तं मां
सशोणितपुष्टता ॥ २३ ॥ पष्टेऽस्थिरुनायुनखरकेशलो-
मविविकता ॥ बलवर्णौ चोपतितौ सप्तमे तद्गूर्णता
॥ २४ ॥ पादान्तरितहस्ताभ्यां श्रोत्ररन्ध्रे पिधाय सः ॥

उद्विग्नो गर्भासंवासादस्ति गर्भलयान्वितः ॥ २५ ॥
 आविर्भूतप्रबोधोऽसौ गर्भदुःखादिसंयुतः ॥ हाकष्ट-
 मिति निर्बिण्णः स्वात्मानं शोशुचत्वथ ॥ २६ ॥ अ-
 सुभूता महासत्धाः पुरा मर्मच्छिदोऽसकृत् ॥ करं-
 भवालुकास्तप्ता दत्त्यन्ते च सुखाशयाः ॥ २७ ॥
 जठरानलसंतप्ताः पित्ताख्यरसविष्टुपः ॥ गर्भाशये
 निमग्नं तु दहन्यतिभृशं तु माम् ॥ २८ ॥ औदर्य-
 क्रिमिवक्त्राणि कूटशाल्मलिकण्टकैः ॥ तुल्यानि च
 तुदन्त्यातै पाथ्यास्थिक्रकचादितम् ॥ २९ ॥ गर्भे दु-
 गन्धभूयिष्ठे जठरान्निप्रदीपिते ॥ दुःखं मयाप्तं य-

तरमात्कनीयः कुम्भपाकजम् ॥ ३० ॥ पूयासृक् श्ले
 ष्मपायित्वं वान्ताशित्वं च यद्भवेत् ॥ अशुचौ कृ-
 मिभावश्च तत्प्राप्तं गर्भशायिना ॥ ३१ ॥ गर्भशय्यां
 समारुढ्य दुःखं यादृङ् मयापि तत् ॥ नातिशेते म-
 हादुःखं निःशेषं नरकेषु तत् ॥ ३२ ॥ एवं स्मरन्पु-
 रा प्राप्ता नानाजातीश्च यासनाः ॥ मोक्षोपायमपि
 ध्यायन्वर्ततेऽभ्यासतत्परः ॥ ३३ ॥ अष्टमे त्वक्श्रु-
 ती स्यातामोजस्तेजश्च त्दङ्गवम् ॥ शुद्धमापीतरक्तं
 च निमित्तं जीवितं मतम् ॥ ३४ ॥ मातरं च पुनर्गर्भं
 चञ्चलं तत्प्रधावति ॥ ततो जातोऽष्टमे गर्भो न जी-

वत्योजसोऽजितः ॥ ३५ ॥ किञ्चित्कालमवस्थानं सं-
 स्कारात्प्योडिताङ्गवत् ॥ समयः प्रसवस्य स्यान्मासेषु
 नवमादिषु ॥ ३६ ॥ मातुरस्त्रवहां नडीमाश्रित्यान्व-
 वतारिता ॥ नाभिस्थनाडी गर्भस्य मात्राहाररसाव-
 हा ॥ ३७ ॥ तेन जीवति गर्भोऽपि मात्राहारेण पो-
 पितः ॥ अस्थियन्त्रविनिष्पष्टः पतितः कुक्षिवर्त्म-
 ना ॥ ३८ ॥ मेदोऽसृग्दिग्धसर्वाङ्गो जरायुषुटसंवृतः ॥
 निष्कामन्भृशदुःखार्तो रुद्द्भुच्चैरधोमुखः ॥ ३९ ॥
 यन्त्रादेव विनिर्मुक्तः पतत्युत्तानशाब्ध्यधः ॥ अकिं-
 चित्कस्तथा 'वालो मांसपेशीसमास्थितः ॥ ४० ॥

श्वमार्जारादिदंष्ट्रिभ्यो रक्ष्यते दण्डपाणिभिः ॥ पि-
 तृवद्राक्षसं वेत्ति मातृवद्वाकिनीमपि ॥ यूयं वयं वो
 वदति दीर्घकष्टं तु शैशवम् ॥४१॥ श्लेष्मणा पिहिता
 नाडी सुषुम्ना यावदेव हि ॥ व्यक्तवर्णं च वचनं ताव-
 द्भक्तुं न शक्यते ॥४२॥ अतएव च गर्भेऽपि रोदितुं
 नैव शक्यते ॥ दृप्तोऽथ यौवनं प्राप्य मन्मथज्वर-
 विवहलः ॥४३॥ गायत्यकस्मादुच्चैस्तु तथाकस्मा-
 च्च वल्गति ॥ आरोहति तरून्वेगाच्छान्तानुद्वेजय-
 त्यपि ॥ ४४ ॥ कामक्रोधमदान्धः सन्न कांश्चिदपि
 वीक्षते ॥ अस्थिमांसशिरालाया वामाया मन्मथा-

लये ॥ ४५ ॥ उत्तानभूतमण्डूकपाटितोदरसन्निभे ॥
 आसक्तः स्मरवाणार्ति आत्मना दल्यते भृशम्
 ॥ ४६ ॥ अस्थिमांसशिरालग्न्यः किमन्यद्वर्तते व-
 पुः ॥ वामानां मायया मूढो न किञ्चिद्वीक्षते जगत्
 ॥ ४७ ॥ निर्गते प्राणपवने देहो हंत मृगीदृशः ॥ वृ-
 था हि जायते नैव वीक्ष्यते पञ्चपैर्दिनैः ॥ ४८ ॥ महा-
 परिभवस्थानं जरां प्राप्यातिदुःखितः ॥ श्लेष्मणा
 पिहितोरस्को जग्धमन्नं न जीर्यते ॥ ४९ ॥ सन्नदन्तो
 मन्ददृष्टिः कटुतिककपायभुक् ॥ वातभुग्गकटिश्रीवः
 करोरुचरणोल्वणः ॥ ५० ॥ गंदायुतसमाविष्टः परि-

त्यक्तः स्वबन्धुभिः ॥ निःशौचो मलदिग्धाङ्ग आलि-
 ङ्गितवरोषितः ॥ ५१ ॥ ध्यायन्नसुलभान्भोगान्केवलं
 वर्ततेऽचलः ॥ सर्वेन्द्रियक्रियालोपाद्दस्यते बालकैर-
 पि ॥ ५२ ॥ ततो मृतिजदुःखस्य दृष्टान्तो नोपलभ्य-
 ते ॥ यस्माद्विभ्यति भूतानि प्राप्तान्यपि परां रुजम् ॥
 ५३ ॥ नीयते मृत्युना जन्तुः परिष्वक्तोऽपि बन्धुभिः ॥
 सागरान्तर्जलगतो गरुडेनेव पन्नगः ॥ ५४ ॥ हा का-
 न्ते हा धनं पुत्राः क्रन्दमानः सुदारुणम् ॥ मण्डूक
 इव सर्पेण मृत्युना नीयते नरः ॥ ५५ ॥ मर्मसूक्तृष्य-
 माणेपु मुच्यमानेषु संधिषु ॥ यदुःखं चियमाणस्य

स्मर्यतां तन्मुमुक्षुभिः ॥५६॥ दृष्टावाक्षिष्यमाणार्थां
 संज्ञया न्हियमाणया ॥ मृत्युपाशेन बद्धस्य त्राता नै-
 वोपलभ्यते ॥ ५७ ॥ संरुध्यमानस्तमसा महच्चित्त-
 मिवाविशन् ॥ उपाहृतस्तदा ज्ञातीनीक्षते दीनचक्षु-
 षा ॥ ५८ ॥ अयःपाशेन कालेन स्नेहपाशेन बन्धु-
 भिः ॥ आत्मानं कृष्यमाणं तं वीक्षते परितस्तथा
 ॥५९॥ हिक्कया वाध्यमानस्य श्वासेन परिशुष्यतः ॥
 मृत्युनाकृष्यमाणस्य न खल्वस्ति परायणम् ॥६०॥
 संसारयन्त्रमारूढो यमदूतैरधिष्ठितः ॥ क यास्यामी-
 ति दुःखार्तः कालपाशेन योजितः ॥ ६१ ॥ किं करोमि

॥ १३ ॥ सावित्री चापि गायत्री स्त्री पुमानपुमानपि
त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप् च पंक्तिश्छन्दस्त्रयीमयः ॥ १४ ॥
सत्योऽहं सर्वगः शान्तस्त्रेताग्निगौरहं गुरुः ॥ गौर्यहं
गङ्करं चाहं द्यौरहं जगतां विभुः ॥ १५ ॥ ज्वेष्ठः सर्वसु-
रश्रेष्ठो वरिष्ठोऽहमपांपतिः ॥ आर्योऽहं भगवानीश-
स्तेजोऽहं चादिरप्यहम् ॥ १६ ॥ ऋग्वेदोऽहं यजुर्वेदः
सामवेदोऽहमात्मभूः ॥ अथर्वणश्च मन्त्रोऽहं तथा चा-
ङ्गिरसो वरः ॥ १७ ॥ इतिहासपुराणानि कल्पोऽहं
कल्पवानहम् ॥ नाराशंसी च गाथाहं विद्योपनिषदो-
ऽस्म्यहम् ॥ १८ ॥ श्लोकाः सूत्राणि चैवाहमनुव्याख्या-

नमेव च ॥ व्याख्यानाति परा विद्या इष्टं हुतमथाहु-
 तिः ॥ १९ ॥ दत्तादत्तमयं लोकः परलोकोऽहमक्षरः ॥
 क्षरः सर्वाणि भूतानि दान्तिः शान्तिरहं स्वगः ॥ २० ॥
 युद्धोऽहं सर्ववेदेषु आरण्योऽहमजोऽप्यहम् ॥ पुष्क-
 रं च पवित्रं च मध्यं चाहमतः परम् ॥ २१ ॥ वहि-
 श्याहं तथा चांतः पुरस्तादहमव्ययः ॥ ज्योतिश्याहं
 तमश्याहं तन्मात्राणीन्द्रियाण्यहम् ॥ २२ ॥ बुद्धिश्या-
 हमहंकारो विषयाण्यहमेव हि ॥ ब्रह्मा विष्णुर्महेशो-
 ऽहमुमा स्कन्दो विनायकः ॥ २३ ॥ इन्द्रोऽग्निश्च य-
 मश्याहं निऋतिर्वरुणोऽनिलः ॥ कुबेरोऽहं तथेशानो

भूर्भुवःस्वर्महर्जनः ॥ २४ ॥ तपः सत्यं च पृथिवी
चापस्तेजोऽनिलोऽप्यहम् ॥ आकाशोऽहं रविः सो-
मो नक्षत्राणि ग्रहास्तथा ॥ २५ ॥ प्राणः कालस्तथा
मृत्युरमृतं भूतमप्यहम् ॥ भव्यं भविष्यत्कृत्स्नं च
विश्वं सर्वात्मकोऽप्यहम् ॥ २६ ॥ ओमादौ च तथा
मध्ये भूर्भुवःस्वस्तैव च ॥ ततोऽहं विश्वरूपोऽस्मि
शीर्षं च जपतां सदा ॥ २७ ॥ अशितं पायितं चाहं
कृतं चाकृतमप्यहम् ॥ परं चैवापरं चाहमहं सर्वप-
रायणः ॥ २८ ॥ अहं जगद्धितं दिव्यमक्षरं सूक्ष्मम-
व्ययम् ॥ प्राजापत्यं पवित्रं च सौम्यमग्रात्पद्ममग्नि-

यम् ॥ २९ ॥ अहमेवोपसंहर्ता महाग्रासौजसां नि-
 धिः ॥ हृदि यो देवतात्वेन प्राणत्वेन प्रतिष्ठितः ॥
 ॥ ३० ॥ शिरश्चोत्तरतो यस्य पादौ दक्षिणतस्तथा ॥
 यश्च सर्वोत्तरः साक्षाद्दोङ्करोऽहं त्रिमात्रकः ॥ ३१ ॥
 उर्ध्वं चोन्नामये यस्मादधश्चापनयाम्यहम् ॥ तस्मा-
 दोङ्कार एवाहमेको नित्यः सनातनः ॥ ३२ ॥ ऋचो
 यजूंषि सामानि यो ब्रह्मा यज्ञकर्मणि ॥ प्रणामये
 ब्राह्मणेभ्यस्तेनाहं प्रणवो मतः ॥ ३३ ॥ स्नेहो य-
 था मांसपिण्डं व्याप्नोति व्यापयत्यपि ॥ सर्वान् लो-
 कानहं तद्वत्सर्वव्यापी ततोऽस्म्यहम् ॥ ३४ ॥ ब्रह्मा-

हरिश्च भगवानाद्यन्तं नोपलब्धवान् ॥ ततोऽन्ये च
सुरा यस्मादनन्तोऽहमितीरितः ॥ ३५ ॥ गर्भजन्म-
जरामृत्युसंसारभवसागरात् ॥ तारयामि यतो भक्तं
तस्मात्तारोऽहमीरितः ॥ ३६ ॥ चतुर्विधेषु देहेषु जी-
वनेन वसाम्यहम् ॥ सूक्ष्मो भूत्वा च ल्हृदंशे यत्तत्सू-
क्ष्मं प्रकीर्तितः ॥ ३७ ॥ महातमसि मग्नेभ्यो भक्ते-
भ्यो यत्प्रकाशये ॥ विद्युद्बदतुलं रूपं तस्माद्बिद्युत-
मस्यहम् ॥ ३८ ॥ एक एव यतो लोकान् विसृजा-
मि सृजामि च ॥ विवासयामि गृह्णामि तस्मादेको-
ऽहमीश्वरः ॥ ३९ ॥ न द्वितीयो यतस्तस्थे तुरीयं ब्र-

ह्य यत्स्वयम् ॥ भूतान्यात्मनि संहत्य चैको रुद्रो व-
 साम्यहम् ॥४०॥ सर्वान्लोकान्यदीशेऽहमीशिनीभि-
 श्च शक्तिभिः ॥ ईशानमस्य जगतः स्वर्देशं चक्षुरीश्व-
 रम् ॥ ४१ ॥ ईशानश्चास्मि जगतां सर्वेषामपि सर्व-
 दा ॥ ईशानः सर्वविद्यानां चदीशानस्ततोऽस्म्यहम्
 ॥ ४२ ॥ सर्वभावान्निरीक्ष्येऽहमात्मज्ञानं निरीक्ष्ये ॥
 योगं च गमये तस्माद्भगवान्महतो मतः ॥४३॥ अ-
 जस्रं यच्च गृह्णामि विसृजामि सृजामि च ॥ सर्वा-
 न्लोकान्वासयामि तेनाहं वै महेश्वरः ॥ ४४ ॥ मह-
 त्यात्मज्ञानयोगैश्वर्यं यस्तु महीयते ॥ सर्वान् भावा-

नू परित्यज्य महादेवश्च सोऽस्म्यहम् ॥ ४५ ॥ ए-
पोऽस्मि देवः प्रदिशो नु सर्वाः पूर्वो हि जातोऽस्म्य-
हमेव गर्भे ॥ अहं हि जातश्च जनिष्यमाणः प्रत्य-
ग्जनास्तिष्ठति सर्वतोमुखः ॥ ४६ ॥ विश्वतश्चक्षुरु-
त विश्वतो मुखो विश्वतो बाहुरुत विश्वतस्पात् ॥
संवाहुभ्यां धमति संपतत्रैर्द्यावाभूमी जनयन्देव ए-
कः ॥ ४७ ॥ वालाग्रमात्रं हृदयस्य मध्ये विश्वं देवं
जातवेदं वरेण्यम् ॥ मामात्मस्थं येऽनुपश्यन्ति धीरा-
स्तेषां शान्तिः शाश्वती नेतरेषाम् ॥ ४८ ॥ अहं
योनिं योनिमधितिष्ठामि चैको मयेदं पूर्णं पञ्चविधं

च सर्वम् ॥ मामीशानं पुरुषं देवमीड्यं विदित्वा नि-
 चाद्येमां शान्तिमत्यन्तमेति ॥ ४९ ॥ प्राणेष्वन्त-
 र्मनसो ह्निग्नाहुरस्मिन्क्रोधो या च तृष्णा क्षमा
 च ॥ तृष्णां हित्वा हेतुजालस्य मूलं बुध्या चित्तं स्था-
 पयित्वा मयीह ॥ एवं ये मां ध्यायमाना भजन्ते तेषां
 शान्तिः शाश्वती नेतरेषाम् ॥ ५० ॥ यतो वाचो नि-
 वर्तन्ते अप्राप्य मनसा सह ॥ आनन्दं ब्रह्म मां ज्ञा-
 त्वा न विभ्रैति कुतश्चन ॥ ५१ ॥ श्रुत्वेति देवा मद्वा-
 क्यं कैवल्यज्ञानमुत्तमम् ॥ जपन्तो मम नामानि म-
 मन्थानपरायणाः ॥ ५२ ॥ सर्वे ते स्वस्वदेहान्ते म-

त्सायुज्यं गताः पुरा ॥ ततोऽग्रे परिदृश्यन्ते पदार्था
मद्विभूतयः ॥ ५३ ॥ मध्येव सकलं जातं मयि सर्वं
प्रतिष्ठितम् ॥ मयि सर्वं लयं याति तद्ब्रह्माद्वयमस्म्य-
हम् ॥ ५४ ॥ अणोरणीयानहमेव तद्वन्महानहं वि-
श्वमहं विशुद्धः ॥ पुरातनोऽहं पुरुषोऽहमीशो हिर-
ण्यमयोऽहं शिवरूपमस्मि ॥ ५५ ॥ अपाणिपादोऽहम-
चिन्त्यशक्तिः पश्याम्यचक्षुः स शृणोम्यकर्णः ॥
अहं विजानामि विविक्तरूपो न चास्ति वेत्ता मम
चित्सदाहम् ॥ ५६ ॥ वैदूरशैपरहमेव वेद्यो वेदान्त-
कृद्वेदविदेव चाहम् ॥ न पुण्यपापे मम नास्ति नाशो

न जन्म देहेन्द्रियबुद्धिरस्ति ॥ ५७ ॥ न भूमिरापो न
 च विन्दिरस्ति न चानिलो मेऽस्ति न मेऽस्ति न भश्च ॥ एवं
 विदित्वा परमात्मरूपं गुहाशयं निष्कलमद्वितीयम्
 ॥ ५८ ॥ समस्तसाक्षिं सदसद्विहीनं प्रयाति शुद्धं
 परमात्मरूपम् ॥ ५९ ॥ एवं मां तत्त्वतो वेत्ति यस्तु
 राम महामते ॥ स एव नान्यो लोकेषु कैवल्यफलम-
 श्रुते ॥ ६० ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे शिवगीतासू० विभृति-
 योगो नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

॥ श्रीराम उवाच ॥ ॥ भगवन्वन्मया पृष्टं त-
त्तथैव स्थितं विभो ॥ अत्रोत्तरं मया लब्धं त्वत्तो नैव
महेश्वर ॥१॥ परिच्छिन्नपरीमाणे देहे भगवतस्तव ॥
उत्पत्तिः पञ्चभूतानां स्थितिर्वा विलयः कथम् ॥२॥
स्वस्वाधिकारसंबन्धाः कथं नाम स्थिताः सुराः ॥ ते
सर्वे त्वं कथं देव भुवनानि चतुर्दश ॥ ३ ॥ त्वत्तः श्रु-
त्वापि देवात्र संशयो मे महानभूत् ॥ अप्रत्यायित-
चित्तस्य संशयं छेत्तुमर्हसि ॥ ४ ॥ ॥ श्रीभगवानु-
वाच ॥ ॥ वटवीजेऽतिसूक्ष्मेऽपि महावदतरुर्थथा ॥
सर्वदा स्तेऽन्यथा वृक्षः कुत आयाति तद्वद् ॥ ५ ॥

तद्वन्मम तनौ राम भूतानामागतिलयः ॥ महासै-
 न्धवपिण्डोऽपि जले क्षिप्तो विलीयते ॥ ६ ॥ न दृ-
 श्यते पुनः पाकाल्कृत आयाति पूर्ववत् ॥ प्रातःप्रा-
 तर्थथा लोको जायते सूर्यमण्डलात् ॥ ७ ॥ एवं मतो
 जगत्सर्वं जायतेऽस्ति विलीयते ॥ मध्येव सकलं रा-
 म तद्वज्जानोहि सुव्रत ॥ ८ ॥ ॥ श्रीराम उवाच ॥
 ॥ कथितेऽपि महाभाग दिग्जडस्य यथा दिशि ॥
 निवर्तते ऽध्मो नैव तद्वन्मम करोमि किम् ॥ ९ ॥
 ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मयि सर्वं यथा राम ज-
 गदेतच्चराचरम् ॥ वर्तते तद्वश्यामि नं द्रष्टुं क्षमते

भवान् ॥ १० ॥ दिव्यं चक्षुः प्रदास्यामि तुभ्यं दश-
रथात्मज ॥ तेन पश्य भयं त्यक्त्वा मत्तेजोमण्डलं
ध्रुवम् ॥ ११ ॥ न चर्मचक्षुषा द्रष्टुं शक्यते मामकं म-
हः ॥ नरेण वा सुरेणापि तन्ममानुग्रहं विना ॥ १२ ॥
॥ सूत उवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा प्रददौ तस्मै दिव्यं च-
क्षुर्महेश्वरः ॥ अथादर्शयदेतस्मै वक्रं पातालसंनिभ-
म् ॥ १३ ॥ विद्युत्कोटिप्रभं दीप्तमतिभीमं भयावहम् ॥
तद्दृष्ट्वैव भयाद्रामो जानुभ्यामवनिं गतः ॥ १४ ॥ प्र-
णम्य दण्डवद्भूमौ तुष्टाव च पुनःपुनः ॥ अथोत्थाय
महावीरो यावदेव प्रपश्यति ॥ १५ ॥ वक्रं पुरभिद-

स्तत्र अन्तर्ब्रह्माण्डकोटयः ॥ चटका इव लक्ष्यन्ते
 ज्वालामालासमाकुलाः ॥ १६ ॥ मेरुमन्दरविन्ध्या-
 द्या गिरयः सप्त सागराः ॥ दृश्यन्ते चन्द्रसूर्याद्याः
 पञ्च भूतानि ते सुराः ॥ १७ ॥ अरण्यानि महानागा
 भुवनानि चतुर्दशं ॥ प्रतिव्रह्माण्डमेवं तद्दृष्ट्वा दशर-
 थात्मजः ॥ १८ ॥ सुरासुराणां संग्रामास्तत्र पूर्वाप-
 रानपि ॥ विष्णोर्दशावतारांश्च तत्तत्कर्माण्यपि द्वि-
 जाः ॥ १९ ॥ पुरा भवांश्च देवानां पुरदाहं महेशितुः
 ॥ उत्पद्यमानानुत्पन्नान्सर्वानपि विनश्यतः ॥ २० ॥
 दृष्ट्वा रामो भयाविष्टः प्रणनाम पुनःपुनः ॥ उत्पन्न-

तत्त्वज्ञानोऽपि चभूत्र रघुनन्दनः ॥ २१ ॥ अयोपनिप-
दां सारैर्यैस्तुष्टाव शंकरम् ॥ २२ ॥ ॥ श्रीराम उ-
श्वर विश्ववन्द्य ॥ प्रसीद गङ्गाधर चन्द्रमौलि मां त्रा-
हि संसारभयादनाथम् ॥ २३ ॥ ततो हि जातं ज-
गदेतदोश त्वयैव भूतानि वसन्ति नित्यम् ॥ त्वयै-
व शंभो विलयं प्रयान्ति भूमौ यथा वृक्षलतादयो-
ऽपि ॥ २४ ॥ ब्रह्मेन्द्ररुद्राश्च मरुद्गणाश्च गन्धर्वयक्षाः
ऽसुरसिद्धसङ्घाः ॥ गङ्गादिनद्यो वरुणालयाश्च वस-
न्ति शूलिस्तव वक्त्रयन्त्रे ॥ २५ ॥ त्वन्मायया क-

लिप्तमिन्दुमौले त्वय्येव दृश्यत्वमुपैति विश्वम् ॥
 भ्रान्त्या जनः पश्यति सर्वमेतच्छुक्तौ यथा शैष्य-
 महिं च रज्जौ ॥ २६ ॥ तेजोभिरार्पुयं जगत्समस्तं
 प्रकाशमानः कुरूपे प्रकाशम् ॥ विना प्रकाशं तव दे-
 वदेव न दृश्यते विश्वमिदं क्षणेन ॥ २७ ॥ अल्पा-
 श्रयो नैव बृहन्तमर्थं धत्तेऽणुरेको न हि विन्ध्यशैल-
 म् ॥ तद्वक्त्रमात्रे जगदेतदस्ति त्वन्माययेवेति विनि-
 श्रिनोमि ॥ २८ ॥ रज्जौ भुजङ्गो भयदो यथैव न जा-
 यते नास्ति न चैति नाशम् ॥ त्वन्मया केवलमात्त-
 रूपं तथैव विश्वं त्वयि नीलकण्ठ ॥ २९ ॥ विचार्य-

॥यथा दर्पणकालिम्बा मलिनं दृश्यते सुखम् ॥१८॥
 तद्वदन्तःकरणगौदीपिरात्मापि दृश्यते ॥ परस्परशब्धा-
 सवशात्स्यादन्तःकरणात्मनोः ॥ १९ ॥ एकीभावा-
 भिमानेन परात्मा दुःखभागिव ॥ मरुभूमौ जलत्वेन
 मध्याह्नार्कमरीचिकाः ॥ २० ॥ दृश्यन्ते मूढचित्तस्य
 न ल्याद्ग्रास्तापकारकाः ॥ तद्वदात्मापि निर्लेपो दृश्य-
 ते मूढचेतसाम् ॥ २१ ॥ स्वाविद्याख्यात्मदोषेण कर्तृ-
 त्वादि कथमवान् ॥ तत्र चान्नमये पिण्डे त्वदि जीवो-
 ऽवतिष्ठते ॥ २२ ॥ आनखाग्रं व्याप्य देहं तद्भ्रुवेऽवहि-
 तः शृणु ॥ पुरीतदभिधानेन मांसपिण्डो विराजते

॥२३॥ नागैरूर्ध्वमधः कण्ठाद्व्याप्य तिष्ठति यः स-
 दा ॥ तस्य मध्येऽस्ति हृदयं सनालं पद्मकोशवत्
 ॥२४॥ अधोमुखं च तत्रास्ति सूक्ष्मं सुषिरमुत्तमम् ॥
 दहराकाशमित्युक्तं तत्र जीवोऽवतिष्ठति ॥ २५ ॥ वा-
 लाग्रशतभागस्य शतधा कल्पितस्य च ॥ भागो जी-
 वः स विज्ञेयः स चानन्त्याय कल्पते ॥ २६ ॥ कद्-
 म्बकुसुमोद्बुद्धकेसरा इव सर्वतः ॥ प्रसृता हृदयान्ना-
 ड्यो याभिर्व्याप्तं शरीरकम् ॥ २७ ॥ हितं फलं प्रय-
 च्छन्ति तस्मात्तेन हिताः स्मृताः ॥ द्वासप्ततिसहस्रै-
 स्ताः संख्याता योगवित्तमैः ॥ २८ ॥ हृदयात्तास्तु

निष्क्रान्ता यथार्कश्मयस्तथा ॥ एकोत्तरशतं तासु
मुख्या त्रिष्वग्विनिर्गताः ॥२९॥ प्रतीन्द्रियं दश द-
श निर्गता विषयोन्मुखाः ॥ नाड्यः कर्मादिहेतूत्थाः
स्वप्नादिफलभुक्तये ॥ ३० ॥ वहन्त्यम्भो यथा न-
द्यो नाड्यः कर्मफलं तथा ॥ अनन्तैकोर्ध्वगा नाडी
मूर्धपर्यन्तमञ्जसा ॥ ३१ ॥ सुषुम्नेति समादिष्टा तथा
गच्छन्विमुच्यते ॥ तत्रावस्थितचैतन्यं जीवात्मानं
विदुर्बुधाः ॥ ३२ ॥ यथा राहुरदृश्योऽपि दृश्यते च-
न्द्रमण्डले ॥ तद्वत्सर्वगतोऽध्यात्मा लिङ्गदेहे हि द-
श्यते ॥ ३३ ॥ यथा घटे नीयमाने घटाकाशोऽपि

नीयते ॥ तद्वत्सर्वगतोऽप्यात्मा लिङ्गदेहे विनिर्गते
 ॥ ३४ ॥ निश्चलः परिपूर्णोऽपि गच्छतीत्युपचर्यते ॥
 जाग्रत्काले तथाज्ञोऽयमभिव्यक्तविशेषधीः ॥ ३५ ॥
 व्याप्नोति निष्क्रियः सर्वान् भानुर्दश दिशो यथा ॥
 नाडीभिर्वृत्तयो यान्ति लिङ्गदेहसमुद्भवाः ॥३६॥ त-
 त्कर्मनुसारेण जाग्रद्भोगोपलब्धये ॥ इदं लिङ्गश-
 रीराख्यमामोक्षान्न निवर्तते ॥३७॥ आत्मज्ञानेन न-
 प्तेऽस्मिन्साविधे सशरीरके ॥ आत्मस्वरूपावस्थानं
 मुक्तिरित्यभिधीयते ॥३८॥ उत्पादिते घटे यद्वद्वटा-
 काशत्वमृच्छति ॥ घटे नष्टे यथाकाशः स्वरूपेणाव-

तिष्ठते ॥ ३९ ॥ जाग्रत्कर्मक्षयवशात्स्वप्नभोग उप-
स्थिते ॥ बोधावस्थां तिरोधाय देहाद्याश्रयलक्षणा-
म् ॥ ४० ॥ कर्मोद्भावितसंस्कारस्तत्र स्वप्नरिरंसया ॥
अवस्थां च प्रयात्यन्यां मायावीवात्ममायया ॥ ४१ ॥
घटादिविषयान्सर्वान्बुद्ध्यदिकरणानि च ॥ भूता-
नि कर्मवशतो वासनामात्रसंस्थितान् ॥ ४२ ॥ एता-
न् पश्यन् स्वयंज्योतिः साक्ष्यात्मा व्यवतिष्ठते ॥
अत्रान्तःकरणादीनां वासनाद्वासनात्मता ॥ ४३ ॥
वासनामात्रसाक्षित्वं तेन तत्र परात्मनः ॥ वासना-
भिः प्रपञ्चोऽत्र दृश्यते कर्मचोदितः ॥ ४४ ॥ जाग्र-

द्रुमौ यथा तद्वत्कर्तृकर्मक्रियात्मकः ॥ निःशेषवृद्धि-
 साध्यात्मा स्वयमेव प्रकाशते ॥ ४५ ॥ वासनामात्र-
 साक्षित्वं साक्षिणः स्वाप उच्यते ॥ भूतजन्मनि य-
 द्भूतं कर्म तद्वासनावशात् ॥ ४६ ॥ नेदीयस्त्वाद्ब-
 यस्याद्ये स्वप्नं प्रायः प्रपश्यति ॥ मध्ये वंयसि
 कार्कश्यात्करणानामिहार्जितः ॥ ४७ ॥ वीक्षते प्रा-
 यशः स्वप्नं वासनाकर्मणोर्विशात् ॥ यियासुः परलो-
 कंतु कर्म विद्यादिसंभृतम् ॥ ४८ ॥ भाविनो जन्मनो
 रूपं स्वप्न आत्मा प्रपश्यति ॥ यद्वत्प्रपतनाच्छ्येनः
 श्रान्तो गगनमण्डले ॥ ४९ ॥ आकुञ्च्य पक्षौ यतते

नीडे निःशयनायने ॥ एवं जाग्रत्स्वप्नभ्रूमौश्रन्ता-
आत्माभिसंचरन् ॥५०॥ आपीतकरणग्रामः कारणे
नैति चैकताम् ॥ नाडीमार्गैरिन्द्रियाणामाकृष्यादाय
वासनाम् ॥५१॥ सर्वं असित्वा कार्यं च विज्ञानात्मा
प्रलीयते ॥ ईश्वराख्येऽव्याकृतेऽथ यथा सुखमयो भ-
वेत् ॥ ५२ ॥ कृत्स्नप्रपञ्चविलयस्तथा भवति चात्म-
नः ॥ योषितः काम्यमानायाः संभोगान्ते यथासुख-
म् ॥ ५३ ॥ स आनन्दमयो बाह्यो नान्तरः केवलं
यथा ॥ प्राज्ञात्मतां समासाद्य विज्ञानात्मा तथैव
सः ॥ ५४ ॥ विज्ञानात्मा कारणात्मा तथा तिष्ठन्त-

थापि सः ॥ अविद्यासूक्ष्मवृत्त्यानुभवत्येव सुखं य-
 था ॥५५॥ अज्ञानमपि साक्ष्याद्दि वृत्तिभिश्चानुभू-
 यते ॥ तथाहं सुखमस्वाप्सं नैव किञ्चिद्वेदोदिप-
 म् ॥ ५६ ॥ इत्येवं प्रत्यभिज्ञापि पश्चात्तस्योपप-
 द्यते ॥ जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्याख्यमेवेहामुत्र लोकयोः
 ॥५७॥ पश्चात्कर्मवशादेव विस्फुलिङ्गा यथानलात् ॥
 जायन्ते कारणादेव मनोबुद्ब्यादिकानि तु ॥ ५८ ॥
 पयःपूर्णो घटो यद्वन्निमग्नः सलिलाशये ॥ तेरेवो-
 द्भूत आयाति विज्ञानात्मा तथैत्यजात् ॥ ५९ ॥ वि-
 ज्ञानकारणात्मानस्तथा तिष्ठंस्तथापि सः ॥ दृश्यते

सत्सु तेज्ज्वेव नष्टेष्वयात्यदृश्यताम् ॥६०॥ एकाका-
रोऽर्यमा तृत्तकार्येष्विव परः पुमान् ॥ क्लृष्टस्थो दृश्य-
ते तद्ब्रह्मच्छत्यागच्छतीव सः ॥६१॥ मोहमात्रान्त-
रायत्वात्सर्वं तस्योपपद्यते ॥ देहाद्यतीत आत्मापि
स्वयंज्योतिः स्वभावतः ॥६२॥ एवं जीवस्वरूपं ते
प्रोक्तं दशरथात्मज ॥६३॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे उपरिभागे शिवगीता-
सूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे शिवरा-
जीवस्वरूपकथनं नाम दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ देहान्तरगतिं स्वस्य
 परलोकगतिं तथा ॥ वक्ष्यामि नृपशार्दूल मत्तः शृणु
 समाहितः ॥ १ ॥ भुक्तं पीतं यदस्त्यत्र तद्रसादाम-
 बन्धनम् ॥ स्थूलदेहस्य लिङ्गस्य तेन जीवनधारण-
 म् ॥ २ ॥ व्याधिना जरया वापि पीड्यते जाठरो-
 ऽनलः ॥ श्लेष्मणा तेन भुक्तान्नं पीतं वा न पचत्यलम् ॥
 ॥ ३ ॥ भुक्तपीतरसाभावादाशु शुष्यन्ति धातवः ॥
 भुक्तपीतरसेनैव देहं लिम्पन्ति नित्यशः ॥ ४ ॥ स-
 मीकरोति यस्मात्तत्समानो वायुरुच्यते ॥ इदानीं त-
 द्रसाभावादामबन्धनहानितः ॥ ५ ॥ परिपक्वरसत्वे-

न यथाच्चं वृन्ततः फलम् ॥ स्वयमेव पतत्याशु तथा-
लिङ्गंतनोर्ब्रजेत् ॥ ६ ॥ ततः स्थानादपाकृष्य हृषी-
काणां च वासनाः ॥ आध्यात्मिकाधिभूतानि ह-
त्यन्ने चैकतां गतः ॥ ७ ॥ तदोर्ध्वगः प्राणवायुः सं-
युक्तो नववायुभिः ॥ ऊर्ध्वाच्छ्वासी भवत्येष तथातेनै-
कतां गतः ॥ ८ ॥ चक्षुषो वाथ मूर्ध्नी वा नाडीमार्गं
समाश्रितः ॥ विद्याकर्मसमायुक्तो वासनाभिश्च सं-
युतः ॥ ९ ॥ प्रज्ञात्मानं समाश्रित्य विज्ञानात्मोप-
सर्पति ॥ यथा कुम्भो नीयमानो देशद्विशान्तरं प्र-
ति ॥ १० ॥ स्वपूर्ण एव सर्वत्र स आकाशोऽपि त-

त्र तु ॥ घटाकाशाख्यतां याति तद्वल्लिङ्गं परात्मनः
 ॥ ११ ॥ पुनर्देहान्तरं याति यथा कर्मानुसारतः ॥
 ओमोक्षात्संचरत्येवं मत्स्यः कूलद्वयं यथा ॥ १२ ॥
 पापभोगाय चेद्गच्छेद्यमदूतैरधिष्ठितः ॥ यातनादेह-
 माश्रित्य नरकानेव केवलम् ॥ १३ ॥ इष्टापूतार्द्रिक-
 र्माणि योऽनुतिष्ठति सर्वदा ॥ पितृलोकं ब्रजत्येव
 धूममाश्रित्य बर्हिपः ॥ १४ ॥ धूमाद्राग्निं ततः कृष्ण-
 पक्षस्तस्माच्च दक्षिणम् ॥ अयनं च ततो लोकं पितृ-
 णां च ततः परम् ॥ १५ ॥ चन्द्रलोके दिव्यदेहं प्रा-
 प्य भुङ्क्ते परं श्रियम् ॥ तत्र चन्द्रमसा सोऽसौ याव-

त्कर्मफलं वसेत् ॥ १६ ॥ तथैव कर्मशेषेण यथैतं पु-
 नराब्रजेत् ॥ वपुर्विहाय जीवलमासाद्याकाशमेति
 सः ॥ १७ ॥ आकाशाद्वायुमागत्य वायोरम्भो ब्रज-
 त्यथ ॥ अद्भ्यो मेघं समासाद्य ततो वृष्टिर्भवेदसौ
 ॥ १८ ॥ ततो धान्यानि भक्ष्याणि जायते कर्मचोदि-
 तः ॥ योनिमन्ये प्रपद्यन्ते शरीरत्वाय देहिनः ॥ १९ ॥
 स्थाणुमन्येऽनुसंयान्ति यथाकर्म यथाश्रुतम् ॥ ततो-
 ऽन्नत्वं समासाद्य पितृभ्यां भुज्यते परम् ॥ २० ॥ त-
 तः शुक्रं रजश्चैव भूत्वा गर्भोऽभिजायते ॥ ततः क-
 र्मानुसारेण भवेत्स्त्रीपुत्रपुंसकम् ॥ २१ ॥ एवं जीव-

गतिः प्रोक्ता मुक्तिं तस्य वदामि ते ॥ यस्तु शान्त्या-
 दियुक्तः सन्सदा विद्यारतो भवेत् ॥ २२ ॥ स याति
 देवयानेन ब्रह्मलोकावधिं नरः ॥ अर्चिर्भूत्वा दिनं प्रा-
 प्य शुक्लपक्षमथो व्रजेत् ॥ २३ ॥ उत्तरायणमासाद्य
 संवत्सरमथो व्रजेत् ॥ आदित्यचन्द्रलोकौ तु विद्यु-
 ल्लोकमतः परम् ॥ २४ ॥ अथ दिव्यः पुमान्कश्चिद्ब्र-
 ह्मलोकादिहेति सः ॥ दिव्ये वपुषि संधाय जीव-
 मेवं नयत्यसौ ॥ २५ ॥ ब्रह्मलोके दिव्येदेहे भुङ्क्त्वा
 भोगान्यथेप्सितान् ॥ तत्रोपित्वा चिरं कालं ब्रह्मणा
 सह सुच्यते ॥ २६ ॥ शुद्धब्रह्मरतो यस्तु न स या-

त्वेव कुत्रचित् ॥ तस्य प्राणा विलीयन्ते जले सैन्ध-
 वखिल्यवृत् ॥ २७ ॥ स्वप्नदृष्टा यथा सृष्टिः प्रबुद्ध-
 स्य विलीयते ॥ ब्रह्मज्ञानवतस्तद्वद्विलीयन्ते तदैव ते
 ॥२८॥ विद्याकर्मविहीनो यस्तृतीयं स्थानमेति सः ॥
 भुक्त्वाऽत्र नरकान्घोरान्महारौरवरौरवान् ॥ २९ ॥
 पश्चात्प्राक्तनशेषेण क्षुद्रजन्तुर्भवेदसौ ॥ यूकाम-
 शकदंशादि जन्मासौ लभते भुवि ॥३०॥ एवं जीव-
 गतिः प्रोक्ता किमन्यच्छूतुमिच्छसि ॥३१॥ ॥ श्री-
 राम उवाच ॥ ॥ भगवन्धत्तया प्रोक्तं फलं त-
 ज्ञानकर्मणोः ॥ ब्रह्मलोके चन्द्रलोके भुङ्क्ते भोगानि-

ति प्रभो ॥ ३२ ॥ गन्धर्वादिषु लोकेषु कथं भोगः
 समीरितः ॥ देवत्वं प्राप्नुयात्कश्चित्कश्चिदिन्द्रत्वमेति
 च ॥ ३३ ॥ एतत्कर्मफलं वास्तु विद्याफलमथापि
 वा ॥ तद्ब्रूहि गिरिजाकान्त तत्र मे संशयो महान्
 ॥ ३४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ तद्विद्याकर्मणो-
 रेवानुसारेण फलं भवेत् ॥ युवा च सुन्दरः शूरा नी-
 रोगो बलवान् भवेत् ॥ ३५ ॥ सप्तद्वीपां वसुमती भु-
 ङ्क्ते निष्कण्टकं यदि ॥ स प्रोक्तो मानुषानन्दस्तस्मा-
 च्छतगुणो मतः ॥ ३६ ॥ मनुष्यस्तपसा युक्तो गन्ध-
 र्वो जायतेऽस्य तु ॥ तस्माच्छतगुणो देवगन्धर्वस्य न

संशयः ॥ ३७ ॥ एवं शतगुणानन्द उत्तरोत्तरतो
भवेत् ॥. पितॄणां चिरलोकानामज्ञातसुरसंपदाम्
॥ ३८ ॥ देवतानामथेन्द्रस्य गुरोस्तद्वत्प्रजापतेः ॥ ब्र-
ह्मणश्चैवमानन्दः पुरस्तादुत्तरोत्तरः ॥ ३९ ॥ ज्ञाना-
धिक्यात्सुखाधिक्यं नान्यदस्ति सुरालये ॥ श्रोत्रि-
योऽष्टजिनोऽकामहतो यश्च द्विजो भवेत् ॥ ४० ॥
तस्याप्येवं समारूढ्याता आनन्दाश्चोत्तरोत्तरम् ॥
आत्मज्ञानात्परं नास्ति तस्माद्दशरथात्मज ॥ ४१ ॥
ब्राह्मणः कर्मभिर्नैव वर्धते नैव हीयते ॥ न लिप्यते
पापकेन कर्मणा ज्ञानवान्यदि ॥ ४२ ॥ तस्मात्स-

वार्धिको विप्रो ज्ञानवानिव जायते ॥ ज्ञात्वा यः कु-
 रुते कर्म तस्याक्षयफलं लभेत् ॥ ४३ ॥ यत्फलं ल-
 भते मर्त्यैः कोटिब्राह्मणभोजनैः ॥ तत्फलं समवा-
 द्नोति ज्ञानिनं यस्तु भोजयेत् ॥ ४४ ॥ ज्ञानिभ्यो
 दीयते यच्च तत्कोटियुणितं भवेत् ॥ ज्ञानवन्तं द्वि-
 जं यस्तु द्विपते च नराधमः ॥ ४५ ॥ स शुष्यमा-
 णो म्रियते यस्मादीश्वर एव सः ॥ उपासको न या-
 ल्येव यस्मात्पुनरधोगतिम् ॥ ४६ ॥ उपासनरतो भू-
 त्वा तस्माद्वात्सु सुखी नृप ॥ ४७ ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे उपरिभागे शिवगी-

तासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे शिवरा-
घवसंवादे जीवगत्यादिनिरूपणं नामैकादशो-
ऽध्यायः ॥ ११ ॥

॥ श्रीराम उवाच ॥ भगवन्देवदेवेश नम-
स्तेऽस्तु महेश्वर ॥ उपासन्नविधिं ब्रूहि देशं कालं
च तस्य तु ॥१॥ अङ्गानि नियमांश्चैव मयि तेऽनु-
ग्रहो यदि ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ॥ शृणु राम
प्रवक्ष्यामि देशं कालमुपासने ॥ २ ॥ सर्वाकारोऽह-
मैवैकः सच्चिदानन्दविग्रहः ॥ मद्देशेन परिच्छिन्ना दे-
हाः सर्वदिवौकसाम् ॥ ३ ॥ ये त्वन्धदेवताभक्ता य-

जन्ते श्रद्धयान्विताः ॥ तेऽपि मामेव राजेन्द्र यज-
 न्त्यविधिपूर्वकम् ॥ ४ ॥ यस्मात्सर्वमिदं विश्वं म-
 तो न व्यतिरिच्यते ॥ सर्वक्रियाणां भोक्ताहं सर्व-
 स्याहं फलप्रदः ॥ ५ ॥ येनाकारेण ये मर्त्या मामे-
 वैकमुपासते ॥ तेनाकारेण तेभ्योऽहं प्रसन्नो वाञ्छि-
 तं ददे ॥ ६ ॥ विधिनाऽविधिना वापि भक्त्या ये मा-
 मुपासते ॥ तेभ्यः फलं प्रयच्छामि प्रसन्नोऽहं न सं-
 शयः ॥ ७ ॥ अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्य-
 भाक् ॥ साधुरेव स मन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि
 सः ॥ ८ ॥ स्वजीवत्वेन यो वेत्ति मामैवैकमनन्य-

धीः ॥ तं न स्पृशन्ति पापानि ब्रह्महत्यादिकान्य-
पि ॥ ९ ॥ उपासाविधयस्तत्र चत्वारः परिकीर्ति-
ताः ॥ संपदारोपसंवर्गाध्यासा इति मनीषिभिः
॥ १० ॥ अल्पस्य चाधिकत्वेन गुणयोगाद्विचिन्तन-
म् ॥ अनन्तं वै मन इति संपद्विधिरुदीरितः ॥ ११ ॥
विधावारोप्य योपासा सारोपः परिकीर्तितः ॥ यद्व-
दोङ्कारमुद्गीथमुपासीतेत्युदाहृतः ॥ १२ ॥ आरोपो
बुद्धिपूर्वेण य उपासाविधिश्च सः ॥ योषित्यग्निमति-
र्यत्तदध्यासः स उदाहृतः ॥ १३ ॥ क्रियायोगेन चो-
पासाविधिः संवर्ग उच्यते ॥ संवृत्य वायुः प्रलये भू-

तान्येकोऽवसीदति ॥ १४ ॥ उपसंगम्य बुद्ध्या यदा-
 सनं देवतात्मना ॥ तदुपासनमन्तः स्यात्तद्वहिः संप-
 दादयः ॥ १५ ॥ ज्ञानान्तरानन्तरितसजातिज्ञानसंह-
 तेः ॥ संपन्नदेवतात्मलमुपासनमुदीरितम् ॥ १६ ॥
 संपदादिषु बाह्येषु दृढबुद्धिरुपासनम् ॥ कर्मकाले
 तदङ्गेषु दृष्टिमात्रमुपासनम् ॥ १७ ॥ उपासनमिति
 प्रोक्तं तदङ्गानि न्रुवे शृणु ॥ तीर्थक्षेत्रादिगमनं श्राद्धं
 तत्र परित्यजेत् ॥ १८ ॥ सचिन्तैकाग्रता यत्र तत्रा-
 सीत सुखं द्विजः ॥ कम्बले मृदुतल्पे वा व्याघ्रचर्म-
 णि वास्थितः ॥ १९ ॥ विविक्तदेशे नियतः समग्री-

वाशिरस्तनुः ॥ अत्याश्रमस्थः सकलानीन्द्रियाणि
निरुध्यन्न ॥ २० ॥ भक्तयाथ स्वगुरुं नत्वा योगं वि-
द्वान्प्रयोजयेत् ॥ यस्त्वविज्ञानवान्भवत्ययुक्तमनसा
सदा ॥ २१ ॥ तस्येन्द्रियाण्यवश्यानि दुष्टाश्वा इव
सारथेः ॥ विज्ञानी यस्तु भवति युक्तेन मनसा सदा
॥ २२ ॥ तस्येन्द्रियाणि वश्यानि सदश्वा इव सार-
थेः ॥ यस्त्वविज्ञानवान् भवत्यमनस्कः सदाऽशुचिः
॥ २३ ॥ न स तत्पदमाप्नोति संसारमधिगच्छति ॥
विज्ञानी यस्तु भवति समनस्कः सदा शुचिः ॥ २४ ॥
स तत्पदमाप्नोति यस्माद्भूयो न जायते ॥ विज्ञानसा-

रथिर्यस्तु मनःप्रग्रह एव च ॥ २५ ॥ साऽध्वनः
 पारमाप्नोति समैव परमं पदम् ॥ हृत्पुण्डरीकं विरजं
 विशुद्धं विशदं तथा ॥ २६ ॥ विशोकं च विचिन्त्यात्र
 ध्यायेन्मां परमेश्वरम् ॥ अचिन्त्यरूपमव्यक्तमनन्त-
 ममृतं शिवम् ॥ २७ ॥ आदिमध्यान्तरहितं प्रशान्तं
 ब्रह्म कारणम् ॥ एकं विभुं चिदानन्दमरूपमजमङ्गु-
 तम् ॥ २८ ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशमुमादेहार्धधारिणम् ॥
 व्याघ्रयर्माश्वरधरं नीलकण्ठं त्रिलोचनम् ॥ २९ ॥
 जटाधरं चन्द्रमौलिं नागयज्ञोपवीतिनम् ॥ व्याघ्रच-
 र्मोत्तरीयं च वरेण्यमभयप्रदम् ॥ ३० ॥ पराभ्यामू-

ध्वहस्ताभ्यां विभ्राणं परशुं मृगम् ॥ कोटिमध्याह्नि-
 सूर्याभं चन्द्रकोटिसुशीतलम् ॥ ३१ ॥ चन्द्रसूर्याग्नि-
 नयनं स्मेरवक्त्रसरोरुहम् ॥ भ्रूतिभ्रूपितसर्वाङ्गं सर्वा-
 भरणभ्रूपितम् ॥ ३२ ॥ एवमात्मारणिं कृत्वा प्रण-
 वं चोत्तरारणिम् ॥ ज्ञाननिर्मथनाभ्यासात्साक्षात्प-
 श्यति मां जनः ॥ ३३ ॥ वेदवाक्यैरलभ्योऽहं न शस्त्रि-
 नोऽपि चेतसा ॥ ध्यानेन शृणुते यो मां सर्वदाहं वृणो-
 मि तम् ॥ ३४ ॥ नाविरतो दुश्चरितान्नाशान्तो नास-
 माहितः ॥ नाशान्तमानसो वापि प्रज्ञानेन लभेत मा-
 म् ॥ ३५ ॥ जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यादिप्रपञ्चो यः प्रकाशते

॥ तद्रह्याहमिति ज्ञात्वा सर्वबन्धैः प्रमुच्यते ॥ ३६ ॥
 त्रिषु धामसु यद्भोग्यं भोक्ता भोगश्च यद्भवेत् ॥ तेभ्यो
 विलक्षणः साक्षी चिन्मात्रोऽहं सदाशिवः ॥ ३७ ॥ ए-
 को देवः सर्वभूतेषु गूढः सर्वव्यापी सर्वभूतान्तरा-
 त्मा ॥ सर्वाध्यक्षः सर्वभूताधिवासः साक्षी चेता केव-
 लो निर्गुणश्च ॥ ३८ ॥ एको वशी सर्वभूतान्तरात्मा-
 द्येकं बीजं नित्यदा यः करोति ॥ तं मां नित्यं येऽनु-
 पश्यन्ति धीरास्तेषां शान्तिः शाश्वती नेतरेषाम्
 ॥ ३९ ॥ अग्निर्यथैको भुवनं प्रविष्टो रूपं रूपं प्रति-
 रूपो बभूव ॥ एकस्तथा सर्वभूतान्तरात्मा न लिष्य-

ते लोकदुःखेन बाह्यः ॥ ४० ॥ वेदेह यो मां पुरुषं
 महान्तमादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ॥ स एव विद्वा-
 नमृतोऽत्र भूयो नान्यस्तु पन्था अयनाय विद्यते
 ॥ ४१ ॥ हिरण्यगर्भं विदधामि पूर्वं वेदांश्च तस्मै प्र-
 हिणोमि योऽहम् ॥ तं देवमीड्यं पुरुषं पुराणं नि-
 श्रित्य मां मृत्युमुखात्प्रमुच्यते ॥ ४२ ॥ एवं शा-
 न्त्यादिशुक्तः सन्वेत्ति मां तत्त्वतस्तु यः ॥ निर्मुक्तदुः-
 खसंतानः सोऽन्ते मध्येव लीयते ॥ ४३ ॥ ४ ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे शिवगीतासूपनिषत्सु
 ब्रह्मविद्यायां योग० शिवराघवसंवादे उपास-

नाज्ञानफलं नाम द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

॥ सूत उवाच ॥ एवं श्रुत्वा कौसलेयस्तुष्टो
 मतिमतां वरः ॥ पप्रच्छ गिरिजाकान्तं सुभगं मुक्ति-
 लक्षणम् ॥ १ ॥ श्रीराम उवाच ॥ भगवन्क-
 रुणाविष्टहृदय त्वं प्रसीद मे ॥ स्वरूपं लक्षणं मुक्तेः
 प्रब्रूहि परमेश्वर ॥ २ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
 सालोक्यमपि सारूप्यं साष्टयं सायुज्यमेव च ॥
 कैवल्यं चैतितां विद्धि मुक्तिं राघव पञ्चधा ॥ ३ ॥ मां
 पूजयति निष्कामः सर्वदाऽज्ञानवर्जितः ॥ समेलो-
 कं समासाद्य भुङ्क्ते भोगान्थथेप्सितान् ॥ ४ ॥ ज्ञात्वा

मां पूजयेद्यस्तु सर्वकामविवर्जितः ॥ मया समान-
 रूपः सन्मम लोके महीयते ॥ ५ ॥ इष्टापूर्तादिकर्मा-
 णि मत्प्रीत्यै कुरुते तु यः ॥ सोऽपि तत्फलमाप्नोति
 नात्र कार्या विचारणा ॥ ६ ॥ यत्करोति यदश्नाति य-
 जुहोति ददाति यत् ॥ यत्तपस्यति तत्सर्वं यः करोति
 मदर्पणम् ॥ ७ ॥ मह्लोके स श्रियं भुङ्क्ते मत्तुल्यं प्राभवं
 भजेत् ॥ यस्तु शान्त्यादियुक्तः सन्मामात्मत्वेन प-
 श्यति ॥ ८ ॥ सं जायते परं ज्योतिरद्वैतं ब्रह्म केव-
 लम् ॥ आत्मस्वरूपावस्थानं मुक्तिरित्यभिधीयते ॥
 ॥ ९ ॥ सत्यं ज्ञानमनन्तं सदानन्दं ब्रह्म केवलम् ॥

सर्वधर्मविहीनं च मनोवाचामगोचरम् ॥ १० ॥ स-
 जतीयविजातीयपदार्थानामसंभवात् ॥ अतस्तद्व्य-
 त्तिरिक्तानामद्वैतमिति संज्ञितम् ॥ ११ ॥ मत्वा रूप-
 मिदं राम शुद्धं यदभिधीयते ॥ मध्येव दृश्यते सर्वं
 जगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ १२ ॥ व्योम्नि गन्धर्वनगरं य-
 था दृष्टं न दृश्यते ॥ अनाद्यविद्यया विश्वं सर्वं मध्ये-
 व कल्प्यते ॥ १३ ॥ मम स्वरूपज्ञानेन यदाऽविद्या
 प्रणश्यति ॥ तदैक एव वर्तेऽहं मनोवाचामगोचरः ॥
 ॥ १४ ॥ सदैव परमानन्दः स्वप्रकाशश्चिदात्मकः ॥ न
 कालः पञ्च भूतानि न दिशो विदिशश्च न ॥ मदन्व-

द्नास्ति यत्किञ्चित्तदा वर्तेऽहमेकलः ॥१५॥ न संद-
 शे तिष्ठति मे स्वरूपं न चक्षुषा पश्यति मां तु कश्चि-
 त् ॥ हृदा मनीषा मनसाभिकृतं ये मां विदुस्ते ह्यस्म-
 ता भवन्ति ॥ १६ ॥ श्रीराम उवाच ॥ कथं भगव-
 तो ज्ञानं शुद्धं मर्त्यस्य जायते ॥ तत्रोपायं हर ब्रूहि
 मयि तेऽनुग्रहो यदि ॥१७॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
 विरज्य सर्वभूतेभ्य आविरिञ्चपदादपि ॥ घृणां वित-
 त्य सर्वत्र पुत्रमित्रादिकेष्वापि ॥१८॥ श्रद्धालुर्मुक्तिमा-
 र्गेषु वेदान्तज्ञानलिप्सया ॥ उपायनकरो भूत्वा गुरुं
 ब्रह्मविदं व्रजेत् ॥१९॥ तमर्थं पुरतः कृत्वा दण्डवत्प्र-

णमेद्गुरुम् ॥ उत्थाय चाञ्जलिं कृत्वा वाञ्छितार्थान्निवे-
दयेत् ॥ २० ॥ सेवाभिः परितोष्येनं चिरकालं समा-
हितः ॥ सर्ववेदान्तवाक्यार्थं शृणुयात्सुसमाहितः ॥
॥ २१ ॥ सर्ववेदान्तवाक्यानां मयि तात्पर्यनिश्चयम् ॥
श्रवणं नाम तत्प्राहुः सर्वे ते ब्रह्मवादिनः ॥ २२ ॥ लो-
हमण्यादिदृष्टान्तयुक्तिभिर्यद्विचिन्तनम् ॥ तदेव म-
ननं प्राहुर्वाक्यार्थस्योपबृंहणम् ॥ २३ ॥ निर्मोहो
निरहंकारः समः संगविवर्जितः ॥ सदा शान्त्यादि-
युक्तः सन्नोत्सन्न्यात्मानमीक्षते ॥ २४ ॥ यत्सदा ध्या-
नयोगेन तन्निदिध्यासनं स्मृतम् ॥ सर्वकर्मक्षयवशा-

त्साक्षात्कारोऽपि चात्मनः ॥ २५ ॥ कस्यचिज्जायते
 शीघ्रं चिरकालेन कस्यचित् ॥ क्लृप्तस्थानीह कर्मा-
 णि चिरकालार्जितान्यपि ॥ २६ ॥ ज्ञानेनैव विन-
 श्यन्ति न तु कर्मायुतैरपि ॥ ज्ञानादूर्ध्वं तु यत्कि-
 ञ्चिदुष्ण्यं वा पापमेव वा ॥ २७ ॥ क्रियते बहुवाल्पं-
 वा न तेनायं विलिष्यते ॥ शरीरारम्भकं यत्तु प्रा-
 रब्धं कर्म तन्मतम् ॥ २८ ॥ तद्भोगेनैव नष्टं स्यान्न
 तु ज्ञानेन नश्यति ॥ निर्मोहो निरहंकारो निर्लेपः
 संगवर्जितः ॥ २९ ॥ सर्वभूतेषु चात्मानं सर्वभूता-
 नि चात्मनि ॥ यः पश्यन्संचरत्येष जीवन्मुक्तोऽभि-

धीयते ॥ ३० ॥ अहिनिल्वैयिनी यद्वद्गुः पूर्वं भ-
 यप्रदा ॥ ततोऽस्य न भयं किञ्चित्तद्वद्गुरयं जनः
 ॥ ३१ ॥ यदा सर्वे प्रसुच्यन्ते कामा येऽस्य वशं
 गताः ॥ अथ मर्त्योऽमृतो भवत्येतावदनुशासनम्
 ॥ ३२ ॥ मोक्षस्य नहि वासोऽस्ति न ग्रामान्तरमेव
 वा ॥ अज्ञानल्लदयग्रन्थिनाशो मोक्ष इति स्मृतः
 ॥ ३३ ॥ वृक्षाग्रच्युतपादो यः स तदैव पतत्यधः ॥ त-
 द्वज्ञानवतो मुक्तिर्जायते निश्चितापि तु ॥ ३४ ॥ तीर्थे
 चण्डालगृहे वा यदि वा नष्टचेतनः ॥ परित्यजन्देह-
 मिमं ज्ञानादेव विमुच्यते ॥ ३५ ॥ संवीतो येन केना-

श्मन्भक्ष्यं वाभक्ष्यमेव वा ॥ शयानो यत्र कुत्रापि स-
 र्वात्मा सुच्यतेऽत्र सः ॥ ३६ ॥ क्षीराहुद्भृतमाज्यं य-
 त्क्षिप्तं पुयसि तत्पुनः ॥ न तेनैवैकतां याति संसारे
 ज्ञानवांस्तथा ॥ ३७ ॥ नित्यं पठति योऽध्यायमिमं
 राम शृणोति वा ॥ स सुच्यते देहवन्धादनायासेन
 राघव ॥ ३८ ॥ अतः संयतचित्तस्त्वं नित्यं पठ
 महीपते ॥ अनायासेन तेनैव सर्वथा मोक्षमाप्स्य-
 सि ॥ ३९ ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे शिवगीतासू० शिवरा-
 धवसंवादे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ६४ ॥

॥ श्रीराम उवाच ॥ ॥ भगवन्त्यदि ते रूपं
 सच्चिदानन्दविग्रहम् ॥ निश्चलं निष्क्रियं शान्तं नि-
 रवद्यं निरञ्जनम् ॥ १ ॥ सर्वधर्मविहीनं च मनोवाचा-
 मगोचरम् ॥ सर्वव्यापिनमात्मानमीक्षते सर्वतः स्थि-
 तम् ॥ २ ॥ आत्मविद्यातपोमूलं तद्ब्रह्मोपनिषत्परम् ॥
 अमूर्तं सर्वभूतात्माकारं कारणकारणम् ॥ ३ ॥ यत्त-
 ददृश्यमग्राह्यां तद्ग्राह्यां वा कथं भवेत् ॥ अत्रो-
 पायमर्जनानस्तेन खिन्नोऽस्मि शंकर ॥४॥ ॥ श्री-
 भगवानुवाच ॥ ॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि तत्रोपा-
 यं महाभुज ॥ सगुणोपासनाभिस्तु चित्तैकाग्र्यं वि-

धाय च ॥ ५ ॥ स्थूलारुन्धतिकान्यायास्तत्र चित्तं प्र-
वर्तयेत् ॥ तस्मिन्नन्नमये पिण्डे स्थूलदेहे तन्नृभृता-
म् ॥ ६ ॥ जन्मव्याधिजरामृत्युनिलये वर्तते दृढा
॥ ७ ॥ आत्मबुद्धिरहंमानात्कदाचिन्नैव हीयते ॥ आ-
त्मान जायते नित्यो म्रियते वा कथंचन ॥ ८ ॥ संजा-
यतेऽस्ति विपरिणमते वर्धते तथा ॥ क्षीयते नश्यती-
त्येते पद्भावा वपुषः स्मृताः ॥ ९ ॥ आत्मनो न वि-
कारिलं घटस्थनभसो यथा ॥ एवमात्मावपुस्तरमा-
दिति संचिन्तयेद्बुधः ॥ १० ॥ मूपानिक्षिप्तहेमभः
कोशः प्राणमयोऽत्र तु ॥ वर्ततेऽन्तरतो देहे बद्धः प्रा-

णाद्विवायुभिः ॥ ११ ॥ कर्मेन्द्रियैः समायुक्तश्चल-
 नादिक्रियात्मकः ॥ क्षुत्पिपासापराभूतो नायमात्मा-
 जडो यतः ॥ १२ ॥ चिद्रूप आत्मा येनैव स्वदेहम-
 नुपश्यति ॥ आत्मैवाहं परं ब्रह्म निर्लेपः सुखनीर-
 धिः ॥ १३ ॥ न तददृशति कंचनं न तददृशति कश्च-
 न ॥ ततः प्राणमये कोशे कोशोऽस्त्येव मनोमयः ॥
 ॥ १४ ॥ स संकल्पविकल्पात्मा बुद्धीन्द्रियसमाहि-
 तः ॥ क्लिप्तक्रोधस्तथा लोभो मोहो मात्सर्यमेव च
 ॥ १५ ॥ भदश्चेत्यरिपटुर्गो ममतेच्छादयोऽपि च ॥
 मनोमयस्य कोशस्य धर्मा एतस्य तत्र तु ॥ १६ ॥

या कर्मविषया बुद्धिवैदशास्त्रार्थनिश्चिता ॥ सा तु
ज्ञानेन्द्रियैः सार्धं विज्ञानमयकोशतः ॥ १७ ॥ इह
कर्तृत्वार्हिसानी स एव तु न संशयः ॥ इहामुत्र गति-
स्तस्य स जीवो व्यावहारिकः ॥ १८ ॥ व्योमादिसालि-
कांशेभ्यो जायन्ते धीन्द्रियाणि तु ॥ व्योन्नः श्रोत्रं
भ्रुवो घ्राणं जलाज्जिह्वाहाथ तेजसः ॥ १९ ॥ चक्षुर्वा-
योस्त्वगुत्पन्ना तेषां भौतिकता ततः ॥ व्योमादीनां स-
मस्तानां सालिकांशेभ्य एव तु ॥ २० ॥ जायेते बुद्धि-
मनसी बुद्धिः स्यान्निश्चयात्मिका ॥ वाक्पाणिपादपा-
यूपस्थानि कर्मेन्द्रियाणि तु ॥ २१ ॥ व्योमादीनां र-

जौऽशेष्यो व्यस्तेभ्यस्तान्यनुक्रमात् ॥ समस्तेभ्यो
 रजौऽशेष्यः पञ्च प्राणादिवायवः ॥२२॥ जायन्ते स-
 त्तदशकमेवं लिङ्गशरीरकम् ॥ एवं लिङ्गशरीरं तु त-
 स्तायःपिण्डवद्यतः ॥ २३ ॥ परस्परआयासयोगात्सा-
 क्षी चैतन्यसंयुतः ॥ तदानन्दमयः कोशो भोक्तृत्वं प्र-
 तिपद्यते ॥ २४ ॥ विद्याकर्मफलादीनां भोक्तेहासुत्र
 स स्मृतः ॥ यदाध्यासं विहायैष स्वस्वरूपेण तिष्ठति
 ॥ २५ ॥ अविद्यामात्रसंयुक्तः साक्ष्यात्मा जायते
 तदा ॥ * द्रष्टान्तःकरणादीनामनुभूतस्मृतेरपि ॥
 ॥ २६ ॥ अतोऽन्तःकरणाध्यासादध्यस्तत्वेन चाल्म-

नि ॥ भोक्तृत्वं साक्षिता चेति द्वैधं तस्योपपद्यते ॥
 ॥ २७ ॥ आतपश्चापि तच्छाया तत्प्रकाशे विराज-
 ते ॥ एवमोजयिता तत्र भुङ्क्तेऽन्यः कर्मणः फलम् ॥
 ॥ २८ ॥ क्षेत्रज्ञं रथिनं विद्धि शरीरं रथमेव तु ॥ बु-
 ध्दिं तु सारथिं विद्धि प्रग्रहं तु मनस्तथा ॥ २९ ॥ इ-
 न्द्रियाणि हयान्विद्धि विषयांस्तेषु गोचरान् ॥ इन्द्रि-
 यैर्मनसा युक्तं भोक्तारं विद्धि पुरुषम् ॥ ३० ॥ एवं
 शान्त्यादियुक्तः सन्नुपास्ते यः सदा द्विजः ॥ उद्धा-
 टयोद्धाटयैकमेकं यथैव कदलीतरोः ॥ ३१ ॥ वल्क-
 लानि ततः पश्चाल्लभते सारमुत्तमम् ॥ तथैव पञ्चभू-

तेषु मनः संक्रमते क्रमात् ॥ ३२ ॥ तेषां मध्ये ततः
 सारमात्मानमपि विन्दति ॥ एवं मनः समाधाय संय-
 तो मनसि द्विजः ॥ ३३ ॥ अथ प्रवर्तयेच्चित्तं निराकारे
 परात्मनि ॥ ततो मनः प्रगृह्णाति परमात्मानमव्यय-
 म् ॥ यत्तददृश्यमग्राह्यमस्थूलद्युक्तिगोचरम् ॥ ३४ ॥
 ॥ श्रीराम उवाच ॥ भगवञ्छ्रवणे नैव प्रव-
 र्तन्ते जनाः कथम् ॥ वेदशास्त्रार्थसंपन्ना यज्वानः स-
 ल्यवाद्भिः ॥ ३५ ॥ शृण्वन्तोऽपि तथात्मानं जानते
 नैव केचन ॥ ज्ञात्वापि मन्वते मिथ्या किमेतत्तव मा-
 यया ॥ ३६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ एवमे-

व महाबाहो नात्र कार्या विचारणा ॥ दैवी ल्येपा शु-
 णमयी मम माया दुरत्यया ॥ ३७ ॥ मामेव ये प्र-
 पद्यन्ते ॥ यियमेतां तरन्ति ते ॥ अभक्ता ये महाबाहो
 मम श्रद्धाविवर्जिताः ॥ ३८ ॥ फलं कामयमानास्ते
 चैहिकामुष्मिकादिकम् ॥ क्षयिष्ण्वल्पं सातिशयं य-
 तः कर्मफलं मतम् ॥ ३९ ॥ तद्विज्ञाय कर्माणि ये-
 कुर्वन्ति नराधमाः ॥ सातुः पतन्ति ते गर्भं मृत्योर्वक्त्रे
 पुनः पुनः ॥ ४० ॥ नानायोनिषु जातस्य देहिनो य-
 स्यकस्यचित् ॥ कोटिजन्माजितैः पुण्यैर्मयि भक्तिः
 प्रजायते ॥ ४१ ॥ स एव लभते ज्ञानं मद्भक्तः श्रद्ध-

यान्वितः ॥ नान्यकर्माणि कुर्वाणो जन्मकोटिशतैर-
 पि ॥ ४२ ॥ ततः सर्वं परित्यज्य मद्भक्तिं समुदाहर ॥
 सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं ब्रज ॥ ४३ ॥ अ-
 हंत्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥ यत्करो-
 षि यद्दश्नासि यज्जुहोपि ददासि यत् ॥ ४४ ॥ य-
 त्तपस्यसि राम त्वं तत्कुरुष्व मदर्पणम् ॥ ततः पर-
 तरा नास्ति भक्तिर्मयि रघूत्तम ॥ ४५ ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे उपरिभागे शिवगीता-
 सूप० श्रीनाराधवसंवादे पञ्चकोशोपपादनं नाम
 चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ ६४ ॥

॥ श्रीराम उवाच ॥ ॥ भक्तिस्ते कीदृशी दे-
 व जायते वा कथंचन ॥ यया निर्वाणरूपत्वं लभते
 मोक्षमुत्तमम् ॥ तद्ब्रूहि गिरिजाकान्त मयि तेऽनुग्रहो
 यदि ॥ १ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ यो वेदा-
 ध्यानं यज्ञं दानानि विविधानि च ॥ मदर्पणधिया
 कुर्यात्स मे भक्तः स मे प्रियः ॥ २ ॥ नर्यभस्म समा-
 दाय विशुद्धं श्रोत्रियालयात् ॥ अन्निरित्यादिभिर्म-
 न्त्वरभिमन्त्र्य यथाविधि ॥ ३ ॥ उद्धूलयति गात्राणि
 तेन चार्चति मामपि ॥ तस्मात्परतरा भक्तिर्मम राम न
 विद्यते ॥ ४ ॥ सर्वदा शिरसा कण्ठे रुद्राक्षान्धारये-

तु यः ॥ पञ्चाक्षरीजपरतः स मे भक्तः स मे प्रियः
 ॥ ५ ॥ भस्मच्छन्नो भस्मशायी सर्वदा विजितेन्द्रि-
 यः ॥ वस्तु रुद्रं जपेन्नित्यं चिन्तयेन्मामनन्यधीः
 ॥ ६ ॥ स तेनैव च देहेन शिवः संजायते स्वयम् ॥
 जपेद्यो रुद्रसूक्तानि तथार्थवैशिरः परम् ॥ ७ ॥ कै-
 वल्योपनिपत्सूक्तं श्वेताश्वतरमेव च ॥ ततः परतरो
 भक्तो मम लोके न विद्यते ॥ ८ ॥ अन्यत्र धर्माद-
 न्यस्मत्प्रियत्रास्मात्कृताकृतात् ॥ अन्यत्र भूताद्भ-
 व्याच्च येऽश्वक्ष्यामि तच्छृणु ॥ ९ ॥ वदन्ति यत्पदं वे-
 दाः शास्त्राणि विविधानि च ॥ सर्वोपनिषदां सारं द-

धो घृतमिवोद्धृतम् ॥ १० ॥ यदिच्छन्तो ब्रह्मचर्यं च-
 रन्ति मन्यः सदा ॥ तत्ते पदं संग्रहेण ब्रवीम्योमिति
 यत्पदम् ॥ ११ ॥ एतदेवाक्षरं ब्रह्म चैतदेवाक्षरं पर-
 म् ॥ एतदेवाक्षरं ज्ञात्वा यो यदिच्छति तस्य तत्
 ॥ १२ ॥ एतदालम्बनं श्रेष्ठमेतदालम्बनं परम् ॥ ए-
 तदालम्बनं ज्ञात्वा ब्रह्मलोके महीयते ॥ १३ ॥ छ-
 न्दसां यस्तु धेनूनामृषभत्वेन चोदितः ॥ इदमेवाव-
 धिः सेतुरमृतस्य च धारणात् ॥ १४ ॥ मेधसा पिहि-
 तं कोशं ब्रह्मणो यत्परं मतम् ॥ चतस्रस्तस्य मात्रा-
 स्युरकारोकारकौ तथा ॥ १५ ॥ मकारश्चावसानेऽर्ध-

मात्रेति परिकीर्तिता ॥ पूर्वत्र भूश्च ऋग्वेदो ब्रह्माष्ट-
 वसवस्तथा ॥ गार्हपत्यश्च गायत्री गङ्गा प्रातःसव-
 स्तथा ॥ १६ ॥ द्वितीया च भुवो विष्णु रुद्रोऽनुष्टुप्
 यजुस्तथा ॥ यमुनादक्षिणाग्निश्च माध्यन्दिनसवस्त-
 था ॥ १७ ॥ तृतीया च सुवः सामान्यादित्यश्च महे-
 श्वरः ॥ अग्निराहवनीयश्च जगती च सरस्वती
 ॥ १८ ॥ तृतीयं सवनं प्रोक्तमथर्वत्वेन यन्मतम् ॥ च-
 तुर्थी यज्ञसानेऽर्धमात्रा सा सोमलोकगा ॥ १९ ॥
 अथवाग्निःसः संवर्तकोऽग्निर्मरुतस्तथा ॥ विराट् स-
 भ्यावसथ्यौ च शुतुद्रिर्यज्ञपुच्छकः ॥ २० ॥ प्रथमा

रक्तवर्णा स्याद्वितीया भास्वरा मता ॥ तृतीया विद्यु-
 दामा स्याच्चतुर्थी शुक्लवर्णिनी ॥ २१ ॥ सर्वं जातं
 जायमानं तदोङ्कारे प्रतिष्ठितम् ॥ विश्वं भूतं च भु-
 वनं विचित्रं बहुधा तथा ॥ २२ ॥ जातं च जायमानं
 च तत्सर्वं रुद्र उच्यते ॥ तस्मिन्नेव पुनः प्राणाः सर्व-
 मोङ्कार उच्यते ॥ २३ ॥ प्रविलीनं तदोङ्कारे परं ब्र-
 ह्म सनातनम् ॥ तस्मादोङ्कारजापी यः समुक्तो नात्र
 संशयः ॥ २४ ॥ अतस्तेः स्मार्तवल्केषु शैवाग्नेर्वा स-
 माहृतम् ॥ भस्माभिमन्त्र्य यो मां तु प्रणवेन प्रपूज-
 येत् ॥ २५ ॥ तस्मात्परतरो भक्तो मम लोके न

विचते ॥ शालाग्रैर्दावक्लेवां भस्मादायाभिमन्त्रित-
 म् ॥२६॥ यो विलिम्पति गात्राणि स शूद्रोऽपि वि-
 मुच्यते ॥ कुशपुष्पैर्विल्वदलैः पुष्पैर्वा गिरिसंभवैः ॥
 ॥२७॥ यो मामर्चयते नित्यं प्रणवेन प्रियो हि सः ॥
 पुष्पं फलं समूलं वा पत्रं सलिलमेव वा ॥२८॥ यो
 दद्यात्प्रणवे मह्यं तत्कोटियुणितं भवेत् ॥ अहिं-
 सा सत्यमस्तेयं शौचमिन्द्रियनिग्रहः ॥२९॥ यस्या-
 स्त्यद्यत्त्वं नित्यं स मे भक्तः स मे प्रियः ॥ प्रदोषे
 यो मम स्थानं गत्वा पूजयते तु माम् ॥ ३० ॥ स प-
 रां श्रियमाप्नोति पश्चान्मयि विलीयते ॥ अष्टम्यां

च चतुर्दश्यां पर्वणोरुभयोरपि ॥३१॥ भूतिभूषित-
सर्वांगोऽः पूजयति मां निशि ॥ कृष्णपक्षे विशेषेण
स मे भूः स मे प्रियः ॥३२॥ एकादश्यामुपोष्यै-
व यः पूजयति मां निशि ॥ सोमवारे विशेषेण स
मे भक्तो न नश्यति ॥ ३३ ॥ पञ्चासृतैः स्नापयेद्यः
पञ्चगव्येन वा पुनः ॥ पुष्पोदकैः कुशजलैस्तरुमा-
न्नान्यः प्रियो मम ॥ ३४ ॥ पयसा सर्षिषा वापि-
मधुनेक्षुरसेन वा ॥ पक्वान्नफलजेनापि नारिकेरज-
लेन वा ॥ ३५ ॥ गन्धोदकेन वा मां यो रुद्रमन्त्रम-
नुस्मरन् ॥ अभिपिञ्चेत्ततो नान्यः कश्चित्प्रियतरो

मम ॥ ३६ ॥ आदित्याभिमुखो भूत्वा ऊर्ध्वबाहुर्ज-
 ले स्थितः ॥ मां ध्यायन् रविविम्बस्थमथवाङ्गिरसं
 जपेत् ॥ ३७ ॥ प्रविशन्मे शरीरेऽसौ गृहं गृहपतिर्य-
 था ॥ बृहद्रथन्तरं वामदेव्यं देवव्रतानि च ॥ ३८ ॥
 तद्योगानाज्यदोहांश्च यो गायति ममाग्रतः ॥ इह
 श्रियं परां भुक्त्वा मम सायुज्यमाप्नुयात् ॥ ३९ ॥
 ईशावास्यादि मन्त्रान् यो जपेन्नित्यं ममाग्रतः ॥ म-
 र्सायुज्यमवाप्नोति मम लोके महीयते ॥ ४० ॥ म-
 क्तियोगिभ्या प्रोक्त एवं रघुकुलोद्भव ॥ सर्वकामप्र-
 दो मत्तः किमन्यच्छोतुमिच्छसि ॥ ४१ ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे उपरिभागे शिवगीता-
सु०शिखाध्वसंवादे भक्तियोगो नाम पञ्चद-
शोऽष्टाध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ ६४ ॥

॥ श्रीराम उवाच ॥ ॥ भगवन्मोक्षमार्गो य-
स्त्वया सम्यगुदाहृतः ॥ तत्राधिकारिणं ब्रूहि तत्र मे
संशयो महान् ॥ १ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
ब्रह्मक्षत्रविशः शूद्राः स्त्रियश्चात्राधिकारिणः ॥ ब्रह्म-
चारी गृहस्थो वाऽनुपनीतोऽथवा द्विजः ॥ २ ॥ व-
नस्थो वाऽवनस्थो वा यतिः पाशुपतव्रती ॥ बहुना-
त्र किमुक्तेन यस्य भक्तिः शिवार्चने ॥ ३ ॥ स एवात्रा-

धिकारी स्यान्नान्यचित्तः कथंचन ॥ जडोऽधो बधि-
 रो मूको निःशौचः कर्मवर्जितः ॥ ४ ॥ अज्ञोपहासका
 भक्ता भूतिरुद्राक्षधारिणः ॥ लिङ्गिनो यश्च वा द्वेष्टि
 ते नैवात्राधिकारिणः ॥ ५ ॥ यो मां गुरुं पाशुपतं व्रतं
 द्वेष्टि धराधिप ॥ विष्णुं वा न स मुच्येत जन्मकोटि-
 शतैरपि ॥ ६ ॥ अनेककर्मसक्तोऽपि शिवज्ञानविवर्जि-
 तः ॥ शिवभक्तिविहीनश्च संसारी नैव मुच्यते ॥ ७ ॥
 आसक्तः फलरागेण चे त्ववैदिककर्मणि ॥ दृष्टमा-
 त्रफलोऽस्ती तु न भक्ता विधिकारिणः ॥ ८ ॥ अवि-
 मुक्ते द्वारकायां श्रीशैले पुण्डरीकके ॥ देहान्ते तारकं

ब्रह्म लभते मदनुग्रहात् ॥ ९ ॥ यस्य हस्तौ च पादौ
 च मनश्च सुसंयतम् ॥ विद्या तपश्च कीर्तिश्च स ती-
 र्थफलं व्रुते ॥ १० ॥ विप्रस्यानुपनीतस्य विधिरे-
 वसुदाहृतः ॥ नाभिव्याहारयेद्ब्रह्म स्वधानिनयनादृते
 ॥ ११ ॥ स शूद्रेण समस्तावद्यावद्देवान्न जायते ॥
 नामसंकीर्तने ध्याने सर्व एवाधिकारिणः ॥ १२ ॥ संसा-
 रान्मुच्यते जन्तुः शिवतादात्म्यभावनात् ॥ तथा दानं
 तपो वेदाध्ययनं चान्यकर्म वा ॥ १३ ॥ सहस्रांशं तु
 नार्हन्ति सर्वदा ध्यानकर्मणः ॥ जातिमाश्रममङ्गानि
 देशं कालमथापि वा ॥ १४ ॥ आसनादीनि कर्माणि

ध्यानं नापेक्षते क्वचित् ॥ गच्छंस्तिष्ठन् जपन्वापि
 शयानो वान्यकर्मणि ॥ १५ ॥ पातकेनापि वा युक्तो
 ध्यानादेव विमुच्यते ॥ नेहाभिक्रमनाशोऽस्ति प्रत्य-
 वायो न विद्यते ॥ १६ ॥ स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते
 महतो भयात् ॥ आश्चर्यं वा भये शोके क्षुते वा मन-
 नामयः ॥ १७ ॥ व्याजेन वा स्मरेद्यस्तु स याति परमां
 गतिम् ॥ महापापैरपि स्पृष्टो देहान्ते यस्तु मां स्म-
 रेत् ॥ १८ ॥ पञ्चाक्षरीं वोच्चरति स मुक्तो नात्र संशयः ॥
 विश्वं शिष्यभयं यस्तु पश्यत्यात्मानमात्मना ॥ १९ ॥
 तस्य क्षेत्रेषु तीर्थेषु किं कार्यं वान्यकर्मसु ॥ सर्वेण

सर्वदा कार्यं भूतिरुद्राक्षधारणम् ॥ २० ॥ नित्यं शिवं
शिवोक्तं शिवभक्तिमभीप्सता ॥ नर्यभस्म समा-
युक्तो रक्षान्यस्तु धारयेत् ॥ २१ ॥ महापापैरपि
स्पृष्टो मुच्यते नात्र संशयः ॥ अन्यानि शैवकर्माणि
करोतु न करोतु वा ॥ २२ ॥ शिवनाम जपेद्यस्तु सर्व-
दा मुच्यते तु सः ॥ अन्तकाले तु रुद्राक्षान्विभ्रुतिं
धारयेत्तु यः ॥ २३ ॥ महापापोपपापौघैरपि स्पृष्टो न-
राधमः ॥ सर्वथा नोपसर्पन्ति तं जनं यमकिंकराः ॥
॥ २४ ॥ विल्वमूलमृदा यस्तु शरीरमुपलिम्पति ॥
अन्तकालेऽन्तकजनैः स दूरीक्रियते नरः ॥ २५ ॥ ॥

शि.गी. ॥ श्रीराम उवाच ॥ ॥ भगवन्पूजितः कुत्र कुत्र वा
 त्वं प्रसीदसि ॥ तद्ब्रूहि मम जिज्ञासा वर्तते महती
 विभो ॥ २६ ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ॥ मृदा वा गो
 मयेनापि भस्मना चन्दनेन वा ॥ सिकताभिर्दारुणा
 वा पाषाणेनापि निर्मिता ॥ २७ ॥ लोहेन वाथ
 रङ्गेण कांस्यखर्परपित्तलैः ॥ ताम्रशैष्यसुवर्णैर्वा र-
 त्नेर्नानाविधैरपि ॥ २८ ॥ अथवा पारदेनैव कर्पूरे-
 णाथवाकृता ॥ प्रतिमा शिवलिङ्गं वा द्रव्यैरेतैः कृतं
 तु यत् ॥ २९ ॥ तत्र मां पूजयेत्तेषु फलं कोटियु-
 णोत्तरम् ॥ मृदारुकांस्यलोहैश्च पाषाणेनापि निर्मि-

ता ॥ ३० ॥ गृहिणा प्रतिमा कार्या शिवं शश्वदभी-
 प्सता ॥ आयुः श्रियं कुलं धर्मं पुत्रानामोति तैः क्र-
 मात् ॥ ३१ ॥ बिल्ववृक्षे तत्फले वा यो मां पूजय-
 ते नरः ॥ परां श्रियमिह प्राप्य मम लोके महीय-
 ते ॥ ३२ ॥ बिल्ववृक्षं समाश्रित्य यो मन्त्रान्विधि-
 ना जपेत् ॥ एकेन द्विवसैनेव तत्पुरश्चरणं भवेत्
 ॥ ३३ ॥ यस्तु बिल्ववने नित्यं कुटीं कृत्वा वसेन्न-
 रः ॥ सर्वे मन्त्राः प्रसिद्धयन्ति जपमात्रेण केवल-
 म् ॥ ३४ ॥ पर्वताग्रे नदीतीरे बिल्वमूले शिवालये ॥
 अग्निहोत्रे केशवस्य संनिधौ वा जपेत्तु यः ॥ ३५ ॥

नैवास्य विघ्नं कुर्वन्ति दानवा यक्षराक्षसाः ॥ तन्न स्पृ-
 शन्ति पापानि शिवसायुज्यमृच्छति ॥ ३६ ॥ स्थण्डि-
 ले वा जले वन्ही वायावाकाश एव वा ॥ गुरौ स्वा-
 त्मनि वा यो मां पूजयेत्प्रयतो नरः ॥ ३७ ॥ सकृत्स्तं
 फलमाप्नोति लवमात्रेण राघव ॥ आत्मपूजासमा-
 नास्ति पूजा रघुकुलोद्भव ॥ ३८ ॥ मत्सायुज्यमवाप्नो-
 ति चण्डालोऽप्यात्मपूजया ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति
 मनुष्यः कृत्वलासने ॥ ३९ ॥ कृष्णाजिने भवेन्मु-
 क्तिर्भोक्षितार्घ्याघ्रचर्मणि ॥ कुशासने भवेज्ज्ञानमा-
 रोग्यं पत्रनिर्मिते ॥ ४० ॥ प्राङ्मुखोदङ्मुखो वापि

जपं पूजां समारभेत् ॥ पापाणे दुःखमाप्नोति काष्ठे
 नानाविद्भृगदान् ॥४१॥ वस्त्रेण श्रियमाप्नोति भू-
 मो मन्त्रेण सिद्धयति ॥ अक्षमालाविधिं वक्ष्ये शृ-
 णुष्ववहितो नृप ॥४२॥ साम्राज्यं स्फाटिके स्यात्
 पुत्रजीवे परां श्रियम् ॥ आत्मज्ञानं कुशग्रन्थौ रु-
 द्राक्षः सर्वकामदः ॥४३॥ प्रवालैश्च कृता माला सर्व-
 लोकवशप्रदा ॥ मोक्षप्रदा च माला स्यादामलक्याः
 फलैः कृता ॥ ४४ ॥ सुक्ताफलैः कृता माला सर्व-
 विद्याप्रदायिनि ॥ माणिक्यरचिता माला त्रैलो-
 क्यस्त्रीवशंकरी ॥ ४५ ॥ नीलैर्मरकतैर्वापि कृता

शत्रुभयप्रदा ॥ सुवर्णरचिता माला ५५७ ॥
 श्रियम् ॥ ४६ ॥ तथा रौप्यमयी माला कन्यां य-
 च्छति कामिताम् ॥ उक्तानां सर्वकामानां दायिनी
 पारदैः कृता ॥४७॥ अष्टोत्तरशता माला तत्र स्या-
 दुत्तमोत्तमा ॥ शतसंख्योत्तमा माला पञ्चाशन्मध्यमा
 मता ॥ ४८ ॥ चतुःपञ्चाशती यद्वा अधमा सप्तविं-
 शतिः ॥ अधमा पञ्चविंशत्या यदि स्याच्छतनिर्मि-
 ता ॥४९॥ पञ्चाशदक्षराण्यत्रानुलोमप्रतिलोमतः ॥
 इत्येवं शिष्येत्स्वपठं न कस्मैचित्प्रदर्शयेत् ॥ ५० ॥
 वर्णैर्विन्यस्तया यस्तु क्रियते मालया जपः ॥ एक-

वारेण तस्यैव पुरश्चर्या कृता भवेत् ॥ ५१ ॥ सव्य-
पाणिं श्रेष्ठे स्थाप्य दक्षिणं च ध्वजोपरि ॥ योनिमु-
द्राबन्धुं च भवेद्वासनसुतमम् ॥ ५२ ॥ योनिमुद्रा-
सने स्थित्वा प्रजपेद्यः समाहितः ॥ यं कंचिदपि वा-
मन्त्रं तस्य स्युः सर्वसिद्धयः ॥ ५३ ॥ छिन्ना रुद्धाः
स्तम्भिताश्च मिलिता मूर्च्छितास्तथा ॥ सुप्ता मत्ता
हीनवीर्या दग्धाः प्रत्यर्थिपक्षगाः ॥ ५४ ॥ बाला यौ-
वनमन्त्राश्च वृद्धा मन्त्राश्च ये मताः ॥ योनिमुद्रासने
स्थित्वा मन्त्रनिर्विधान् जपेत् ॥ ५५ ॥ तस्य सि-
द्धयन्ति ते मन्त्रा नान्यस्य तु कथंचन ॥ ब्राह्मं सुहृते-

शत्रुभयप्रदा ॥ सुवर्णरचिता माला दद्याद्वै महतीं
 श्रियम् ॥ ४६ ॥ तथा शैष्यमयी माला कन्यां य-
 च्छति कामिताम् ॥ उक्तानां सर्वकामानां दायिनी
 पारदैः कृता ॥४७॥ अष्टोत्तरशता माला तत्र स्या-
 दुत्तमोत्तमा ॥ शतसंख्योत्तमा माला पञ्चाशन्मध्यमा
 मता ॥ ४८ ॥ चतुःपञ्चाशती यद्वा अधमा सप्तविं-
 शतिः ॥ अधमा पञ्चविंशत्या यदि स्याच्छतनिर्मि-
 ता ॥४९॥ पञ्चाशदक्षराण्यत्रानुलोमप्रतिलोमतः ॥
 इत्येवं अथयेत्स्पष्टं न कस्मैचित्प्रदर्शयेत् ॥ ५० ॥
 वर्षैर्विन्यस्तया यस्तु क्रियते मालया जपः ॥ एक-

वारेण तस्यैव पुरश्चर्या कृता भवेत् ॥ ५१ ॥ सम्ब-
 पाणिं गृहे ग्नाप्य दक्षिणं च ध्वजोपरि ॥ योनिमुद्रा-
 द्वाबन्धुर्ष भवेद्दासनमुत्तमम् ॥ ५२ ॥ योनिमुद्रा-
 सने स्थित्वा प्रजपेद्यः समाहितः ॥ यं कंचिदपि वा-
 मन्त्रं तस्य स्युः सर्वसिद्धयः ॥ ५३ ॥ छिन्ना रुद्धाः
 स्तम्भिताश्च मिलिता मूर्च्छितास्तथा ॥ सुप्ता मत्ता
 हीनवीर्या दग्धाः प्रत्यर्थिपक्षगाः ॥ ५४ ॥ चाला यौ-
 वनमन्त्राश्च वृद्धा मन्त्राश्च ये मताः ॥ योनिमुद्रासने
 स्थित्वा मन्त्रानेवंविधान् जपेत् ॥ ५५ ॥ तस्य सि-
 द्ध्यन्ति ते मन्त्रा नान्यस्य तु कथंचन ॥ ब्राह्मं सुहृते-

मारभ्या मध्यान्हं प्रजपेन्मनुम् ॥५६॥ अत ऊर्ध्वं कृ-
 ते जाप्ये विनाशाय भवेद्भुवम् ॥ पुरश्चर्याविधावेवं
 सर्वकाम्यफलेष्वपि ॥५७॥ नित्ये नैमित्तिके वापि त-
 पश्चर्यासु वा पुनः ॥ सर्वदैव जपः कार्यो न दोपस्त-
 त्र कश्चन ॥ ५८ ॥ यस्तु रुद्रं जपेन्नित्यं ध्यायमानो
 ममाकृतिम् ॥ पडक्षरं वा प्रणवं निष्कामो विजिते-
 न्द्रियः ॥ ५९ ॥ तथाथर्वशिरोमन्त्रं केवल्यं वा रघू-
 त्तम ॥ तेनैव च देहेन शिवः संजायते स्वयम्
 ॥६०॥ ज्ञानेन शिवगीतां यो नित्यमेतां जितेन्द्रि-
 यः ॥ शृणुयाद्वा स सुक्तः स्यात्संसारात्त्रात्र संशयः-

॥ ६१ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वा महादेव-
स्तत्रैवाऽऽधीयत ॥ रामः कृतार्थमात्मानममन्यत
तथैव ॥ ६२ ॥ एवं मया समासेन शिवगीता
समीरिता ॥ एतां यः प्रजपेन्नित्यं शृणुयाद्वा समा-
हितः ॥ ६३ ॥ एकाग्रचित्तो यो मर्त्यस्तस्य मुक्तिः
करे स्थिता ॥ अतः शृणुध्वं सुनयो नित्यमेतां समा-
हिताः ॥ ६४ ॥ अनायासेन वो मुक्तिर्भविता नात्र सं-
शयः ॥ कायच्छेशो मनःक्षोभो धनहानिर्न चाल्मनः ॥
६५ ॥ पीडास्ति श्रवणादेव यस्मात्कैवल्यमाप्नुयात् ॥
शिवगीतामतो नित्यं शृणुध्वन्मृषिसत्तमाः ॥ ६६ ॥

ऋषय ऊचुः ॥ अद्यप्रभृति भूयस्त्वमाचार्यः परमो
 गुरुः ॥ अविद्यायाः परं परं यस्मात्तारयितासि नः ॥
 ६७ ॥ उत्पादकब्रह्मदात्रोर्गेरीयान् ब्रह्मदः पिता ॥
 तस्मात्सूतात्मज त्वं नः सत्यं नान्योऽस्ति नो गुरुः ॥
 ६८ ॥ इत्युक्त्वा प्रययुः सर्वे सायंसंध्यामुपासितुम् ॥
 स्तुवन्तः सूतपुत्रं ते संतुष्टा गोमतीतटम् ॥ ६९ ॥

॥ इति श्रीपद्म० उप० शिवगीता० ब्रह्म०
 योगशास्त्रे शिवराघवसंवादे गीताधिकारीनि-
 रूपण्डिसु षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

इदं पुस्तकं मुम्बापुर्यां निर्णयसागराख्यमुद्रणन्यालया-
 धिपतिना मुद्रयित्वा प्राकाश्यं नीतम् ॥ शकाब्दाः १८०६

॥ इति गिवगीता समाप्ता ॥

अथ कार्तीयतर्पणप्रारंभः

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अथ देव
षिपितृत्तर्पणप्रयोगः ॥ ॥ अथ संक
ल्पः कर्तव्यः ॥ ॥ ॐ अद्य ब्रह्मणी
ह्निद्वितीयपराङ्गं श्रीश्वेतवाराहकल्पे
जम्बुद्वीपे भरतखण्डे आर्यावर्तैकदेशे
शान्तगति अमुकक्षेत्रे कालियुगे कलि
प्रथमचरणे अमुकसंवत्सरे अमुकमा

से अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवास
 रे अमुकगोत्रोत्पन्नोहं अमुकनामाहं
 श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं देवर्षिषितृतर्पण
 कर्मकरिष्ये ॥ इति संकल्प्य ॥ तत
 स्त्रीन्दुर्भान् प्रागग्रान्दक्षिणपाणौ गृही
 त्वादेवानावाहयेत् ॥ विश्वेदेवासइति
 गूत्समदक्कषिर्विश्वेदेवादेवता गायत्री

च्छन्दः आवाहनेविनियोगः ॥ ॐ वि
श्वेदेवासुऽआगतशृणुतामऽइमर्कहव
म् ॥ एदम्बुर्हिनिषोदत ॥ विश्वेऽनाः
शृणुतेमामितिसुहोत्रऋषिर्विश्वेदेव इव
ताः त्रिष्टुप्छन्दः जपेविनियोगः वि
श्वेदेवाः शृणुतेमर्कहवम्मुयेऽअन् रक्षि
यउपुष्यविष्ट ॥ येऽअग्निजिह्वाऽउत

त० वायजंत्राऽऽसद्यास्मिन्बुद्धिषिमाद
 २ यध्वम् ॥ ततःसव्यकरान्वारब्धसकु
 शदक्षिणकरेण तोयं गृहीत्वाऽक्षतांश्च
 देवतीर्थेन ॐ कारपूर्वब्रह्मादिदेवांस्तर्प
 येत् ॥ पद्मपुराणे ॥ देवान्ब्रह्मऋषीन्
 सर्वांस्तर्पयेदक्षतोदकैः ॥ तर्पयेच्च पि
 तृन्भक्त्या सतिलोदकचन्दनैरिति ॥

योगियाज्ञवल्क्यः ॥ यद्बुद्धृतंप्रसिञ्चे
त्तु तिलान्संमिश्रयेज्जले ॥ अतोऽन्य
था तु सव्येन तिला ग्राह्या विचक्षणैः
॥ तत्रैवंप्रकारः ॥ ॐ ब्रह्मातृप्यतामि
त्यभिधायजलमध्येकरस्थापः प्राक्षि
प्यैवं ॥ ॐ विष्णुस्तु ० ॥ ॐ रुद्रस्तु ०
॥ अपांस्पर्शः ॥ ॐ प्रजापतिस्तु ० ॥

त० ॐ देवास्तृप्यं० ॥ ॐ छंदांसितृ० ॥ ॐ

३ वेदास्तृ० ॥ ॐ ऋषयस्तृ० ॥ ॐ पुरा

णाचार्यास्तृ० ॥ ॐ गन्धर्वास्तृप्यं०

॥ ॐ इतराचार्यास्तृ० ॥ ॐ संवत्सरः

सावयवस्तृप्यं० ॥ ॐ देव्यस्तृप्य

न्तां ॥ ॐ अप्सरसस्तृप्यं० ॥ ॐ देवा

नुगास्तृ० ॥ ॐ नागास्तृ० ॥ ॐ सा

गरास्तू० ॐ पर्वतास्तू० ॥ ॐ सरि
तस्तू० ॥ ॐ मनुष्यास्तू० ॐ यक्षा
स्तू० ॥ ॐ रक्षांसितू० ॥ अपांस्पर्शः
ॐ पिशाचास्तू० ॥ ॐ सुपर्णास्तू० ॥
ॐ भूतानितू० ॥ ॐ पशवस्तूप्यं० ॥
ॐ वनस्पतयस्तू० ॥ ॐ ओषधयस्तू०
॥ ॐ भूतग्रामश्वतुर्विधस्तूप्यतां ॥

इति प्रत्येकमेकैकेन चतुर्केन तर्पयि
 त्वाउत्तराभिमुखो निवीत्यंजलौ तिर
 श्वःकुशान् कृत्वाऽअलिनापोगृहीत्वा
 ॥ ॐ संनकस्तृप्यतामित्यभिधायप्रा
 जापत्यतीर्थेन द्वौद्वावअली जलेदत्त्वा
 ॥ ॐ संनन्दनस्तृ० ॥ ॐ सनातनस्तृ० ॥
 ॐ कपिलस्तृ० ॥ ॐ आसुरिस्तृ० ॥

ॐ वोढुस्तृप्यतां ॥ ॐ पञ्चशिखस्तृ ०
॥ एवंद्वौद्वावञ्जली एकैकस्मैदत्वा दक्षि
णामुखः प्राचीनावीती सव्यं जान्वा
च्यांगुष्ठेनतिलानादाय दक्षिणपाणौ
गृहीत्वा तानेव कुशान्कृत्वा उशंतस्वे
त्यनयाकथ्यवाहनलादीनावाह्यआय
न्तुन इतिजपित्वा कथ्यवाहनलादी

स्तंपयेत् ॥ तद्यथा ॥ उशन्तस्त्विति
 प्रजापतिक्रिषिः पितरोदेवता अनुष्टुप्
 छन्दः आवाहनेवि० ॥ ॐ उशन्तं
 स्वानिधीमद्युशन्तुः समिधीमहि ॥
 उशन्नंशुतः ऽआवंहपितृनहुत्रिषु ऽअ
 तैवे ॥ आयन्तुन इत्यस्य शङ्कृषिः
 पितरोदेवताः त्रिष्टुप्छन्दः जपेवि० ॥

ॐ आर्यन्तुनः पितरं सोम्यासौमि
ष्वात्ताःपुथिभिर्देवयानैः॥अस्मिन्यज्ञे
स्वधयामदुन्तोधिब्रुवन्तुतेवन्त्वुरुमा
न् ॥ ततोन्द्रिरअलिंप्रपूय पितृतीर्थे
नाअलिंक्षिपेत् ॥ ॐ कव्यवाडनल
स्तृ० ॥ ॐ सोमस्तृ० ॥ ॐ यमस्तृ० ॥
ॐ अग्निष्वात्ताः पितरस्तृप्यंतां ॥ ॐ

त-

६

सोमपाःपितरस्तु० ॥ ॐ बर्हिषदः पि
तरस्तु० ॐ यमायनमः ॥ ॐ ध
र्मराजायनमः ॥ ॐ मृत्यवेनमः ॥
ॐ अन्तकायनमः ॥ ॐ वैवस्वतायन
मः ॥ ॐ कालायनमः ॥ ॐ सर्वभूत
क्षयायनमः ॥ ॐ औदुम्बरायनमः ॥
ॐ दक्षायनमः ॥ ॐ नीलायनमः ॥

प

ॐ

ॐ परमोष्ठिनेनमः ॥ ॐ वृकोदराय न
मः ॥ ॐ चित्राय नमः ॥ ॐ चित्रगु
प्ताय नमः ॥ गोत्रिनामपूर्वकंसव्यंजा
न्वाच्यपितृतीर्थेन दक्षिणामुखेन द्वि
गुणदर्भेण तिलमिश्रितेन जलेन पि
त्रादिभ्यस्त्रींस्त्रीनञलीन्दद्यात् ॥ अंज
लिनियममाहव्यासः ॥ एकैकमंजलिद्वे

वाद्वौ द्वौ तुसनकादयः ॥ अश्रान्तिपितर
 स्त्रीस्त्रीस्त्रियस्त्वैकैकमञ्जलिमिति । अद
 कोगोत्रोस्मत्पिताअदकः शर्मातृप्यता
 मिदंजलं तस्मैस्वधाइत्येकाञ्जलिदत्तै
 वमपरमञ्जलिद्वयं पित्रेदद्यात् ॥ ततअद
 कोगोत्रोस्मत्पितामहअदकः शर्मातृ
 प्यतामिदंजलं तस्मैस्वधा ॥ एवमपरम

अलिङ्घयंपितामहायदत्वा॥ अदकोगो
त्रोस्मत्प्रपितामह अदकःशर्मातृप्यता
मिदंजलंतस्मैस्वधा॥ एवमपरमअलि
ङ्घयंप्रपितामहायदत्वा ॥ ततःप्रसेका
ख्यंकर्मकुर्यात्तद्यथा॥ उदीरतामित्या
दिषडर्चपर्यन्तंमधुवाताइत्यृचपर्यन्तं
यथाक्रमं मंत्रानुपांश्वान्नायस्वरेण प

ठञ्जलिक्कताप्रोज्जलाधिकरणे प्रक्षि
 पेत् ॥ उदीरतामङ्गिरसआयन्तुन इति
 तिसृणांशङ्गुः प्रजापतिर्ऋषिः पितरोद्दे
 वताः त्रिष्टुप्छन्दः ऊर्जमित्यस्यप्रजा
 पतिर्ऋषिरापोदेवताविराट्छन्दः पितृ
 क्यइत्यस्यप्रजापत्यश्विसरस्वत्यक्क
 ष्यः पितरोदेवतायजूषिछं० येचेहेत्य

स्यप्रजापत्यश्विसरस्वत्यऋषयःपित
रोदेवताःत्रिष्टुपृच्छं० मधुवाताइतिति
सृणां गौतमऋषिविश्वेदेवादेवता गा
यत्रीछन्दः सर्वेषामंत्राणांप्रसेकारण्ये
कर्मणि विनियोगः॥ ॐ उदीरतुामवंरु
ऽउत्परांसुऽउन्मध्युमाःपितरंः सुग्भ्या
संः॥ असुंय इयुरैवका ऋतुज्ञस्तेनो

वन्तुपितरोहवेषु ॥ १ ॥ ॐ अङ्गिरसो
 नः पितरोनवंग्वा अथर्वाणोभृगवः
 सुम्यासः ॥ तेषांबुयर्त्सुसुतोयुञ्जि
 यानामपिभुद्रेसौमनुसेस्याम ॥ २ ॥
 ॐ आर्यन्तुनः पितरःसुम्यासोमि
 ष्वात्ताःपृथिभिर्द्वयानैः ॥ अस्मिन्यु
 ज्ञे स्वधया मनुन्तोधिब्रुवन्तुतेवन्वु

स्मान् ॥३॥ ॐ ऊज्ज्वैवहन्तीरुमृतंघृत
म्पयःकीलालम्परिस्त्रुतम् ॥ स्वधा
स्थं तुर्पयतमेपितृन् ४ ॥ ॐ पितृ
भ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः पिताम
हेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः प्रापि
तामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः ॥
अक्षन्पितरोमीमदन्तपितरोतीतृष्य

न्तपितरुःपितरुःशुन्धेध्वं ॥ ५ ॥ ॐय

त-

चेहपितरुयेचुनेहयाश्चिविद्ययाः३

१०

चुनप्रविन्न ॥ त्वैत्ययतिजेजातवेदः

स्वधाभिर्युज्ञाठःसुकृतंजुषस्व ॥ ६ ॥

ॐ मधुवाताऽऽकृतायुतेमधुक्षरान्तिसि

न्धवः ॥ माध्वीर्नःसुन्वोषधीः ॥ ७ ॥

ॐ मधुनक्तंमृतोषसोमधुमुत्पाथिवुठ

रजः॥मधुघोरस्तुनःपिता॥८॥मधुमा
ध्वोव्वनुस्पतिर्मधुमा३अस्तुसूर्यः।मा
ध्वीगविोभवन्तुनः॥९॥ततस्तूप्यध्वं
तू०॥३॥इत्यंजलित्रयं पित्रादिभ्योद्
द्यात्॥ततोमातृतर्पणं कुर्यात्॥ तथाच
क्रममाहव्यासः।पितृभ्यःप्रथमंदद्यात्
तोमातृभ्यएवच॥ ततोमातामहाना

अतत्पत्नीनांततो जलं ॥ मरीचिः ॥ अ
 न्तर्माता महान्कृत्वामातृणा यः प्रय
 च्छति ॥ उदकं पिण्डदानं च नरकं स तु ग
 च्छति ॥ मातृतर्पणे विशेषः ॥ यथा ॥
 अदको गोत्राऽऽस्मन्माता अमुकी देवी त
 प्यतामिदं जलं तस्यै स्वधा एव त्रिदद्या
 त् ॥ अदको गोत्राऽऽस्मत्पितामही अमुकी

देवीतृप्यता ० ॥ अदृकोगोत्रास्मत्प्रपि
तामही अमूर्कादेवीतृप्य ० ॥ इतिवा
क्येनमात्रादिभ्यस्त्रीस्त्रीनअलीनदद्या
त् ॥ बृद्धशातातपः ॥ मातृमुख्याश्रया
स्तिस्त्रस्तासांदद्याज्जलांजलीन् ॥ त्रीं
स्त्रीनेवतथान्यासां दद्यादैकैकमंजलि
मिति ॥ ततो नमो वश्यष्टानां प्रजापति

ऋषिः रसशोषजीवस्वधाघोरमन्युपि
 तरो देवताः पाठे विनियोगः ॥ ॐ नमो
 वः पितरो रसायुनमौवः पितरुः शोषायु
 नमौवः पितरो ज्जीवायुनमौवः पितरः
 स्वधायै नमौवः पितरो घोरायुनमौवः
 पितरो मुन्यवुनमौवः पितरुः पितरो न
 मौवो गृहान्नः पितरो दत्तसुतोवः पितरो

त-

१२

दृष्टमैतद्धः पितरोवासः ॥ १ ॥ इति षष्ठित्वा
अदकगोत्रोऽस्मन्मातामहः अदकः श
र्मातृप्यतामिदं जलं तस्मै स्ववा इति मा
तामहायां जलित्रयं दद्यात् ॥ अदकगो
त्रोऽस्मत्प्रमातामहोऽदकः शर्मातृ० स्व
धा इति प्रमातामहायां जलित्रयं दद्या
त् अदकगोत्रोऽस्मद्दृष्टप्रमातामहो अद

कः० स्वधा इति वृद्धप्रमाता० दद्यात्॥
 तत अदको गोत्रास्मन्मातामही अमु
 कीदेवीतृप्य० स्वधा० ॥ इति माताम
 ह्यै० अदको गोत्रास्मत्प्रमातामही अ
 मु० स्वधा इति० प्रमाता० अदको गो
 त्रास्मद्वृद्धप्रमातामही अमु० स्वधा०
 इति० वृद्धप्रमातामह्यै० एकैकमञ्जलि

दद्यात् । ततः आचार्यदीनामगोत्रस्व
र्थाकारैस्तर्पयेत् ॥ आचार्यतत्पत्नीभा
र्थापुत्रपितृव्य तत्पत्नी मातुल तत्पत्नी
सुहृच्चिच्छ्रियास्तर्पयेत् ॥ अदको गो
त्रैस्मद्गुरुरदकः शर्मातृप्यतामिदंजलं
तस्मैस्त्रधा ॥ अदको गोत्रास्मद्गुरुपत्नी
अमुकीदेवीतृप्यतामिदंजलं तस्यैस्व

धैर्यादि॥ततोयेवान्धवान्धवावाये
 न्यजन्मनिवान्धवाः।तेसर्वतृप्तिमाया
 न्तयेचास्मत्तोयकाक्षिणः॥येमेकुकुलेलु
 सापिण्डाःपुत्रदारविवर्जिताः॥तेषांहिद
 त्तमक्षय्यमिदमस्तुतिलोदकं॥आब्रह्म
 स्तम्बपर्यन्तंदेवर्षिपितृमानवाः॥तृप्य
 न्तुपितरःसर्वमातृमातामहादयः॥अ

त०

१४

१

तीतकुलकोटीनांसप्तद्वीपनिवासिनां ॥
आब्रह्मभुवनाँल्लोकानिदमस्तुतिलोद
कं ॥ इतिमंत्रैः पृथक्पृथक्सतिलमुदकं
दद्यात् ॥ इत्यन्नसानाञ्जलिं दद्यात् ॥ यो
गियाज्ञवल्क्यः ॥ वस्त्रनिष्पीडितंतोयं
स्नातस्योच्छिष्टभागिनां ॥ भागधेयं
श्रुतिः प्राहतस्मान्नपीडयेज्जले ॥ ततः

धेत्यादि॥ ततो ये बान्धवा बान्धवा वा यै
 न्यजन्मनि बान्धवाः । ते सर्वे तृप्तिमाया
 न्तये चास्मत्तोयकां क्षिणः ॥ ये मे कुले लु
 प्तपिण्डाः पुत्रदारविवर्जिताः ॥ तेषां हि द
 क्षमक्षयमिदमस्तु तिलोदकं ॥ आब्रह्म
 स्तम्बपर्यन्तं देवर्षिपितृमानवाः ॥ तृप्य
 न्तु पितरः सर्वमातृमातामहादयः ॥ अ

तीतकुलकोटीनांसप्तद्वीपनिवासिनां ॥
आब्रह्मभुवनल्लोकानिदमस्तुतिलोद
कं ॥ इतिमंत्रैः पृथक्पृथक्सतिलमुदकं
दद्यात् ॥ इत्यवसानाञ्जलिदद्यात् ॥ यो
गियाज्ञवल्क्यः ॥ वस्त्रनिष्पीडितंतायं
स्नातस्योच्छिष्टभागिनां ॥ भागधेयं
श्रुतिः प्राहतस्मान्नर्षीडियेज्जले ॥ ततः

स्नानवस्त्रप्रान्तंनिष्पीडयेत् ॥ येकेच्चा
 स्मत्कुलेजाताअपुत्रागोत्रिणोमृत्वाः ॥
 तेगृह्णंतुमयादत्तं वस्त्रनिष्पीडनोदकं ॥ ए
 वंस्नानवस्त्रंनिष्पीड्यप्रागुदग्वातर्पणा
 र्थकुशान् परित्यज्ययज्ञोपवीतीभूत्वा
 ऽऽचम्य सूर्यायअर्घ्यंदद्यात् ॥ एहिंसूत्र
 सहस्रांशोतेजोशशेजगत्पते ॥ अनुकंप

यमांभक्त्यागृहाणाद्यर्थं नमोस्तुते ॥ इ
तिसूर्याय अद्यर्थं दत्त्वा ॥ यस्यस्मृत्या
च नामोक्षयातपोयज्ञक्रियादिषु ॥ न्यु
नंसंपूर्णतांयातिसद्योवन्देत्तमच्युतं ॥ इ
तिभंत्रेणकर्मस्वरूपीजनार्दनवासुदेवः
प्रीयतांनमम ॥ अंतरसत् ॥ इतिद्विबिधि
पितृतर्पणं समाप्तिमगमत् ॥ श्रीरस्तु ॥

इदं पुस्तकं कल्याणग्रामे श्रीकृष्णदासात्मज गंगा-
 विष्णुना स्वकीये “ लक्ष्मीविकटेश्वराख्य ”
 मुद्रणयन्त्रालयेऽकितम् । शके १८१४
 गंगाविष्णु श्रीकृष्णदास.

“ लक्ष्मीविकटेश्वर ”

छापाखाना कल्याण—(मुंबई.)

KALYAN-BOMBAY.

इति कातीयकर्मणःसंपूर्णः

